

UVOD

Šetajući po Knez Mihajlovoj, godinama susrećem jednog ludaka. Moj ludak korača veoma brzo i teško ga je pratiti. Na prvi pogled čoveku se može učiniti da mu se negde jako žuri, ali to je samo varka; ma koliko dugo da sam ga pratio, nikada nisam uspevao da otkrijem njegov cilj — bila je to uvek ista tura, posle koje bi naglo iščezao u jednoj od sumornih kućerina iza pasaža što sa Knez Mihajlove vodi na Obilićev venac.

Moj ludak je odeven po modi iz pedesetih godina: teški zimski kaput sašiven od »grombija«, ulepšan ramenima napunjenim fatelinom, visi na njemu kao na vešalici; on nosi plitak šešir preširokog oboda koji je nekada predstavljao beogradsku varijantu popularnog crnog šešira Doka Holideja iz filma »Draga moja Klementina« (»Oh, my darling, oh, my darling, oh, my darling Clementine ...«). Ovratnik njegove košulje je visok i zaobljen pa veoma podseća na kragne »čarlston«-košulja, a čvor kravate vezan u mikroskopski trougao. Pantalone, zvane »frulice«, imaju široke manžetne i veoma su uske; izdaleka liče na nešto deblje čarape. Očigledan je njegov dirljivi napor da jedan već pohaban i umašćen kostim star dvadesetak godina, spase od propasti. Tragovi trule elegancije i očajanja prisutni su u njegovom hodu: moj ludak korača elastično poput periferijske mačke, uvek malo poguren, sa rukama na leđima. Tek izbliza može se uočiti rasulo njegovog lica i odeće — s druge strane ulice on bi ličio na ostale prolaznike, samo da nije tog hoda, koji su još 1949. zvali frajerskim ili degenskim. Radi se, naime, o hodu — naročitoj kombinaciji lukavosti i mangupske obesti sa kojom se šeta odelo... Ima u tom koraku nešto od šeretskog prikradanja zavodnika, kome je ulica veliko lovište. Moj ludak obično pevuši dok pažljivo prati ivicu trotoara. Čuo sam i šta: to je ubitačno jednolični refren »hej babu ribu a baba jede ribu a deda jebe babu hej babu ribu hej babu ribu hej ribu babu...«

Za nekog ko je poput mene najveći deo života proveo na ulici, ludaci nisu nikakva retkost. Poznajem sve ludake koji su se poslednjih dvadeset i pet godina pojavljivali na Knez Mihajlovoj, mojoj najdražoj ulici na svetu. Sećam se i izludelih ruskih emigranata, babuški u olinjalim astraganskim bundama, bivših generala se sećam, uvaženih staraca što su se sasvim prepustili bedi, obrasli u duge sede brade zapletenih dlaka (jedan od njih još i danas obilazi tri inostrane čitaonice na Knez Mihajlovoj, a rite njegovog zimskog kaputa tapecirane su biltenima ambasada) — poznajem seksualne manijake u tankim hubertusima — njihovi nervozni prsti prljavih nokata čupkaju dno praznog džepa, oči su im vodnjikaste a na licima titra senka večite krivice i stida, onaniste i potajne pedere poznajem i ostarele donžuane — oni prolaze Knez Mihajlovom zaneti svojom izgubljenom lepotom, čije tragove panično ispituju u ogledalima optičarskih radnji. O, siromašni lepotani — grofovi »štrafte«, ostavljeni na cedilu! Vaši životi, to su sumorne šetnje kroz nekoliko besplatnih mesta: nekoliko čitaonica, tri prazne fakultetske aule u kojima odjekuje samoća, dve galerije gde se ne plaća ulaz — poznajem i vas i vaše hitre kose poglede pune bludnih nagoveštaja — upućujete ih bezuspešno mladim šetačicama, njihovom raspomamljenom proletnjem koraku, ružičastom mesu i

vlažnim bambi-njuškicama. Još uvek očekujete da će vam se dogoditi neko čudo oko sedam uveče, kada je Knez Mihajlova najraskošnija u obilju što nude njeni izlozi. Kćeri te ulice tako mnogo obećavaju sve dok oko devet ne iščeznu sa trotoara i ne utope se u bezimenosti velikog grada. Odakle uopšte stižu na Knez Mihajlovu? Gde se toliko žure? Kuda odlaze? U kakvim sobama žive?

Godinama sam postavljao zasedu na početku Knez Mihajlove kod »Ruskog cara«, i danas to ponekad činim: ponovo se osećam kao onaj nekadašnji mladi lovac na zaboravljene poznanike, za koje sam mislio da sam ih zauvek izgubio. Tu razapinjem mrežu u koju s vremena na vreme zalutaju dragocene ribe — neke devojke koje su me poznavale iz boljih vremena, neki ljudi od kojih sam pozajmljivao novac, tačnije, uzimao ga kao što se uzima porez na izuzetnost, misleći da vreme što dolazi vraća sa kamatama ono što sam isprosjačio. Nikada im nisam vratio te novčanice od Ijubičaste hartije, a bilo bi tako smešno da im ga vraćam sada, kada je novac toliko puta zamenjen! Ne postoje, naime, one iste novčanice koje sam pozajmljivao; vrednosti su se sasvim izmenile, a stara hartija od pet stotina dinara iz 1956, na primer, iz koje smo bili u stanju da izmamimo naslućeno bogatstvo i raskoš za jedno veče (ulaznica za Kinoteku u kojoj se prikazivao ciklus Marsela Karnea, dve kafe u »Kolarcu«, zelena kutija cigareta »Morava«, sutrašnji »NIN« sa reportažama o Parizu i dve karte za poslednji autobus; ujutru još i par kuvanih viršli na vlažnom hlebu u kiosku na uglu kod početne stanice na Novom Beogradu — početak koji obećava uspešan dan!) — ta novčanica od petsto dinara, dakle, danas više i ne postoji i bilo bi besmisleno da je sada vraćam, baš kao što bi bilo smešno da nastavljam neke nedovršene Ijubavi koje su mnogo obećavale — sada je kasno, a zatim, u moju mrežu razapetu na tom uglu Knez Mihajlove ponekad uleću i lica koja ne želim da vidim: ima tu i nekih neraščišćenih računa, prijateljstava koja su se kidala zabunom, nekih dana i događaja kojih ne želim da se sećam, pogrešno protumačenih postupaka i gestova — te ribe pustam da prođu kroz rupe moje iskidane mreže, a zadržavam samo neka draga lica, neke godine, neko vreme...

I evo, posle onog tako briljantnog početka šetnje po Knez Mihajlovoj, kada zakoračite na njen uglačani trotoar kod »Ruskog cara« puni slatnih očekivanja da će se dogoditi nešto izuzetno, da počinje veliki kraljevski lov na draga lica i izgubljene drugare, lov na neočekivane obrte koji možda mogu da vam potpuno izmene život; između tog početka, dakle, i onog tako tužnog okreta gore na vrhu ulice gde se ona uliva u Kalemegdan, tog besmisleno tupog okreta na potpetici, kada ste već načisto da vam se neće ništa lepo desiti pa ponavljate šetnju zatvarajući krug unatraške obrnutim redosledom fasada i izloga, menjajući samo stranu ulice, tek da nešto promenite, između ta dva okreta počinjem sve više da se osećam kao onaj siroti ludak odeven po modi iz 1949, koji kao da šetajući obavlja neki neobično važan posao dok prolazi uvek tačno određenom i utabanom stazom slonova, govoreći sam sa sobom.

Čini mi se tako, dok šetam, da sam prestao da živim. Izgleda mi da sam u stvari živeo tamo negde između pedesete i šezdesete i da sam sada, pošto su se svi koje sam voleo i poznao razišli, savršen stranac među ovim svetom što prolazi mimo mene. Muvam se nekadašnjom »štraftom« razgrćući duhove

iščezlih lepotica, košarkašica i cura u modi, prvih manekenki i prvakinja u floretu, što su se rasule po svetu i vremenu; očekujem da ih ponovo sretnem, ali to je nemoguće, pa uranjam u gužvu i isplivavam na Terazijama čija me širina obuhvata tugom i prazninom; ne znam više kamo da krenem, strah me je da me ne pobrkaju sa onim ludakom koji uklet neprestano obilazi grad.

Neprijatno mi je što po nekoliko puta susrećem ista lica; možda i za mene misle: »Eno ludaka koga smo malopre sreli kod »Fontane«! Bože, kud god krenemo, naletimo na njega — šta li taj čovek večito radi po ulici, pa on je stalno napolju!« Strah me je, a ipak moram da nastavim svoju šetnju. Onaj stari instinkt lovca na sreću ne napušta me ni u trideset sedmoj, noge me vuku sve dalje i dalje, sve dok Knez Mihajlova potpuno ne opusti, a ja ne ostanem poslednji među manijacima što bespomoćno džonjaju pred izlozima i na uglovima, ne znajući gde bi odvukli svoj mali privatni pakao. Koračam zbog toga brzo (staro lukavstvo ludaka), kao da imam pred sobom neki određeni cilj, pognem glavu i gledam ispred sebe brojeći korake — tačno hiljadu dvesta trideset i devet koraka — i samo povremeno bacim pogled na ona mesta, izmamljujući iz stare Knez Mihajlove zaboravljene tonove, baš kao što se na nekoj izlizanoj gramofonskoj ploči očekuje neko posebno mesto, ono na kom se najzad budi uspavana sreća, a sve ostalo se sluša rutinski, sve ostalo je savršeno nevažno. To je ponekad neka kapija, neki izlog ili pramen vetra koji me vraća u jednu (samo za mene) važnu godinu i jedno večerje, ili je to samo deo zakrpljenog trotoara na čijoj površini počinjem da osećam neke druge gradove u kojima nikada nisam bio — Knez Mihajlova svira tako pod mojim stopalima kao zategnuti timpan na kome je 1956. stepovao u »Lotosu« Bobi Moreno sa sinom, i pruža mi osećanje da sam jedini preostali ludak na mrtvoj straži jednog vremena koje su već svi zaboravili.

Vratite se, vratite se, vratite se, vratite se, vratite se, vratite se ...

Smeli dečaci hladnog rata, devojke snažnih nogu posutih zlatnim maljama, vi što ste poslednje umele da verujete u naše ludačke planove o osvajanju sveta, o slavi i uspehu, vi kojima smo obećavali napuštene zamkove u brdima u kojima ćemo sedeti pokraj rasplamsale vatre i pasa i brda gramofonskih ploča sa Lujem Armstrongom i Elom Fildžerald, vi kojima smo obećavali da ćemo ostati uvek mladi, nepromenjeni u svojim starim džemperima i somotskim pantalonama izlizanih kolena — sa vama smo želeli da imamo decu duge, paževski zlatne kose i večno prijateljstvo — uvek otvorena vrata za sve koji naiđu da prezime i crtaju u svojim blokovima, da jedu i da se okupaju, da popiju bocu vina i da čitaju knjige; hiljade zanimljivih knjiga sa ilustracijama u boji, stotine impresionističkih reprodukcija u izdanju »Skire« sa objašnjenjima na stranim jezicima koje ćete nam prevoditi reč po reč, sa ljubavlju i pažnjom. Nismo ispunili obećanja i ne sedimo više u našim kafanama zbijenih ramena oko jednog stola, gde se tiskamo jer stižu naši stari prijatelji, pokisli i promrzli, pa trljaju ruke još sa vrata i raduju se što nas vide na okupu i što imamo za čaj i za cigarete, što smo uspeali da zauzmemo baš taj naš sto, mada je kafana dupke puna, a dim se može rezati na kocke i izvoziti čak na Aljasku: biće to strašan provod, kažu, svi ste tu, svi smo se našli, i mi im objašnjavamo ko je koga gde i kako pokupio, i kako smo naleteli jedni na druge sasvim slučajno,

pa pravimo još mesta za nove drugare koji tek pristižu i govore za film koji su gledali da je »sranje«, za koncert koji su slušali da je »falš«, a za damu koju su potucali da je »lopata«.

»Gospode, kakva pasja zima! Imaš li cigaru? Ko će platiti ovo zadovoljstvo? Mogu li da prenoćim kod vas? Nema veze, može i na patosu, mrzi me da se sad vraćam čak tamo...«

Gde ste?

Hladno mi je dok šetam bez vas i kao šiznuti duh Hamletovog oca obilazim kafane — sada su to neka sasvim izmenjena mesta, čini mi se kao da sanjam: poznate su mi tavanice u tim kafanama, i zidovi su mi poznati, uglovi i patos, ali u njima više nema limenih furuna »bubnjara« na pilotinu, ni jelovnika ispisanih nespretnim rukopisom mastiljavom olovkom pasulj sa suvo meso, ni gostiju koje sam poznao iz viđenja, ni stolica na kojima sam se klatio održavajući ravnotežu nogama ispod stola — ne umem više da vas pronađem na svojoj sumanutoj turi od Kalemegdana do Slavije, od 1956. do 1961.

Prelazim tu stazu, a košava mi udara u pleksus. Ličim sam sebi na mornara-sudopera na brodu koji su svi napustili u panici. Kapetan, oficiri, putnici i pacovi. Kalemegdanski bedemi pretvaraju se pod naletima vetra u pramac lađe što plovi u srce tame. Negde daleko na drugoj strani reke svetlucaju uznemirene lampe, čujem kako negde dole, duboko, ključa Dunav — košava mi donosi mirise usidrenih šlepova, katrana, đerdapske mahovine i riblje ikre. Šta radim sam samcijat na ovoj vetrovitoj palubi? Prolazim po ko zna koji put pokraj zatvorenih prodavnica i izloga u kojima su pogašena svetla, pitam se jesam li glupo proćerdao život, jesam li pogrešio što sam ostao ovde u Beogradu, nastavio život u dve ulice i tri kafane, ili je trebalo smoći snage i otisnuti se u svet? Andersenove bajke koje držim u ruci pred spavanje otvaraju mi se same od sebe na stranici gde Bog spavanja priča o onima što putuju i onima koji ostaju:

»Na svadbi jedne lutke,« poče Bog spavanja priču, »lasta je pričala o lepim i toplim zemljama gde krupni i teški grozdovi vise na lozama, gde je vazduh tako blag i gde planine blješte u bojama kakvih kod nas nikada nemaju.« — »Ali im nedostaje našeg zelenog kupusa,« reče kokoška. »Ja sam provela jedno leto sa svojim pilićima na selu. Tamo je bila jedna peščara gde smo mogli da lutamo i čeprkamo. Imali smo pristup i u jedan vrt sa kupusom. Oh, kako je bio zelen! Ne mogu da zamislim ništa lepše.« — »Ali jedna glavica kupusa je ista kao i druga,« reče lastavica, »a pored toga, ovde je često tako rđavo vreme!« — »O, na to smo se već navikli!« reče kokoš. »Uostalom, i ovde kod nas može biti vrlo toplo. Usto, ovde ne žive otrovne životinje kao u onim zemljama, i kod nas nema razbojnika. Može biti zlikovac samo onaj koji našu zemlju ne smatra najlepšom od svijeta! Taj zaista ne zaslužuje da ovde živi!« Plačuci, prekide kokoš svoj govor i nastavi grcajući: »I ja sam putovala! Jednom sam se u jednoj korpi vozila preko dvanaest milja daleko! Putovanje ne pruža nikakvo zadovoljstvo.«

Možda je to potpuno šašavo ali ja se ipak zanosim mišlju da neverovatno bogata zbirka moje dosade, svi promašeni časovi i sve izgubljeno vreme utrošeno na pridržavanje neke bandere leđima, dugogodišnje odlaganje da bilo šta preduzmem, bedno tavorenje sa lovom od koje ne može da se živi, a koja vam ne dozvoljava ni da umrete od gladi — zanosim se bledom nadom da sve te stvari, sve te godine, meseci, dani i potrošeni časovi nečemu vode i da bi ih možda iskupila neka knjiga, pretvorivši ih jednim potezom madioničarskog štapića u smisao. Ta knjiga me sve više zaokuplja. Knjiga o Mimi Laševskoj, Aletu i našim prijateljima. Ali ja ne umem da pišem knjige! Pogotovu ne romane, za čije je pisanje potrebno biti vešt i lukav graditelj. Malo nade uliva mi nekoliko sasvim slučajno pronađenih redova Ralpa Walda Emersona, na koje sam naleteo u Američkoj čitaonici na Knez Mihajlovoj, gde sam svratio da se malo odmorim i posedim u toplom, među penzionerima i beskućnicima.

»Ovi će romani — pročitao sam tamo — malo-pomalo ustupiti mesto dnevnicima ili autobiografijama — zanosim knjigama, kad bi čovek samo znao kako da među onome što naziva svojim doživljajima odabere ono što je zaista njegov doživljaj i kako da istinito zabeleži istinu.«

Možda bi jedna knjiga?

Moja nenapisana knjiga pruža mi tako alibi za dalje trošenje vremena. Bez tog divnog osećanja koje me greje iznutra, beogradska košava bi me sledila, a avgustovska jara istopila zajedno s asfaltom. Neko bi konačno utisnuo svoje visoke potpetice u moje rastopljeno srce. Bez tog osećanja bio bih niko i ništa. Ali, šta su moji doživljaji? Jedno pijenje kafe pod rascvetalim lipama »Manježa«, kada je lipov cvet pao u Mimino pivo. Otvaranje izložbe Baneta Jegulje alijas Cvijića, alijas Kvižika, na koju autor nije uopšte došao, pokazavši tako superiornost nad publikom koja je nagnula u galeriju Grafiečkog kolektiva da ga vidi živog, da vidi jednog od naših momaka koji je uspeo tamo, u Parizu. Siromašna kolekcija događaja koja se ne može ni porediti sa svom onom pucnjavom iz naše literature, ni sa Hemingvejevim avionskim padovima u afričku džunglu, ili sa sibirskim noćima Fjodora Dostojevskog!

Šta ima tu da traži jedna knjiga-pismo, upućena osobama koje je najverovatnije neće ni pročitati? S druge strane, zašto da ne? Možda bi to trebalo da bude dnevnik koji bi pokazao ostalim anonimnim bednicima da sve što im se događa, ili bolje rečeno ne događa, ima takođe nekog usranog smisla, da smo svi rođeni na isti način, sa istim izgledima, i da ćemo otići sa ovog sveta ko pre, ko kasnije, da će ta smrt boleti i one najslavnije, da će ih takođe zaboraviti baš kao da nisu ni postojali, da svaki nedeljni slikar-amater pred belim platnom, u trenutku kada mu prinese četku namočenu u boju, ima potpuno iste šanse kao i Pikaso ili bilo ko drugi ko je stajao tako sam i zamišljen dvoumeći se odakle da krene, a da je sve ostalo samo splet veštine, publiciteta, srećnih okolnosti, tradicije (da li iza toga stoje gotske katedrale ili muk kroz koji tutnje azijske konjice, a posle tenkovi?) — na kraju, da svaki dečak sa Novog Beograda, sin penzionisanog zastavnika, u trenutku kada sedne na isповraćano stepenište stambenog bloka sa gitarom kupljenom na otplatu u ruci, ima potpuno iste izgleda da zapeva kao Bob Dilan, uprkos

zadahu kiselog kupusa koji kulja iz podruma kroz otvor za lift, uprkos razmravljenom staklu pivskih boca, uprkos rahitičnoj travi po kojoj se razvlače upotrebljeni prezervativi, uprkos svemu. Druga je stvar što njegova pesma neće ući u milione tuđih soba, što će je čuti samo loše izbrijani milicioner-pozornik i čovek koji skuplja opuške, niko više, ako ne računamo jednu prebijenu mačku koja izdiše već treći dan kod kanti za đubre. Uprkos tome. Pod zvezdama koje se vide i iz Bruklina, i iz Kampale, i sa ove puste ledine, sa koje još nisu odneseni ostaci skela — svi imamo prava da zavijamo na mesečini — zvezde će nas čuti, i biće to isto kao da su čuli i svi ostali, jer zašto bi inače, kog đavola, taj bubuljičavi pubertetlija uopšte pevao, odakle bi smogao toliko snage i drskosti da peva posle svih trubadura, posle Žorža Brasensa, Bulata Okudžave i Reja Čarisa? Zašto?

»Zašto ne napišeš knjigu?« — reče mi Z. Dž. jedne večeri, dok sam mu objašnjavao šta osećam kad šetam Knez Mihajlovom. Bio je to jedan od onih klasičnih trenutaka moje slabosti, kada ne umem da zaustavim bujicu brbljanja i kad mi se sve čini kristalno jasno i moguće, sve ostvarljivo i razumljivo za druge. »Imam tu knjigu u glavi,« kazao sam, »ali ne znam kako da je napišem! Ta knjiga,« rekao sam, »ne bi smela da bude neki blesavi roman u kome ću pokušati da zavrnem čitaoca, da ga obmanem, jer to uključuje u sebe čitavu usranu taktiku, mislim na postavljanje lukavih zamki, gde će se jedno lice pojavljivati tačno u određenim razmacima, a radnja teći od glavića do glavića nošena avanturom ili tako nekim sranjem. Uz to, da bih napisao svoju knjigu, smetaju mi sve ostale knjige koje sam ikada pročitao; one me načisto blokiraju, tako da nikada ne bih uspeo da ubacim loptu u koš. Jedno veče mi se tako čini da tu knjigu-fantoma treba započeti rečenicom: "Dok se glavni junak naše pripovesti šetao Knez Mihajlovom, najlepšom za njega beogradskom ulicom, iznenada u izlogu jedne prodavnice nameštaja ugleda devojkicu čudesne lepote ..." — ali već sledeća knjiga, koju uzimam u ruke i žurno prelistavam, nagoni me da blebećem u prvom licu; ali ko je to prvo lice? Ja?

"Ono što me je privuklo Mimi Laševskoj, ono što ju je izdvajalo od svih drugih devojkica koje sam ikada upoznao, bilo je to što Mima nije imala ožiljke od pelcovanja na mišici! Hoću da kažem, Mima uopšte nije imala pelce, ona dva ožiljka koja nas sve na izvestan način obeležavaju i čine žigosanim stadom teladi. Ona kao da je pala sa neba. Niko joj nije udario pečat. Pitao sam je, kako? Kazala je: ne znam..."

Ili je pripovedač neko drugi, neko manje komplikovan od mene, neko ko događaje preliva sosom lažne ležernosti, a čitalac, kobajagi, naslućuje o čemu se u stvari radi iz oskudnih faktografskih podataka poredanih jedan pokraj drugog, baš kao što se dve obojene površine na platnu Raula Difija (ljubičasta i zelena boja hipodroma) same od sebe mešaju u našoj rožnjači.

Uostalom, koga bi zanimala ta moja nenapisana knjiga? Živeo sam poslednjih dvadeset sedam godina u relativno mirnom razdoblju diplomatskih čarki, lokalnih afro-azijskih ratova, o kojima sam čitao u novinama, i povremenih

nestašica ovoga ili onoga, nestašica koje su smenjivala razdoblja obesti i obilja ... Ništa naročito!

Kada sam je video prvi put 1956. godine, Mima Laševska je stanovala u izlogu velikog salona nameštaja Novi dom na Knez Mihajlovoj. Njihala se u prvoj posleratnoj stolici za ljuljanje koja je te godine stigla u Beograd, šetala preko tamnog persijskog tepiha ili se, jednostavno, izležavala na ljubičastom divanu listajući od tri do sedam luksuznu monografiju »Yugoslavia Today«.

Napolju, pred izlogom, okupljala se svetina na bljuzgavici. Bio je kraj novembra meseca i sneg nas je zatekao u dotrajalim cipelama. Buljili smo kao opčinjeni u taj raskošni prizor obećane zemlje kojoj je pripadala dobro osvetljena soba, za nas, obične smrtnike, potpuno nedostižna. Sećam se, lampa sa svilenim abažurum bacala je svetlo na zlatne kovrdže Mime Laševske, a po Knez Mihajlovoj je zviždala košava, bilo je hladno — svetiljke su se ljuljale na vetru koji je prodirao kroz moj tanki mantil.

Mima je stanovala za nas beskućnike.

Zaustavljali smo se pred izlogom Novog doma da malo uživamo u toplini domaćeg ognjišta. Bilo je tu ludaka, samaca, seksualnih manijaka, stanovnika devojačkih sobica sa pogledom na sumorni zid svetlarnika; posivelih podanika studentskih domova i njihovih ilegalaca; pred tim izlogom na Knez Mihajlovoj zadržavali su se svi oni koji nisu znali kuda da odu: iznajmljivači ležaja u prolaznim kuhinjama što vonjaju na plesan i neoprane sudove (ugovor ih je obavezivao da se između sedam ujutru i osam uveče ne smeju vraćati u svoj krevet), a bili su tu i oni drugi što noć provode šetajući — deca železničkih čekaonica i staničnih restorana, a jedna soba stajala je pred svima nama, jedna soba u kojoj bi bilo prijatno provesti čitav život, i jedna devojka je bila tu, u toj sobi, devojka kakva se zamišlja u besanim noćima puberteta, skupocena platinasta mačka bez greške. Stanovala je u izlogu i mogli smo je gotovo dodirnuti ali nismo, jer nas je delio nevidljivi zid, pa je to novembarsko priviđenje bilo isto tako daleko, baš kao i svi oni snovi koje smo sanjali pokriveni svojim starim kaputima. Čim bismo dodirnuli staklo prstima ili vrelim čelom, istog časa bismo se budili i tako ponovo bili izbačeni u hladni svet pedeset i šeste, na raskaljani sneg pod štedljivim osvetljenjem Knez Mihajlove, u vlagu tuđe ohladene kuhinje koja bazdi na zapršku i buba-švabe uginule od bede i čamotinje.

Stajao sam gotovo prignječen uz staklo izloga osećajući na obrazima i čelu njegovu hladnoću, a iza mojih leđa sakupljalo se sve više i više prolaznika. Jedno vreme svetina je stajala zabezeknuto. Najpre bi šaputali, govorili pobožno u pola glasa diveći se devojci i nameštaju, ali posle otrežnjenja, pošto bi dobro napasli radoznalost, lagano ih je nalivao bes, od očiju pa do dna stomaka. Postajali bi svesni siromaštva svoje odeće, svojih bednih sobičaka i ružnih žena što knjavaju u krpama, i same hladne, vlažne i dotrajale; pa bi neko iznenada zapalio varnicu podrugljivog smeha, neko od onih što su nalazili snage da se isplaze pravo u lice svojoj bedi, viknuo bi: »Skidaj se, mala, stižem!« i opasan kikot bi zahvatio gomilu pred izlogom salona.

Rulja bi se u takvim trenucima zaljuljala, a mene je hvatao paničan strah da ne probijem staklo, da me njegove krhotine ne iseku: bio je to strah za oči, za kožu.

»Strašna gerla! Uh, al bi je opalio ...«

»Lezi malo da te vidi bata-Rale!«

»Kako može ovako?«

»Ma, kamenjarka, kažem ti...«

»Ko li će to da kupi?«

»Bez brige! Ima ih dosta koji će sve, zajedno s njom ...«

»Šta si zinuo, kulovčino?«

»Kao da nikad nije video mindžu!«

»A mi, ljudi. . . Kakve mi medvede kod kuće ševimo.«

»Pazite, dete ćete mi prignječiti!«

»Kud se guraš, čoveče? Ostaće i za tebe: sit ćeš se nagledati...«

Krikovi su mi se zabadali u potiljak, pribijali me uz staklo: bilo me je stid i strah u isto vreme da devojkica iz izloga ne čuje glasove sa ulice. Ali ona ih nije čula. Ili možda jeste, samo joj je bilo svejedno. Palila je lagano cigaretu za cigaretom i, ljuljajući se na stolici, gledala u nas iz svog akvarijuma neverovatno svetlim očima, koje kao da nisu poticale iz ovog grada već odnekud izdaleka, gde su sve devojkice lepo vaspitane, odrasle u sličnim sobama.

Znali smo dobro: ni nameštaj ni devojkica nisu bili za prodaju.

Na izloženim komadima nije ni bilo cene, a tamo sasvim u dubini, iza stvari i toplog svetla, muvali su se poslovni ljudi — naočarci poslovnjaci — zlatni okviri caklili su se dok su nešto potpisivali, pili, telefonirali, srdačno se rukovali. Izloženi nameštaj bio je namenjen izvozu: mlada industrija razmetala se svojim prvim garniturama ukradenim iz stranih časopisa za unutrašnju dekoraciju. Fatamorgana građanske udobnosti pobešla sa stranica »La Maison« i »Schönes Wohnen«. Zemlja je još uvek stanovala među pohabanim pokućstvom preostalim od pre rata, ili je kupovala ormare obložene orahovim furnirom koji je bubrio na vlazi, odlepljivao se i visio poput krpa.

Povremeno bi iz salona žurno izašao po neki poslovnjak. Svetina na ulici stajala je pred njim kao bedem mržnje, oči u oči — a zatim bi se bez reči razmakla praveći mu prolaz do kola.

Ostajao sam pred tim izlogom sve do kraja, dok ne pogase svetla i ne zaključaju radnju. Video sam: devojku je svake večeri pratio drugi poslovnjak. Ponekad je ulazila u automobil, a ponekad odlazila peške niz Knez Mihajlovu ogrćući se kaputom, okružena sredovečnim mužjacima. Ličila mi je na srećnu princezu kojoj upravo predlažu noćni program pravljen samo za nju i njen provod. Zavideo sam kao životinja i njoj i njenim pratiocima što odlaze u neki, za mene, nedostižan svet (ne napuštajući osećanje da i sam pripadam tom krugu prijatno osvetljenih soba, učtivih razgovora i džeza, ali da sam nekom nepravdom isteran iz njega), kovao planove kako da postanem jedan od njihovih, odvijao po ko zna koji put staru filmčugu u boji i vistavižnu o malim srećnim čudima koja me bez muke uvode u njihovo društvo, gde se, najzad, pokazujem duhovitijim, spretnijim i tajanstvenijim od svih što mi krađu tu devojku, a onda sam ih mrzeo i video sebe u kožnom šinjelu do zemlje bez oznaka čina — lice mi je u tom delu filma bilo tvrdo, neprobojno i uvošteno zlom — zamišljao sam kako ležernim pokretom ruke naređujem da izvedu u dvorište pred zid tu korumpiranu đubrad i nastavljam da slušam »Legendu o zemlji sibirskoj«.

Šeste noći padala je kiša pomešana sa susnežicom, pa su se pred izlogom Novog doma zaustavljali samo retki manijaci i odmah produžavali dalje. U sedam sati, devojka izađe sama iz salona i pogleda me radozvalo. Stajao sam pred njom onako pokisao i promrzao — prava ilustracija za Olivera Tvista, da je siroti Oliver nekim čudom nosio olinjali mantil dobijen od organizacije CARE, zbog toga što se nekom mamlazu u državi Dakota kamilja dlaka na leđima izlizala od sedenja za volanom, pa ga priložio napaćenima u staroj Evropi.

— Ja sam Mima Laševska... — kazala je uvijajući se onim dobro poznatim i toliko puta viđenim pokretom u svoj kaput, koji kao da nije imao dugmad. (Svi Mimini kaputi neprestano pokušavaju da zbrišu s nje!)

I odjedanput, pokidaše se brižljivo pohranjene trake svih onih filmova iz mog privatnog noćnog projektora i jednostavno nisam znao šta da kažem, samo mi se nešto kao plakalo, samo sam želeo da zagnjurim nos u tamnu dlaku njenog srebrnkastog kaputa i da udahnem njen miris; samo sam stajao tako na onoj susnežici i gledao je razrogačenih očiju — moju srećnu vršnjakinju iz predugo sanjanog sna, iz neke bajke koju mi je neko davno čitao, davno, još pre rata, dok sam bio sasvim mali dečak i živio u sobama sličnim onoj iz izloga. Samo sam stajao i blenuo.

— Završi se i ovo sranje! — kazala je Mima Laševska uz uzdah olakšanja. — Da proslavimo, a?

A odmah zatim, dok sam je sledio potpuno začaran i bez ijedne duhovitosti (briljantni štosovi koje sam smišljao nedelju dana šibali su najvećom brzinom na sever, prema Kalemegdanu), odmah posle toga, ona dodade:

— Ja častim! Puna sam love...

Prvi put u životu koračao sam tako sa jednom rasnom velegradskom devojkom, koja je gipko pružala svoje dugačke noge — klaj, klaj — oslanjajući mi se na lakat. I od tada, pa verovatno sve do smrti, uvek ću na zvuk imena Mime Laševski u prvom trenutku izazvati u glavi blesak osvetljenog izloga i nju u stolici za ljuljanje, i uvek će to biti oštar udarac u plexus, signal koji će me upozoriti da sam sasvim slučajno i bez ikakvog prava čuo to ime, dodirnuo tu devojkicu — tabu, bio samo malo pušten u njen krug, baš kao što siromašno dete dodiruje izložene igračke znajući dobro da nikada neće biti njegove, dok mu majka stoji u redu za konac u robnoj kući. Samo tako.

Bilo je to u novembru moje prve neuspele beogradske godine.

U septembru sam doputovao na jednom otvorenom teretnom vagonu. Polovinu puta prešao sam u polusnu, dok mi je iznad glave promicalo drveće ispod jesenjih oblaka, pokraj plitkih reka što šume nad oblucima, preko plesnivozelenih austrougarskih mostova, pa kroz ravnice i polja zrelog suncokreta. Menjao sam tri dana teretnjake, a hranili su me regruti željni da se što pre otarase slanine i uštipaka koje su im ukućani utrpali na rastanku. Spavao sam po staničnim bifeima koji se nikada ne zatvaraju, slušao pijane ispovesti, bio lovljen i uspeo da umaknem i, najzad, stigao u Beograd, osluškajući kao mlad pas grmljavinu mosta iznad veličanstvene reke — pravo u more svetla i topli žamor Knez Mihajlove.

Doputovao sam iz provincije sa mutnim osećanjem da treba živeti nekako drukčije od preživara iz moje ulice. Došao sam da pravim filmčuge i javio se na prijemni ispit za studije filmske režije. Bio sam potpuno zbunjen. Pokraj mene su sedela velegradska deca, vunderkindi sa naočarima i svežnjevima knjiga pod miškom. Mlade intelektualke su me toliko prezirale da to čak nisu ni pokazivale. Mnogi od njih poznavali su već odranije ispitivače. Srdačno su ćeretali, razmetali se imenima pisaca i naslovima neprevedenih knjiga. Mnogi su stigli sa preporukama uticajnih zaštitnika. Sem nekoliko očiglednih paranoika, odbeglih provincijskih glumaca, onanista i džabalebaroša, jedini sam ja zalutao među ovu zlatnu decu Beograda. Bio sam, dakle, idealna meta da uvažena komisija sastavljena od samih zvučnih imena isproba svoj poznati smisao za humor, velegradski akcenat, blagonaklonu strogost i na koncu — najstrašnije od svega — utehu pruženu u obliku rečenice: »Za vas će biti bolje da pokušate iduće godine .. .« Bacili su mi tu rečenicu, baš kao što se prosjaku dodaje sitniš kroz tek odškrinuta vrata predsoblja, da se čovek reši bede. O filmčugama nije bilo ni pomena! Vozali su me jedno vreme sa plesnivim Šekspirovom, a onda su prešli na još buđavijeg Bena Džonsona. Nikako nisam uspevao da pohvatam ko dolazi iza koga: Henrici posle Ričarda, ili obrnuto? Ko koga probada, truže, davi i ucenjuje, ko kome otima krunu? Po glavi mi se motala gomila jadnih, nepotrebnih filmova pabirčenih godinama po tri nesrećne kino-dvorane tamo, kod kuće; hteo sam da im nekako objasnim kakve bih sve pravio filmčuge, i tek u neprijatnom ćutanju one učionice saznadoh koliko sam bio glup što sam poverovao njihovim dobrim namerama. Moja filmska karijera

kružila je jedno pet minuta oko ispitivačkog stola, a zatim odlepršala kroz otvoren prozor iznad beogradskih krovova.

Nisam smeo da se vratim kući, plašio sam se da me ne pretvore u gradskog ludaka. Znam, za mnom bi sigurno vikali: Režiser! — a kad se okrenem, ulica bi bila pusta. Tamo gde sam ranije živeo, šale su nemilosrdne a ljudi svirepi.

U hodnicima Akademije otkrih tako odbačene nesrećnike slične sebi. Polagali su prijemne ispite iz godine u godinu, ni sami ne verujući da će ih primiti, ali uvek iznova, uvek sa očajničkom željom da jedanput naprave svoju sopstvenu filmčugu, da se jedanput izvuku i pokažu ko su, u stvari — sami protiv svih! — sa svojim privatnim ludilom, divnom bolešću. Primiše me kao mlađeg brata i odvedoše u svoja svetišta. Otkrili su mi Kinoteku (ona je bila njihov hram), prljave menze gde su se hranili isključivo »repetom« — ostacima već prožvakane hrane iz aluminijskih tanjira, galeriju Grafičkog kolektiva na Obilićevom vencu, gde se moglo sedeti u toplom do devet sati uveče, na jednoj drvenoj klupi, i još neke sobe kojih se više ne sećam, gde nam je jedan ostareli peder puštao sa gramofonskih ploča drame Oskara Vajlda u izvođenju ser Džona Gilguda, a mi se gušili keksom sa stola, i neka druga mesta na kojima je bilo neutešno hladno, ali gde su živeli slikari i pokeraši koje su poznavali, i još neki Dom invalida gde su nas tužno gledali sakati ljudi, ali gde je bilo besplatnog čaja sa rumom i slobodnih šahovskih ploča. Smucao sam se jedno vreme sa svojim novim prijateljima i ne primeaujući kako nedelje prolaze i kako iščezavaju poslednji tragovi mog građanskog života, kako se pantalone ližu na kolenima, a tur postaje proziran kao sito. Ali to spoljno propadanje nije me mnogo brinulo. Još nisam imao lice bitange — onaj izgledni izraz i večitu spremnost da zbrišem čim ko vikne ili potrči; nisam još bio nabacio ponižavajuću masku bede koju su moji novi prijatelji nosili prirodno i bez ikakvog stida.

Prvih noći spavao sam kod zemljaka i nekih dalekih rođaka. Nekoliko puta i na stolu u prizemnom sobičku jedne bakice — bogomoljke, koja je radila kao garderoberka u pozorištu, a ja je oslovljavao neprestano sa »kumo«, jer je nekada davno dolazila u kuću moga oca, gde su je isto tako zvali. Septembarska jutra bila su sveža; beogradski dani su mnogo obećavali. Istina, samo pre podne — večeri su bile tupe i neutešne. Brijao sam se na česmi u dvorištu (sa obe strane tog sirotinjskog trga nalazili su se drugi prizemni stanovi, u dnu golubarnik i zajednički klozet), a doručkovao kiselo grožđe koje je raslo na lozi što je puzala uz dvorišne zidove. Čudio sam se: otkud grožđe tako daleko?

Najviše od svega, prvih nedelja me izluđivala neprestana grmljavina beogradske noći; daleka tutnjava kamiona i tramvaja, udaljeno tulenje brodskih sirena sa reke. Jedan postojan šum nalik na talase zapljuskivao me velikim očekivanjima dok sam se uljuljkivao u san, ležeći na stolu. Taj noćni šum obećavao je nešto izuzetno, nešto što samo Beograd ume da daruje onima koji pate. Svakoga jutra, tako, budio sam se kao da me očekuje neki dragocen poklon, koji mi je po noći obećavala ta grmljavina starog grada što je usrećio toliko mladih došljaka, pružio utehu očajnicima i izbeglicama kada su

stizali preko njegovih reka da potraže hleb, krov i ime. Čudno, čovek otupi posle izvesnog vremena na mnoge stvari, ali jedno od retkih uzbuđenja koje mi je preostalo iz prvih beogradskih noći, to je taj veličanstveni i ni na jednom drugom mestu neponovljivi šum grada u blagoj noći rane jeseni. Osluškujem ga i danas kao udaljenu jeku, ponovo pronađeni zavičaj, obećanje i utehu.

I dok koračam sa Mimom Laševskom ruku pod ruku, znam: ovu skupocenu devojkicu poklonila mi je beogradska noć. Ko zna šta me još očekuje?

Zanimljivo je da onaj prizor iz 1956. u izlogu Novog doma najpribližnije objašnjava ko je devojkica što me prati ruku pod ruku kroz sve ove godine. Ima nešto u toj živoj slici što otkriva suštinu Mime Laševske, njen karakter i čitav njen kasniji život. Ona u stvari živi kobajagi, voli isto tako. Ona napušta tek osvojena mesta privučena nekim drugim, možda lošijim, manje dekorativnim na prvi pogled, ali uvek novim, koji će posle nje biti proglašeni za modu. Jednostavno, niko ko je poznavao Mimu Laševsku nije mogao da prati njen ritam, ni redosled događaja, tu čudnu hroniku nepredvidljivih situacija u koje zapada ili, bolje rečeno, koje nju traže i pronalaze. I, ma koliko stranica ispisao o Mimi Laševskoj, ona će zauvek ostati za mene nerešiva tajna, jer, jedanput tačno određena, postavljena po ko zna koji put na svoje mesto za stolom kafane »Kolarac«, iznad brda popijenih kafa i opušaka koji se dave u crnom talogu, ona nam ponovo izmiče nekim samo njoj svojstvenim leptir-stilom — ona izranja na sasvim drugoj obali reke i maše nam da je živa, da je izronila, da opet možemo za njom, da je sledimo i, gle, mi napuštamo ogovaranje, više je ne razotkrivamo i ne špijuniramo, zaista je sledimo, svako za sebe, svako sa svojom skrivenom Mimom Laševskom — tajnom, svako krišom od drugoga, dok ona ponovo roni i iščezava ostavljajući iza sebe sumorna mesta na kojima ćemo morati da nastavimo život bez nje.

Mima Laševska je 1956, dakle, bila jedna od prvih beogradskih manekenki koje su naučile da pravilno hodaju na skraćenom kursu Savremene žene u Bulevaru revolucije, pod brižnim nadzorom predratne primabalerine Galine Pavlovič Vlkove, pet puta uzastopno Najlepše devojkice bala avijatičara u Aero klubu.

Ta rascvrkutana dama ptičije pameti i detinjastog ponašanja, koja ni za šestoaprilskog bombardovanja Beograda nije prekinula svoju jutarnju emisiju »Higijenske gimnastike za decu, devojkice i dame« na radiju, umela je da iz Mime izvuče neslućenu gracioznost, koja je devetnaest godina snuždeno čamila nesvesna svoje lepote, zarobljena u loše hranjenom telu devojkice sa Senjaka. Pomoću nekoliko lekcija i samo dve-tri usputne opaske koje je za ruku vodila izoštrena ženskasta intuicija, gospođa Vlkova je zbacila sa Mime njen otrcani periferijski plašt, ispod kojeg se pred zapanjenim, kratko podšišanim društvenim radnicama Savremene žene, odjedanput rodila jedna nova Mima — lenja i raskošna.

Njen mangupski senjački klaj-klaj-klaj korak, proizvod obuće koju je Mima najčešće nosila (a bile su to platnene Batine patike), onaj njen način na koji je ravnopravno trčala sa dečacima sa Senjaka ne zaplićući pritom nogama kako to obično devojkice čine kad landaraju levo-desno, i klatarenje njenih dugih

nogu čija su kolena od marta pa do kraja septembra bila jedinstvena zbirka ranica i ogrebotina zadobijenih prilikom padova (Mima mi je jedne večeri otkrila tajnu: njeno najveće zadovoljstvo u detinjstvu bilo je oprezno odlepljivanje skorene krastice na kolenu, milimetar po milimetar; oni trenuci kada se ispod tamnocrvene kore sasušene krvi pojavljuje nežna nova ružičasta koža) — sve to, dakle, ostalo je u društvenim prostorijama Savremene žene kao lanjska zmijska košuljica. Tom čudu prisustvovali su slučajni svedoci: dve čistačice, pet društvenih radnica u strogim sivim kostimima sa poučnim jubilarnim značkama u reverima, bivša balet-majstorka Galina Vlkova i korepetitor Zdenko Pavliček, karakterni ljubavnik otpušten zbog pederastije iz Narodnog pozorišta.

Pred njima, eto, rodila se jedna nova Mima, tačnije rečeno, rađala se svakim novim korakom po maloj improvizovanoj pisti postavljenoj preko stolova. Možda bi taj prizor ličio na Botičelijevo Rađanje Venere (Mima inače veoma liči na tu mladu ženu koja izlazi iz školjke) da se čitava stvar dešavala na obali mora ili makar kakve reke. Ali čuda ne biraju mesta na kojima će se dogoditi!

Počadaveli zidovi Savremene žene bili su prekriveni uramljenim fotografijama glečerskih jezera isečenih iz lista Front; bilo je tu slika sa radnih akcija pošumljavanja i godišnjih skupština, a centralni zid su krasile ukrštene prelazne zastavice i parola Za zdrav podmladak! Sto za kojim je zasedala komisija društvenih radnica bio je zastrt kardinalski ljubičastim plišom, a tkanina mestimično progorena pepelom cigareta, uflekana tragovima prosute kafe. Komisija je sa izvesnim podozrenjem pratila obuku prvih manekenki, ne napuštajući sumnju da se iz tog poziva najlakše regrutuju kurve i buduće razoriteljice solidnih brakova. Možda se kroz to naoko nedužno prikazivanje tela, nogu, osmeha, hoda i isprazne ženstvenosti krije uvođenje neprijateljske ideologije na mala vrata — možda uopšte i nije trebalo organizovati taj sumnjivi kurs, a opet, fabrike konfekcije tražile su manekenke: bolje je držati pod rukom nužno zlo, kontrolisati ga i usmeravati, nego biti stavljen pred svršen čin jednoga dana kad za sve već bude kasno.

Ali utisak koji je na njih ostavila Mima Laševska može se zaista meriti samo čudom. Paf! Ona je zakoračila u svoj osvajački pohod i, gle, pred očima tih sredovečnih domaćica koje su se čitavog života odricale svega u ime nečeg lepšeg i boljeg što tek treba da stigne, zatreperio je znak za ženstvenost! Gledajući tu vižlastu curu dok korača, zaboravljale su na svoja otežala, uništena tela, proširene vene, ten upropašten dimom beskrajnih sastanaka, a Mima je gazila, i gazila, i gazila, i gazila, okrećući se poput zvrka oko sebe na kraju staze, gazila izazovno isturenih bokova tako da su se na njenoj vunenoj haljini bez struka ocrtavali vrhovi karličnih kostiju i Venerin brežuljak. Bolje rečeno, ona je sekla ustajali vazduh Savremene žene svojim telom, prebacujući nevidljive mostove kroz istoriju ženske lepote beogradskog pašaluka.

Bilo je u njenom gracioznom hodu uzbuđljive sramežljivosti žena sa Dorćola kada su iznosile tepsije sa pitama Knezu Mihajlu Obrenoviću, i potuljene cincarske erotike koja tera u ludilo i bolest dok zamiče u tamu neke magaze u

Sava Mali, a bilo je i onog tako šokantnog raskidanja sa stidom — mislim na prvo javno svlačenje mladih plivačica na đaekom kupatilu 1920, kada su, i same zapanjene dugo skrivanom belinom svojih butina, pokušavale da se sakriju same od sebe koračajući ka reci kroz pesak i plićak; možda je u tom prizoru bilo i nečeg od luckastog hoda beogradskih mondenki između dva rata na konjskim trkama kod Careve ćuprije; svega je tu bilo, sve se tu osećalo i mešalo, čak i kloparanje drvenih sandala koje su mlade beogradske žene morale da nose za rata u doba nestašice đonova i kože, a opet i iznad svega — Mima Laševska išla je u ritmu rok-en-rola koji je te godine sa zakašnjenjem osvajao beogradske plesne dvorane — kao da je đuskala, označavajući korakom svaku drugu klecavu sinkopu.

U potpunoj zanemalosti prisutnih, Galina Vlkova je izustila tonom majstora koji upravo svlači veo sa isklesane skulpture, samo jedno:

— Eto, to je to!

— Slatka bestidnica ... — prostenjao je gospodin Zdenko Pavliček, izvodeći završni glisando malim prstom koji je krasio dug, odnegovan nokat. — Slatka mala bestidnica!

U reči »bestidnica« osećao se blag trag erotike, mutno sećanje preostalo iz davne predpederske epohe u životu ovog finog umetnika, a takođe nešto nalik na zavist što će ovo malo čudo, ovo Galinino slatko malo bestidno otkriće, već na kapiji Savremene žene ščepati zločesti mužjaci i rastrgnuti jezicima, noktima, zubima i, ah, svačim! Siromašni korepetitor, koji je bio najbliže Miminom preobražaju u Bulevaru revolucije i kome se činilo da ta devojka silazi sa piste i gotovo korača po dirkama izdrndanog Blihnera, osetio je te večeri potrebu da zaštiti Mimu od grubosti seksa i brzog propadanja. Čudno, svi koji su zaljubljeni u Mimu tvrde da ona u njima razvija taj zaštitnički osećaj i da je, možda, baš u tome njen osnovni šarm, tajna njene kobnosti.

Zdenko Pavliček je, naime, te večeri predložio Mimi da joj bude sestra i odveo je na slatki pune u kafe Mažestik. Dok su koračali kroz stolove i britvaste lepeze palmi iz burića, on samo što nije stepovao uživajući u divljenju stalnih gostiju Mažestika — zavidljivim pogledima što su se poput skupocenog saga prostirali pred njegovom stazom. Umotan u predug crven šal, čiji je jedan kraj padao koketno zabačen čak preko leđa u stilu Aristida Brijana, pričao je Mimi Laševskoj svoj život, a ona ga slušala na svoj talentovani način, koji joj je više od bilo čega prokrčio puteve i do najzatvorenijih beogradskih krugova.

Jer, Mima je zaista umela da vas sluša! Njene svetle oči doslovno su uranjale u vaše, a izraz njenog lica neprestano je davao do znanja onome ko govori da joj je do te sledeće rečenice bogzna koliko stalo, da gotovo izgara od nestrpljenja da je što pre čuje: »Oh, ne, ne, molim te, nemoj da nastavljaš sa pričom, dok se ne popiškim, neću apsolutno da propustim ni jednu reč od toga!«

Hoću da kažem, dok ste pričali nešto Mimi, imali ste osećanje da upravo izvodite monodramu, da ste glavom i bradom ser Lorens Olivije ili nešto tako.

Mima je kao niko drugi umela da se namesti u stolici, na krevetu ili na stolu, na nekoj ogradi, svejedno, na mačkast naein. Položaj njenog tela kao da je govorio: »Uh, što mi je ovde lepo, ah, što mi je drago što sam s tobom, ne, zaista mi je drago, pojma nemaš koliko!«

I eto, tako, Mima Laševska je, zahvaljujući svojoj diplomi svršene manekenke, bila prva i poslednja devojka-model, u bilo kom od čarobnih izloga Knez Mihajlove, kroz dugu istoriju trgovina i trgovanja ove ulice.

Knez Mihajlova je, inače, prva beogradska ulica na kojoj su se posle rata pojavili kolporteri Večernjih novosti. Njihovi gromki glasovi kojima su izvikivali naslove bili su sredinom pedesetih godina čudo neviđeno! Svet se zaustavljao i slušao ih kako se nadmeću u urlanju, a novine su se ludo prodavale. U nedostatku senzacija, ti momci su izvikivali poslednju vest iz Volt Diznijevog stripa: »Švrćo našo kost!«

Pre Mime se na Knez Mihajlovoj pojavio i jedan sendvič-men; bio je to mladi pozorišni reditelj V. V. koji je sa dve table okačene o vrat pokušao da reklamira neku svoju studentsku predstavu. Njegova karijera dobrovoljnog sendvič-mena započela je na uglu kod robne kuće Mitić, a završila se stotinjak metara niže, pred zgradom Srpske akademije nauka, gde ga je uhapsio dežurni milicioner zbog narušavanja javnog reda.

Tako je Mima Laševska, postavši devojka, sišla iz svoje strme Senjačke ulice pravo na manekensku pistu Savremene žene, a zatim u izlog Novog doma i, najzad, u moj život one novembarske večeri kada me je pavela da proslavimo završetak sranja.

Spustili smo se do hotela Palas koji je te godine svoju staklenu terasu pretvorio u dansing. Pred liftom nas je dočekao Palasov čovek za izbacivanje, pravi div odeven u pogrebno crno odelo, koje je sa leve strane bilo malčice ispupčeno, verovatno zbog pucaljke:

— Dama može da se popne, ti ne! — kazao je preprečivši nam put.

— Zašto? — promucah.

— Zašto? — ponovi gorila — Zašto? Svi pitaju: zašto?

Uhvatio me je za ramena i okrenuo prema ogledalu.

— Pogledaj se kako izgledaš! — kazao je i ja se pogledah.

Zaista, nisam izgledao reprezentativno. Video sam lice izglednelog dvadesetogodišnjaka koji krivi pete prema unutra, slepljenu, mokru kosu, povijena rahitična leđa: stari američki mantil od kamelhara visio je sa mojih mršavih ramena. Odozgo, sa terase, slivale su se bujice džeza. Pogledah se u oči: bile su jedina lepa stvar na meni. Oči ispunjene povređenim ponosom i

mržnjom, pune gripoznog, grozničavog sjaja, nostalgije i besa. Oči sanjara koji će, verovao sam tada, pobediti na kraju tog usranog filma.

Okrenuli smo se i izašli bez reči, i tada sam se zarekao da nikada, čak ni onda kada se proslavim i namlatim brda love, nikada, nikada, nikada neću zakoračiti u Palas — brlog sitih žderača i gorila.

I, da vidite, to je jedna od retkih stvari koje sam ispunio sebi, mada se nisam proslavio.

Poželeh da je moj drug Ale sa mnom, i krenuh sa Mimom da ga tražim po gradu.

Pronašli smo ga u Kolarcu na Knez Mihajlovoj. Sedeo je za stolom pored vrata i pio čaj, čekajući da neko naiđe i plati.

I tada to poče.

Još ih vidim te večeri koja se pretvarala u noć.

Sede i gledaju me kroz vreme. Vidim njihove ruke na kockastom stolnjaku. Mima ima bledu kožu sa slivom plavičastih vena — to su leve i desne pritoke njenog srca u koje se ulivamo. Ale ima ruke sportiste, duge vretenaste prste košarkaša. Na njegovom čvrstom dlanu linija uspeha prekida grubo liniju života. Čudno.

Vidim ih kako se zatreskavaju jedno u drugo na moje oči. Osećam da postajem suvišan za tim srećnim subotnjim stolom.

Mima i Ale sede jedno preko puta drugog (ja između njih) i gutaju se pogledima. Da nisam tu, ona bi ga poševala pred svima, usred Kolarca. Doveo sam Mimu za njegov sto i sad treba da mi je otme. Ali cela ta stvar jača je od nas, to je očigledno, i mi joj se prepuštamo. Navikli smo da gubimo, pre nego što smo išta posedovali.

Uzmi je, idiote, zar ne vidiš da je šiznula? Pronaćiću ja već neku drugu mačku. Ti si sportista i živiš sportski. Danas. Baš sada i evo ovde! Kako si samo siromašan! Mazni je, kretenu! Kada izgubim Mimu, vratiću se u svoje utočište; stanovaću ponovo u svojim knjigama, a ti nemaš baš ništa sem mišica i zlatnih pega u zenici. Sav si od mleka, Ale, budalo!

I dok to govorim sebi, znam, oni će se poševiti i bez mog blagoslova. Jeste, imaće možda grižu savesti. Međutim, nije u redu da im kvarim provod. Nije u redu, mislim, da im ja to priredim. Volim ih oboje. Volim kako izgleda taj prinčevski par.

Dok se svlači pred spavanje, Ale svuda oko sebe širi miris sportskih svlačionica. To je mlad gladijator koga na ulici zagledaju domačice i stari pešovani. Potpuno je nesvestan svoje lepote. Kada se umiva, istovremeno pere

i kosu pod mlazom hladne vode. Glavu trlja peškirom i kosa mu je istog časa suva, u poretku savršeno podrezane četke. Nikad ne gubi urođenu eleganciju. Sećam se, prao je kosu i onog jutra u podrumu ekspres-restorana u Zagrebu, posle duge skitnje, i opet je to bila kosa košarkaša sa reklame za losion. Njegova kosa živi. Čak i pozajmljeni komadi odeće stoje mu bolje nego vlasnicima za koje su šiveni. On je srećna mlada životinja — pravo ljudsko mladunče, mlada zver koju je prijatno gledati iz sopstvene kože koju ne volite. On je sve ono što ja nisam.

Zato se u našoj vezanosti prepliću ljubav i zavist.

Kada lovimo udvoje provincijalke po Studentskom gradu, obično sam ja taj koji izvisi. Možda neprestano očekujem revanš, pa mi to ne dozvoljava da ga napustim? A možda sam obični mazohista koji uživa da džonja ispod prozora krila-F, zamišljajući kako se gore u Aletovom krevetu spajaju u grehu i znoju dve vrele kože: zveket zuba, svetkovina sperme i nežnih grubosti... Ševa! Goli su iza tog visokog škiljavog prozora, znam i šta rade, razgledaju pažljivo jedno drugom sva skrivena mesta, ožiljke i mladeže; puše pod žmirkavim svetlom sijalice od dvadeset i pet sveća koju je Ale zaklonio novinama, ali njihova tela su pravo bogatstvo i ona ovoj sumornoj sobi Studentskog doma poklanjaju raskoš dvorca iz Hiljadu i jedne noći.

I uvek sam ja taj koji ulovi mačku, a Ale onaj koji je na kraju potuca. Kada je osvajam na ulici, pravim za nju vatromete, umnožavam joj najlepše primerke svoje ličnosti, zapanjum je poznavanjem stihova i citata — ona ide potpuno hipnotisana tragom mojih duhovitosti i više ne prepoznaje ulicu kojom je hiljadu puta prolazila — zavarana je mojim otrcanim repertoarom i, najzad, stvar se za mene završava time što je dovlačim za naš sto u Kolarcu.

Ale obožava moju igru i, zaista, on ne laže kada posle prepričava kakav sam utisak ostavio na tu potpuno nepoznatu devojkicu, tako da je prosto ostala »paf«!

Ali mom stilu zabavljača izgleda da nešto ozbiljno nedostaje da bi bio i efikasan. Moj način ima jednu grešku. Završava se zamorom od reči koje se dave u poplavi anegdota o Aletu, meni i našim prijateljima. Iznenada nastaje muk, onaj čas kad anđeo tišine preleće naš sto pokraj vrata Kolarca, i ja vidim: devojkicu koju sam izuličario zaljubljuje se u Aleta, i sa njenog ponašanja spada jedan po jedan pojas nevinosti. Tačno vidim da ga želi i da više ne sluša moj šou-program, i još vidim da je njemu zaista neprijatno što opet nisam imao sreće, što mi stil ima ozbiljnu manu.

Nas dvojica smo, izgleda, kompletan zavodnik!

Bez mene, Ale bi teško prišao nekoj devojkicu; bez njega — nikada ne bih saznao na šta su sve spremne te stroge, velegradske cice, kako brzo zaboravljaju svoj smerni pogled učenica koje se vraćaju sa časa klavira, kakve se sve u njima kriju moćne tucačice i kako ciče dok se opaljuju, šta sve brbljaju dok se ševe! Oh, Gospode!

U isto vreme, Ale je lakmus u traženju one prave devojke za mene. Ta prava, često zamišljena osoba na koju sam godinama čekao neće prebledeti u njegovom prisustvu, a ja neću po ko zna koji put osetiti ukus komedijaša na nepcima — usta mi neće opet biti puna pepela i taloga crne kafe.

Zašto sam odvodio svaku svežu ulovljenu mačku za Aletov sto?

Da mu je pokažem? Da se pohvalim svojim poslednjim uspehom bez poente? Ne samo zbog toga.

Kada mirno razmišljam o tome, savršeno mi je jasno da sam želeo da te devojke podelim sa njim. Čitava ta igra i besmisleni lov ne bi mi ni upola pričinili toliko zadovoljstva da sam sa novom devojkom morao ostati sam do kraja. Ale je bio moj alibi. Želeo sam da tim malim praznoglavicama, ludačama, trepetušama i lujikama, i onim drugim, odnegovanim beogradskim mazama, pokažem neki tajanstveni krug prijateljstva koji sam bio stvorio, u kome su drugari bili odani jedan drugom, uprkos iskušenjima što su ga pred njih postavljale devojke, i u kome je Ale svojom muškošću i snagom osvetljavao bezbedan i neprikosnoven dom, naš tajni štab sagrađen iznad jedne staklene pepeljare i jednog kockastog stolnjaka, stvoren u Kolarcu, običnoj kafani punoj promaje. Želeo sam da im pokažem dom u kojem živim i svog najboljeg prijatelja Aleta. Hteo sam da ga upoznaju i da tako steknem još hiljadu poena u svojoj vrednosti — ja, izgubljeni mali crv u gradskoj šikari bez milosti, koja je tih godina gutala energiju, prostore periferijske pešćare, kilometre pustih obala svojih reka, oktan, mašine, znoj i uspeh.

Ale je za mene bio princ i blagonaklono mi je dozvoljavao da pripadam istom timu za koji on igra. I zaista, to nije samo stilska figura; kada smo nedeljom šutirali na male goliće po Bežanijskoj kosi iznad Studentskog grada, Ale bi me uvek izbarao za tim kome je bio kapiten. Stajali smo tamo na tužnoj panonskoj ledini deleći se na dve grupe (birali su obično Ale i Neša), a ja sam nekako nesigurno znao da će me moj prijatelj izabrati za svoj tim, mada sam loše baratao loptom. Znao sam da će mi dodeliti ulogu levog smetala, i on bi to uvek činio, naravno, tek pošto bi odabrao nekoliko neophodnih, važnijih igrača.

Prišao bi mi i udario me po ramenu, gestom kralja koji proizvodi nekog ritera u viteza:

»On je naš« — kazao bi i ja sam davao sve od sebe, bacao se u noge protivničkim igračima, izlagao svoje jadno mršavo telo udarcima i jurišao kao manijak sa loptom koja mi se zaplitala u noge, samo da opravdam Aletovo poverenje. Krajičkom oka video sam kako me bodri tamo sa desnog krila očekujući da dodam loptu kako valja, a kada se čudo ipak ne bi dogodilo i ja bio bačen u blato, prvi bi se zasmejao mom padu, okrećući stvar na šalu, spasavajući me tako od prezira ostalih.

Vraćali smo se u dom peške, još oznojeni i zadihani od igre, rame uz rame, i ja sam bio ponosan što sam jedan od gladijatora iz njegove ekipe, što i sam

zaudaram na znoj i na akciju, na muškarca, strepeći istovremeno da ću veće provesti sam, ako se Aletu pojavi neki provod u izgledu.

Kako sam samo bio srećan onih večeri kada bi me zapitao: »Kuda ćemo noćas?«

Moje komedijantsko lukavstvo, mudrost ćopave lisice, sve što sam posedovao, sve bi se to istog časa stavljalo u pogon i ja sam izmišljao najluđe i najsmelije planove: drska uvlačenja na pozorišne premijere bez karte, blic-upade na dobro čuvane koktele, pozajmljivanje love, bezbroj sitnih laži koje ćemo upotrebiti da se dočepamo klope i provoda — sam samcijat bio sam kompletan štab za organizaciju boravka Njegovog Kraljevskog Visočanstva te noći u Beogradu. Imao sam izoštrene reflekse gradskog pacova, uz to još i nezasitnu maštu provincijalca kome su grad i njegove ulice — obećanja puna nepredviđenih događaja što vode ka uživanju. Brbljao sam mu bez prestanka o svojim planovima, a on ih je slušao, blag i nadmoćan, dozvoljavajući mi blagonaklono da iz sebe isteram i poslednje ludosti.

Naravno, nisam još uvek znao o kakvom će se to mom uspehu raditi i na osnovu čega bi trebalo da uspem, na kraju: u kom će se smeru kretati taj moj zamišljeni uspeh — ali nije važno! Znao sam dobro da se razlikujem od drugih, i Ale je slepo verovao u mene, na svoj postojani, sportski način. Verovao je da sam bolji i izuzetniji od ostalih, mada ni on ni ja nismo mogli objasniti u čemu sam to bolji. Jednostavno, obojica smo verovali u vrednost materijala od koga sam napravljen i u pravednost života-bajke sa obaveznim hepiendom.

Nešto mislim, da se nije družio sa mnom, Ale je mogao postati srećan profesor gimnastike. Ali on je bio obasjan nekim posebnim svetlom što pada samo na srećnike, i to osvetljenje me je neodoljivo privlačilo. U njegovoj senci bio sam i sam lepši i potpuniji. Iz dana u dan, tako, i ne znajući šta činim, trovao sam Aleta svojim somnabulnim priema i bolesnim izmišljotinama. Koristio sam se njegovom svežinom i jednostavnošću, a njegovu snagu upotrebljavao sam umesto štita prema onima koji su čeznuli da me linčuju zbog uobraženosti bez osnova, kukavičluka i lukavosti profesionalnog grebatora. I zato, kad god bi Ale pokušao da se osamostali i približi sebi ravnima, poštenim i jednostavnim momcima, vukao sam ga svim lukavstvima natrag, izvrgavajući podsmehu te četvrtaste tipove — buduće malograđane, pa se on sa uzdahom rastajao od njih, ponovo uvučen u otrovni zadah Kolarca i večita maštanja bez ikakvog stvarnog temelja. Bilo je prosto neverovatno koliko smo se ja i moji prijatelji, čistokrvni gluvatori, bitange i sanjari, lepili za tog zlatnog dečka koji nam je ćuteći ulepšavao život. Otrov koji je udisao zahvaljujući nama, razarao je lagano njegovo sveže sportsko tkivo, a Mima Laševska sa kojom sam ga upoznao izvela je završni udarac.

Šta je privuklo Mimu ovom mladom bogu, studentu prednjih upora i ćučnjeva? Ne bismo nikako smeli pojednostaviti tu mladu damu, istina, bizarnog ponašanja, tvrdnjom da je najzad srela čistokrvnog muškarca. Mimin rafinirani ukus izmiće ovoj pretpostavci. Njihov susret — to je trenutak kada se pronalaze najbolji džokej i najrasnije grlo, među stotinama dobrih jahača i

rasnih konja. Zahvaljujući mojoj ludačkoj strasti da sve delim s drugima (to je zalag na osnovu kojeg posle neograničeno uzimam od bilo koga), Mima najzad sreće Aleta i u njemu vidi još uvek neoblikovani materijal izuzetne vrednosti, od koga se može napraviti njen privatni katapult što će je izbaciti daleko s onu stranu crte. U njoj se bude tamni ženski porivi da sama načini boga po sopstvenom nacrtu — nekoga ko joj neće biti odan na onaj cmizdravi, slepački način začorenih tipova koji je povezan jure želeći je samo za sebe, već mnogo dublje i suštinskije.

Zašto se ne zaljubi u mene, na primer?

Zato što Mima oseća da sam već otrovan iznutra. Da sam izgubljen za bilo kakvu akciju koja vodi uspehu. Ona nikada ne bi bila sigurna da je neću prevariti sa prvom fatamorganom. Uz to, ja nisam tako lep kao Ale. Moje gluvatorsko prokletstvo očigledno je svakome ko ume da proceni tipa što satima češe leđa o zid i bulji u trotoar preko puta. I mada mi je tek dvadeseta, izgleda da sam rođen kao starac, a ako i osvojim neko izuzetno mesto u životu, biće to dugi rat dobijen lukavstvom, posle mnogo kombinacija i neizvesnosti. Mima, tako, u jednoj nevažnoj kafani punoj dima, pronalazi najzad nešto za čim je oduvek tragala. Ta složena devojčica sklona laganju bez koristoljublja, za koju su uvek tvrdili da ne zna šta želi, htela je uvek više od mogućeg, htela je nemoguće. I eto, najzad je to i pronašla, pa više nije ništa važno: ona se opija na naše oči, gledajući Aleta preko puta sebe, njegovo lice na tamnoj osnovi staklenog izloga i njegov oreol koji je te večeri vidljiviji nego ikad ranije.

— I tako, vi ste znači, braća? — pita Mima, dok kelneri Kolarca podižu stolice na stolove. Fajront.

— Prijatelji... — odgovaram ponosno.

— Najbolji na svetu?

Klimnuli smo glavama.

— Ja nemam nikoga! — kazala je Mima. — Strašno mrzim druženje sa curama! I mrzim žene, uopšte! Ja sam jedinica: to je možda zbog toga. Hej, da vam budem malo sestra? Da vam budem malo sestra?

Pristali smo da nam bude malo sestra, krijući u glavama potajnu nadu da će jednoga dana, kad-tad, ipak doći do rodoskrvuća.

— Važi! — kazao sam. — Biaeš nam malo sestra!

— Stvarno?

— Odistski...

— Da proslavimo to? — predloži Mima. — Vodiću vas na provod u Lotos. Puna sam love.. .

Otvorila je svoju tašnu i, zaista, bila je do vrha napunjena zgužvanim novečnicama koje su se mešale sa šminkom, pufnama od pudera, maramicama i divljim kestenjem, pokupljenim u nekom parku. Taj slatki haos devojačkih torbica! U njemu je pohranjena tajna ženstvenosti.

Krenusmo niz Knez Mihajlovu ka Lotosu. Mima je išla između nas. Bilo joj je hladno pa je ruke zavukla u naše džepove. Levu u džep mog mantila — desnu u džep Aletovih pantalona, jer je Ale te noći nosio svoju vindjaknu bez džepova.

— Bože, što je lep! — divila se Aletu — Ali ti imaš lepše oči... — dodala je, da me uteši.

Odjedanput, zadrhta. Pogled joj postade staklast, a nozdrve se raširiše. Istrgla je ruku iz Aletovog džepa:

— Ne, to ne! To neću!

— Zašto?

— Zato što neću.

— Dobro — kazao je on.

Ona vrati ruku u njegov džep:

— Budi dobar! — rekla je.

— Šta se dešava? — zapitah.

— Bez veze! — kazao je Ale. — Ništa.

— Ništa — reče Mima.

Sišli smo u Lotos — pravo u toplo, lepljivo ždrelo dima, saksofona, pudera i parfema. Znao sam to mesto samo po čuvenju: Lotos, Kristal, Mažestik, Kleopatra i Ruski car — pet noćnih hramova poroka, bluda, rasipništva i avanture.

I opet su iskrsele neprilike sa našom odećom.

Čovek na vratima je kazao: »Gospoda ne mogu unutra bez kravata!« ali nije pravio pitanje kada je Mima zatražila da otkupi dve kravate za nas. Vezali samo ih onako, preko džemperu; bio je to najmasniji i najizlizaniji par kravata u ovom delu Evrope. Bile su već klizave od iznajmljivanja. Moja prugasta, a Aletova modra.

I tu, među švercerima, dežurnim policajcima, cinkarošima i podvodačima, ocvalim barskim damama i trgovačkim putnicima, sedimo nas troje za malim okruglim mermernim stolićem uz samu ivicu svetlećeg kruga. Mima je nacvrcana i razdragana, Ale i ja uplašeni. Po zidovima kružne dvorane sa stubovima izležavaju se Lede u krilima labudova. Pred nama su tri dugovrate boce belog vina. Sumpor mi štipa grlo dok pijem i osećam da me tama Lotosove dvorane usisava, a stubovi počinju da se okreću stapajući se u vrtoglavi zid smrti.

Od juče nisam ništa okusio. Čudno, kada ste gladni, niko vam ne nudi jelo — svi vas teraju da pijete!

Želeo bih da umrem za ovim stolom. Sumporisano vino odlično se slaže sa sažaljenjem koje osećam prema sebi. Oznojena Mimina ruka jedini je moj vodič kroz ovo predvorje pakla, u kome se blistaju klizava tela Marokanaca na podijumu — oni izvode parternu gimnastiku, a smenjuje ih žena-majmun, čije me izvrnuto lice gleda nekud odozdo, između raskrećenih nogu i napuklih šavova na trikou; pa posle: »Step-majstor na rolšuama — Bobi Moreno sa petogodišnjim sinom!«

Obuzima me talas radosti, čini mi se da sam bez težine i da i sam stepujem po zategnutom bubnju uz pratnju meksikanskog tria La pikonera. U ovoj zagušljivoj kutiji, dakle, Beograd skriva svoje tajanstvene podzemne čarolije. Ona provincijska varoš u kojoj sam nekada živeo liči mi na daleku, već izbledelu razglednicu. Ovo je, najzad, pravi život i prava velegradska devojka koju držim za ruku dok se okreće vrteška čardaša, a žongleri šetaju po žici, i buket balerina: Irena, Konstanca, Beba i Kaća izvode potpuri orijentalnih igara — ružičasto zategnuto meso ispod prozirnih velova — to je, najzad, život!

Odjedanput na nas troje pada snop svetla. Iz tame nas gledaju oči pune mržnje. Spremni smo da kidamo, a opet, prikovani za svoja mesta strahom što smo iznenada izvučeni iz bezbedne tame, zaslepljeni reflektorom koji otkriva išvakane cipele, pokisla ramena.

Internacionalni majstor crne mađije Svengali Peti izvodi Mimu i Aleta na sredinu podijuma za igru. Svetlo ih prati i ja ponovo tonem u tamu. Mađioničar ih moli da ga zatvore u sanduk i da zatim sednu na poklopac. Pre toga, oni će ukucati eksere da budu sigurniji da nema nikakve prevare.

Najpre sam srećan što nisam tamo izložen tuđim pogledima, a malo kasnije stomak me boli od zavisti što se proslavljaju bez mene. Nije stvar u reflektoru, mislim, nad njima zaista lebdi to svetlo iz kojeg sam isključen, u senci, uvek u senci. To je zbog toga što oboje imaju zlatnu kosu, to je zato što pripadam nekoj drugoj, nesrećnijoj planeti, drugom soju — onom što je uvek u polusvetlu i sivilu, onoj vrsti, mislim, koja je osuđena da ljubav neprestano otima, pa i onda kada je stekne, nikada u nju nije potpuno sigurna. Gledam sad to dvoje izabranih (Svengali Peti samo je produžena ruka sreće) kako se smeju u snopu zlatnog mlaza što im se sručuje na lica i kosu. Mima landara

nogama otkrivajući kolena, a Ale se smeši prema tami i, gle, u zvuku činela i grmljavini bubnja, s druge strane dvorane stiže mađionear koga su maločas zakucali klincima: on uzima za ruke Aleta i Mimu, klanjaju se aplauzu pa mi se čini da će sve troje odleteti put modre islikane tavanice Lotosa kao u nekoj blesavoj apoteozii. I sve se meša, vrti i rasplinjava: presrećni Mimin pogled upućen je Aletu a njegov njoj, dim, dim, dim i odmah posle toga muzika za igru: »Džezabel, ti si to!« Prvi par na podijumu su Mima i moj prijatelj. Potpuno su zaboravili na mene. Uskoro moj zavidljivi pogled zaklanja zanjihavi zid igrača iza koga se njih dvoje gube i iščezavaju u čvrstom zagrljaju.

Posle mi je zadihana i srećna Mima pričala da je Svengali Peti, petljajući nešto u sanduku, cvileo panično na tri jezika da ga ne upropaste te večeri, da mu pomognu. Mimi je to bilo smešno, ali je uspela da prokuži u čemu je štos. Mima kaže da joj je Svengali Peti dodirnuo lakat pre nego što je ušao u sanduk i prošaptao: »Molim vas, pomozite mi! Please, will you help me...«

Mima je posle platila račun.

Kada smo, oznojeni, lepljivi i izgoreni duvanom, izašli iz toplog smrada Lotosove jazbine, vetar je bio toliko jak da nas je doslovno zalepio za zid.

Svitalo je.

— Košava! — viknula je Mima u vetar. — Duva sa severoistoka!

Mokra kosa šibala joj je preko lica u bičevima.

Vetar je u naletima bacao kišne zavese po opustelim ulicama i fasadama. Gledali smo u čudu našu lepu prijateljicu kako određuje pravac vetra.

— Pokazaću vam nešto ... — doviknula nam je i otrčala niz ulicu. Teturali smo za njom, jedva je stižući. U jednom trenutku sasvim je izgubismo, ali, vođeni kuckavim zvukom njenih potpetica, pronađosmo je nekoliko uglova niže, pred jednim zidom, kako mokra i zadihana stoji podignute glave i gleda kroz kišu.

Bio je to bočni zid neke trospratnice, a u sivom jutru koje se probijalo kroz niske oblake vetar ga je obilno zasipao kišom. Taj obliveni zid je stajao pred nama kao avet.

— Još malo... još samo malo... — bulaznila je Mima — i ono će početi da se pojavljuje!

Kisnuli smo na uglu pred bledim zidom sve dok se, ispod tanke naslage žute boje kojom je kuća bila prekrivena, ne poodoše da pojavljuju slova.

Što je zid bivao vlažniji, ona boja odozgo postajala je sve prozirnija te otkrismo razlog zbog koga nas je Mima dovukla čak ovamo: odozdo se nalazila neka stara reklama!

Zauzimala je celu površinu zida, počinjala u visini prvog sprata, a završavala se iznad trećeg, na samoj granici mansarde i krova.

EVGENIJ LAŠEVSKI

čitali smo sričući,

NAJOMILJENIJE DEČIJE KNJIGE U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

Pogledah Mimu: stajala je sleđena, bez pokreta, pred slovima što su izranjala iz zida vremena, iz nekog srećnog pred-detinjstva kojeg se maglovito sećala kroz šum kiše.

IZABRANA DELA KLASIČNE KNJIŽEVNOSTI ZA DECU: GUSTAV ŠVAB, BRAĆA GRIM, HILJADU I JEDNA NOĆ, ALEKSANDAR DIMA, ALFONS DODE, ZEN GREJ, KARL MAJ

AGENTURA LAŠEVSKI

TRAŽITE PROSPEKTE NAŠIH IZDANJA

ULICA KNEZA PAVLA 46.

Još i sad vidim njeno vlažno lice pred zidom, i Aleta, i sebe, kako prisustvujemo nečemu što ne shvatamo — dva mlada došljaka stigla iz provincije da osvoje Beograd i ćerka bivšeg Kralja knjiga, svrgnuta knjižarska princeza, pred poslednjim tragom Plave ptice ...

— Sutra, kada se zid osuši, opet se neće ništa videti... — rekla je Mima sklanjajući bičeve kose sa lica. — Oprostite — kazala je — što vas maltretiram, ali retko kad košava produva ovu ulicu!

Dok smo je pratili kući, u Senjačku, Mima nam je pričala da ponekad, kad joj se sve smući, dolazi do svog zida. To se, naravno, dešava samo onda kada se sastave naročito povoljne okolnosti: to jest, kada se njoj smući, kada duva košava i kada pada kiša. Običnim danom, rekla je Mima, slova reklame njenog starog jedva se naziru i samo ona zna šta je ispod one žute boje na zidu. Njen stari, naprotiv, nikada ne dolazi ovamo pred svoju predratnu reklamu. To bi ga, kaže, potreslo. On je, u stvari, sasvim zaboravio šta je bio pre rata. I šta je bio pre onog, onog, rata. I pre njega. On je takav čovek.

Kada je propala stvar sa knjigama, kaže Mima, jedno vreme je bio piljar. Odlazio je sa dvokolicom u Mali Mokri Lug i tamo kupovao od seljaka-zelenaša kupus, krompir i ostalo, pa onda to sve preprodavao na pijaci Bajloni. Posle je neko vreme davao časove ruskog, dok je ruski bio u modi, a nekoliko godina bio je i učitelj mačevanja. Floret — sablja — mač. Jedanput će nam pokazati njegovo oružje, jedanput kad dođemo kod nje, kada nas pozove čim srede neke stvari sa sustanarima i oslobode sobe koje im pripadaju po zakonu. Sada im stan ni na šta ne liči, deluje deprimirajuće i nju je sramota da u njega

dovodi goste. Ne zbog nje same, baš je briga, već zbog starog Laševskog koji sve to teško podnosi, shvatate?

Ni te noći, a ni kasnije, Mima nam nije dozvoljavala da je otpratimo do samih vrata njene kuće. Opraštali bismo se uvek u dnu ulice, na uglu, a ona je ulazila u duboki vrt, čija je ograda bila tužno razvaljena. Nikad nas nije pozvala u goste, mada je stalno obećavala.

Bila je to jedna od onih smešnih porodičnih vila koje su se tako mnogo gradile po Senjaku dvadesetih godina ovog veka, sa pseudogotskim tornjićima, alpskim zabatima, a na ulazu — pompeznim stubovima od cigle u kolonijalnom stilu.

Mima priča da je njen otac podigao vilu 1925. i nazvao je Mon repos, ali da su prvih godina posle rata, dok je još bila sasvim mala devojčica, ona i njen tata pustili u kuću nekoliko porodica bez krova nad glavom, dok se ne snađu, a posle ih nikako nisu mogli da izbace napolje, jer su jedni odlazili, a drugi se useljavali u njihove sobe, dok su Mima i njen ludi otac, stari Laševski, stanovali u bivšoj garaži, u vrtu, vodeći beskonačne parnice sa svojim novim sustanarima.

Mima nam je još pričala da je njen tata imao jedno vreme predivan posao: podučavao je beogradske hamlete da se mačuju, pa su njih dvoje svakoga jutro silazili do Narodnog pozorišta i, dok je stari Laševski probadao polonije i laerte, Mima je obilazila veliku mračnu pozornicu, pela se uskim gvozdenim lestvama čak gore ili je zavirivala u garderobe, gde su joj glumice oblačile skupocene haljine i kostime, lakirale joj nokte i kovrdžale kosu. Kaže da su je svi jako voleli i da se nekoliko puta čak i pojavila na pozornici u Madam Baterflaj kao mala Japanka u kimonu. Te godine su joj ostale u najlepšoj uspomeni. Ali sve je bilo manje komada sa mačevanjem, pa su sve ređe zvali njenog tatu. Tako je ponovo ostao bez posla. Gotovo da su gladovali do onog dana kada je stari Laševski jednoga jutro, prekrstivši se pred ikonama, izneo njihovu staru vagu iz kupatila i sišao dole u varoš, na jedan ugao kod Zelenog venca, odmah preko puta pijace, da važe seljake.

»Tačna vaga, tačno merenje — vikao je zvoneći kravljom klepetušom kao da objavljuje smak sveta, koji je za njega već počeo. — Ko na život svoj polaže, taj se važe! U slučaju greške u merenju, plaćam odštetu sto hiljada!«

Radi slikovitosti, a i zbog štednje, pustio je dugu bradu kao kakav mužik. Ali teška vremena su odavno za njima, kaže Mima. Stari Laševski je, uz pomoć dobrih ljudi koji nisu mogli mirno da prolaze preko Zelenog venca dok je on zvonio i zvonio, sredio svoje dokumente i dokazao radni staž, pa su mu dali penziju, a i Mima povremeno zarađuje kao maneken ili devojka za štand u sezoni sajмова.

Živimo dobro, kaže Mima, mislim, imamo šta da jedemo, a garderobu koju nosim na revijama mogu da otkupim za trećinu stvarne vrednosti. Imam prednost! Samo mi je žao knjiga. Tata mi je iz njih čitao dok sam bila mala. Po

jedno poglavlje pred spavanje. Ali, pošto je garaža u kojoj žive pretesna, morali su da se oproste od svoje ogromne biblioteke, koja je, po Miminom pričanju, poprimala razmere Aleksandrijske knjižnice, da je ostave razbacanu po onim sobama u kojima stanuje tuđ svet. Najviše joj je žao tih knjiga, kaže Mima: jedanput, kad bude veoma bogata, kazala nam je te noći pred svojim vrtom, ponovo će pokupovati sve izgubljene knjige, sve do poslednje! I one spaljene u kaminu prve zime nakon svršetka rata, kada je njen tata zatekao u svojoj biblioteci neku nepoznatu familiju sa detetom koje se treslo u groznici i njegovu majku, koja je, baš kad je ušao, ubacivala u plamen poslednje sveske Volterovih sabranih dela.

»Samo ga ložite, gospođo! — kazao je mirno stari Laševski toj nesrećnoj ženi koja se borila za dete. — Samo ga spaljujte, od njega je sve ovo i počelo!«

— Ponekad odem do one reklame — rekla je kad smo se rastajali na njenom uglu — da ne zaboravim ko sam, shvatate? Šta sam bila i šta ću opet biti. Znam sigurno da hoću! Videćete, kad vam kažem! Svejedno što se smežete. Jednoga dana, kad budem kraljica ili nešto slično ... Haug!

— Laku noć, kraljice ...

— Dobro jutro, dečaci — kazala je i išezla u dubini starog vrta

Mima je bila prva beogradska devojka koja je ušla u našu sobu.

Te godine smo stanovali u krilu-F, na trećem spratu Prvog bloka Studentskog grada. Soba broj sto šezdeset i sedam.

Na ulazu su Mimi oduzeli ličnu kartu. Brkati portir je stavio na gomilu ostalih legitimacija njenu otvorenu sliku i ispratio Mimu osmehom punim pornografskih nagoveštaja. Taj osmeh kao da je govorio: »Mala, pazi se, bićeš poševljena!«

Hodnici po kojima je Mima prošla bazdili su po lizolu i hlornom kreču kojim su zasipani klozeti bez vrata, a svuda su se vukle gužve stare novinske hartije, kore hleba i ogrisci jabuka. Prozori na hodnicima bili su mahom porazbijani, pa je kroz njih vejao sneg.

Prvi ozbiljan, težak sneg 1956. godine.

Čitav Studentski grad bio je na balkonima i prozorima, urlajući:

»Ua-a-a-a-a ... sneg!«

Mimi se činilo da je izbila pobuna, toliko su se svi derali »Ua, sneg!«

Mima je do tada viđala blokove Studentskog grada samo iz autobusa, kada je išla na aerodrom, putem koji tuda prolazi.

Mima tako nije ništa znala o tom studentskom getu s druge strane reke Save, niti o tome kako ga lako zahvata masovna histerija zbog nekog potpuno beznačajnog povoda. Bilo je dovoljno da preko prostora omeđenog blokovima prođe, naprimjer, neka napadno odevena dama pa da se istog časa začuje grmljavina urlika »Ua, kurva!« da se podignu zvižduci koji paraju nebo i uši.

Jedanput su tako, loveći pse-lutalice, u Studentski grad upali strvoderi sa kamionetom. I čim su pojurili prvog psa, neko je vrisnuo: »Ua, šinteri!« pa su svi stanovnici grada pohrlili na prozore i balkone (najveći broj njih i ne znajući šta se uopšte dešava). Poletele su kao kamen tvrde vekne bajatog hleba, pивske flaše i knjige, a iz četvrtog, ženskog bloka, počeo je da pada sneg okrvavljene vate ... Strvoderi su jedva izvukli živu glavu i više nikada nisu zalazili u taj kraj Novog Beograda.

Kada je duvao vetar, studenti su urlali: »Ua, vetar!«

Proletnja kiša dočekivana je povicima — »Ua, kiša!«

Pojave masovne histerije, koja još nije dovoljno naučno ispitana, najčešće su u mesecu junu, kada su studenti pred ispitima. Iza njih je ostala duga zima i izgladnelost; nervi su im napeti kao sajla koja vuče šlep. To je sezona čestih tuča i silovanja. Ali bes lako eksplodira i u drugim godišnjim dobima. Baš kada je Mima tražila našu sobu lutajući hodnicima, studenti su protestovali protiv snega. Jer, sneg je njihov najljući protivnik. Prozori soba u Studentskom gradu su, naime, mahom rasušeni, a centralno grejanje nedovoljno da zagreje sobe. Zbog toga je armija prozeblih studenata dočekivala prvi sneg urlicama »Ua, sneg!«

Zanimljivo je da su ti studentski požari gneva prestajali na isti način na koji su i započeli, naglo i nepredvidivo. Kada se izviču, i dadu oduške srcima, studenti se povlače sa balkona, zatvaraju prozore i grad je opet kao što je bio — tužan i zavejan tišinom.

Mimi je naš hodnik, pričala je, ličio na robijašnicu iz koje je već odavno zbrisala uprava kaznionice. Susretala je zarasle momke u prugastim pidžamama i manijake u izbledelim plavim trenerkama, sa cipelama navučenim na bosc noge, bez pertli. Po vratima soba s leve i s desne strane hodnika šepurili su se upadljivi natpisi, koji su trebali da ulepšaju studentski život, da ga osvetle navodno, tipičnim studentskim duhovitostima. Bilo je tu nalepljenih golih mačaka iz ilustrovanih listova, mrtvačkih glava sa ukrštenim kostima, znakova sa karata za igranje i otisaka tabana koji su se peli potpuno nelogično uz vrata i šetali preko tavanice. Mima je, tražeći naš broj, čitala te natpise u čudu:

POKERAŠI, DIPLOMCI, TRILING, ŠMEKERI, ŠVALERI, TRI KOSTURA,
ŠMINKERI, PAZI — OŠTAR PAS! UJEDAMO! MEDICINARI, HOTEL PROMAJA ...

Na jednim ispucalim vratima, pisalo je:

VI KOJI ULAZITE OVAMO NAPUSTITE SVAKU NADU ZA POVRATAK!

Mima je koračala kroz mračne poglede očajnika što su se bez ikakvog cilja motali po hodniku. Negde su šišitali radijatori.

Bili smo do neba zahvalni Mimi što ničim nije pokazala da nam dom smrdi. Jer ipak, ma koliko užasan bio Prvi blok, ja sam ga voleo (a obožavam ga još i danas) zbog neverovatnog bratstva koje je vladalo u njegovim pre vremena oronulim paviljonima. Tu se delilo dobro i zlo sa momcima koji su umeli da ne štede svoje siromaštvo. Delili smo tako sparušene kolače od jabuka stigle od kuće u paketu, poslednju cigaretu već istrošenog duvana, pikavce, ostatak ubuđalog čaja na dnu cediljke, žilet naoštren trljanjem o vlažnu unutrašnjost čaše kojim se brijao čitav sprat, na kraju — čak i samu postelju! Sve.

Volim sobu broj sto šezdeset i sedam.

Volim bezbednost te sobe u kojoj sam ilegalni spavač.

Volim vetroviti hodnik po kom se razvlači smeće.

Volim ulubljeni krevet i sivomaslinasto ćebe sa zelenom vojničkom prugom po sredini. Volim što dom liči na kasarnu, jer sam zaista vojnik u svom privatnom ratu.

Moj život u to vreme stvarno je nalik na danonoćni rovovski rat sa Beogradom. Opkolio sam taj grad sa svih strana i čekam da me primi za svoga. Opsada će biti duga i teška.

Ne posedujem ništa sem ogromne radoznalosti, a ona guta polusvarene slike, lica, datume, reči, celuloidnu traku ... Uranjam u beogradske ulice, drogiram se filmčugama i izložbama; satima sam u stanju da buljim u neko blesavo naslikano cveće. Utucavam dane po čitaonicama listajući časopise, visim na galeriji Kolarčevog narodnog univerziteta gde je moguće otkunjati izvesno vreme u toplom. I dok gudi neki kvartet, zamišljam u polusnu svoju nekadašnju kuhinju i mleko na peći.

A kada me ko povredi, cvileći bežim u Studentski grad — eno, iz magle izranjaju tužni blokovi — kasarne, Krilo-F me očekuje pa se zavlačim u jedan od slobodnih kreveta, jer uvek je neko iz sobe na putu, u varoši ili na večeri u menzi.

Sa Kvarnim Rikijem, izuzetno obdarenom protuvom, napao sam još sredinom septembra Studentski grad. Školska godina još nije bila zvanično poela, pa se najveći broj studenata nije ni vratio sa raspusta. Njihovi kreveti zvrje prazni bez posteljine — samo tri gola dušeka na gvozdenom okviru. Raj za beskućnika!

Bilo je dovoljno uvući se u jedan od četiri bloka Studentskog grada i otvarati redom vrata, koja su po pravilu imala razvaljene i improvizovane brave, pa bi

spavač, željan sna, veoma brzo natrapao na slobodan krevet, često i potpuno praznu sobu sa umivaonikom i svim potrebnim luksuzom.

Tako sam i otkrio sobu sto šezdeset i sedam i spavao u njoj sam četrnaest noći, kada je Kvarni Riki nekud ispario. Uveče bih digao duške sa susednih kreveta i pokrivaio se njima. Hranio sam se ukradenim lubenicama koje sam dizao ispred nosa usnulim čuvarima.

Onaj uzbudljivi noćni šum Beograda uspavljivao me kao nikad, njihao i ljuljuškao, šapućući priče o uspehu i slavi.

Otkrio sam Studentski grad pošto je strpljenje mojih dalekih rođaka došlo do krajnje granice. Uverili su se, naime, rođenim očima da se pretvaram u dangubu bez ikakvog određenog cilja i čvrstih namera, pa su mi sve manje ukazivali gostoprimstvo.

Zaticao sam njihova vrata zaključana i, ma koliko da sam dozivao, zviždao, bacaio kamenčiće u prozore, nisu otvarali. Čitali su u posteljama, uživali u svom krovu nad glavom i svojoj bezbednosti, koju sam tamo napolju, pod prozorima, tako lepo ilustrovao. Lepše nego cvrčak u istoimenom filmu o mravu!

Davali su mi novac, u stvari neki bedni sitniš, sada već kao crnoj ovci, i ne tražeći da im ga ikada vratim. Davali su ga kao zalogu da ih više neću uznemiravati, niti šta tražiti. Da se reše bede!

No, moja visoka ulična škola gluvarenja bila je već završena — postao sam iskusan velegradski pacov i umeo sam da se snađem.

Jednoga jutra, početkom oktobra, u moju sobu upade mladić sa kartonskim koferom u ruci. Oko kofera je bio obmotan i svezan kanapom zimski kaput. Videlo se da momak namerava da tu prezimi. U drugoj ruci teglio je kartonsku kutiju kroz koju su probijale masne mrlje. Očigledno, kutija je bila nabrekla od dobre seljačke klope. Izabrao je ćutke krevet najbliži prozoru i počeo da raspoređuje stvari. U čudu je utvrdio da ne posedujem ništa.

Objasnih mu da sam ilegalac. Ilegalni spavač usred mira i mirnodopskog života. Ispitivao me je sumnjičavo, procenjujući u sebi ne krije li se tu možda neka podvala.

Bio je lep na neki divlji, seoski način koji gradska deca istog časa zavidno prepoznaju kod onih što su odrasli na slobodnim pašnjacima. U isto vreme, malčice trapav. Nedodirnut gradskim smradom. Studirao je DIF — Državni institut za fizičku kulturu. Kao i mnogi dečaci rođeni u godinama posle 1934. — one godine kada je u Marselju ukokan blaženopočivši kralj — i on je nosio njegovo ime: Aleksandar, što dokazuje da mu je otac bio skrhan lojalnim bolom činovnika državnih železnica. Ali, kao većina njegovih imenjaka, i on je umesto nedeljnog kraljevskog imena nosio običan nadimak za radni dan.

Druge su tako zvali: Leka, Aleksa, Sale, Acika, Saša, Šacika, njega — Ale.

Prvih noći zaključavao je svoj izdrkani kofer, plašeci se valjda da ga ne pokradem. Spavao je na boku i trzao se i na najmanji šum. Palio bi svetlo i vikao: »Šta to radiš?« — kada bih ustao da pijem vode ili pišam u lavabo.

Ali, trećeg dana, postalo mu je, izgleda, dosadno da sam klopa, nagnut nad rastvorenu kutiju u koju su padale mrve.

Ponudio mi je parče štrudle od maka.

Oči mi se napuniše suzama nemoćnog besa i neke žalosti što i sam nemam paket, što se tek sad setio da sam možda i ja gladan. Smešno, kad sam besan, meni se najpre plače; suze prosto same naviru na oči, a tek onda dižem dževu! Bio sam, dakle, lud od besa što sam otpisan, i on je to, izgleda, prokužio. Kroz njegov oprezni seljački oklop probio se kao neki stid, šta li, valjda solidarnost.

Sredio sam se:

— Jedi govna sa svojim geačkim paketom! — rekoh mirno.

— Meni kažeš? — ustao je prebledevši.

— Jedi svoja geačka govna! — ponovio sam. — Svoju usranu seljačku klopu za geake kao što si i sam!

Skočio je i srušio me sasvim profesionalno na srednji krevet. Okvir nije izdržao — skljojao se pod našom težinom.

— Ponovi još jedanput šta si rekao! — prosiktao je stežući mi vrat.

— Jedi govna... — prostenjao sam i izgubio svest. Mislim da sam se onesvestio od udarca i od stezanja, od svega pomalo, a najviše od strašnog skoka teškog mladog tela fajtera. A možda je moj kurvanjski organizam sam od sebe odlučio da zbriše u nesvest, da ne bi stavio na probu sopstvenu hrabrost?

Smrtno se uplašio i počeo da mi daje veštačko disanje:

— Kako ti je? — upita mucajući.

— Jedi govna! — kazao sam još jedanput.

Od tog dana više nije zaključavao kofer. Poverovao mi je.

Posle Aleta, u sobu 167 uselio se Komnen, za njim Gaga Govedo, student veterine i strastan pokeraš. Ale mi nije dozvolio da potražim drugu sobu. Postao sam njegov zvanični ilegalac. Navikao se na mene kao na neku domaću životinju: što je bilo njegovo, bilo je i moje.

Tako sam pronašao svog velikog brata, zaštitnika zalutalih noćnih ptica. Bio je ponosan na moje navodne vrline: poznavanje izvesnih stvari koje su mu bile tajanstvene, moju diskretnost (nikada nisam zaboravljao da sam ilegalac bez ikakvih prava), napabirčeno znanje i to što sam zaista znao sve o filmu.

Spavali smo zajedno u njegovom krevetu kada su ostala dva ležaja bila zauzeta — leđa uz leđa, a nekoliko puta pokušali smo da se smestimo na način poznat u Studentskom gradu kao sistem »dupe-glava« ili »ti pereš noge, a ja zube!« pri čemu su nam glave bile na dva suprotna kraja kreveta. Na kraju, prihvatismo najudobniji od svih sistema: svako od zvaničnih spavača davao mi je po jedan deo dušeka, pa bih ih sastavljao na patosu ispod umivaonika.

Imao sam tako i svoj mali privatni krov nad glavom.

Mima je najpre prišla prozoru.

Videla je sumornu ledinu među blokovima, prekrivenu snegom po kome se caklio stakleni krš i lim starih konzervi.

Po niskom šiblju, koje nikako nije uspevalo da izraste do normalne visine drveća, nikli su tužni plodovi: komadi krpa, stare novine, iscepane najlon čarape, duge trake upotrebljenih zavoja... Prozor nam je, dakle, gledao na đubrište, ali u daljini su se videli plavičasti brežuljci iza kojih je počinjala panonska ravnica. A to je ipak nešto!

— Čiji je ovo krevet? — upita isprobavajući čvrstinu madraca.

— Njegov — pokazao sam na Aleta.

— A tvoj?

— Nemam ga ...

— Pa, gdje onda spavaš?

— Na patosu.

— Jel se to sme?

— Ne sme.

— Ako te uhvate?

— Onda će sva trojica biti izbačena iz doma.

— Stvarno?

— Zaista — potvrdi Ale, petljajući oko našeg malog rešoa. — Ako ga uhvate, svi smo najebali!

Komisije su inače upadale samo noću. Po danu bi to bilo neizvodljivo. Niko od njih ne bi izašao čitav iz bloka! Ali noću smo bili sami po sobama, prepušteni na milost i nemilost komisijama. Udarali su o vrata na policijski način, a pričalo se da im je šef naoružan pištoljem. U tim trenucima trebalo je što više dobiti na vremenu, tako da ilegalni spavač preko balkona pređe na drugu terasu i sačeka da kontrola protutnji. Pokazao sam Mimi kuda bežim kad naiđu. Zviznula je od zaprepaštenja:

— Ala je visoko! — kazala je. — Baš si hrabar...

Moja sujeta je bila zadovoljena.

— Nije to ništa! — puvakao sam se.

Najzad, čaj je skuvan i mi ga ćuteći pijemo, puštajući da se soba puni dimom i sumrakom.

Po Krilu-F se raščulo da imamo gošču u sobi, pa su momci iz susedstva počeli da donose darove. Hteli su da izbliza ždraknu Mimu.

Jedan slikar, Hercegovac, doneo je tri raspukla nara iz Opuzena i punu šaku zlatnog duvana — škije. Uvijali smo duvan u novine, praveći cigare debele kao prst. Smejali smo se tome kako nam najvažnije svetske vesti gore pred očima dok pušimo. Dim tog duvana bio je oštar i prijatan, samo se novinska hartija stalno odlepljivala.

Raširene novine bile su naš stolnjak, a čaj smo pili iz plastičnih šolja u kojima se drže četkice za pranje zuba. Kao treću šolju upotrebili smo konzervu u kojoj je nekada bio kikiriki.

Mima je ležeći preturala po našim stvarima:

— Modiljani! — uzviknu, izvukavši malu monografiju. — Luda sam za njim!

Ta monografija, štampana u masovnom izdanju AN ABRAMS ART BOOK 1954. NEW YORK jedini je primerak na polici moje nepostojeće biblioteke. Često je listam zaljubljen u dva bela zubića Devojčice sa pletenicama iz 1917. Razgledam tu knjigu obično pred spavanje, posle nekog naročito ružnog dana bez ikakvih izgleda. Na tim slikama sve je čisto i jasno: lakirani listovi reprodukcija podsećaju na dečije slikovnice iz mog detinjstva, od koga su ostali samo mutni nagoveštaji. Ova mala, jeftina knjižica o Modiljaniju, kupljena za lov poslednjih dana blagostanja, za mene je neka vrsta portabl-oltara. Dovoljno je da spustim prste na njene već umašćene korice pa da se istog časa smirim. Ta broširana knjižica moja je jedina kuća.

Pre nego što počnu slike, nalazi se predgovor Žaka Lipšica, koji ne umem da pročitam jer ne znam engleski. Često, poput analfabete, prelazim prstima i pogledom preko krupnih, lepo odštampanih slova, zamišljajući o čemu li sve

govore onome koji ume da ih odgonetne. Čini mi se da je to retka priča o jednom siromašnom mladiću, koja se završava srećno. Ne znam šta bih dao da mogu pročitati taj predgovor! Ali na našem spratu niko ne zna engleski...

— Jel znaš engleski? — pitam Mimu Laševsku.

— Studiram ga — kaže ona. — Što?

Najzad, saznaću šta piše Žak Lipšic! Uzbuđen sam do daske i tražim da mi prevodi one stranice koje, po mojoj skromnoj proceni, najviše obećavaju. U ušima mi bruji njen meki, duboki glas koji ima ukus jonatan-jabuke pune soka. Mima sedi a la turka na surom vojničkom ćebetu i povremeno podiže oči prema tavanici, tražeći potrebnu reč. Prevodi polako, frazu po frazu, kao da izgovara reči neke molitve čiji smisao ni sama ne shvata:

— Dakle, on, taj Žak Lipšic, kaže da je Modiljani izgledao vrio, vrlo lepo ... »Sećam se, kaže, da sam bio očaran njegovom lepotom: izgledao je aristokratski i u otrcanom odelu od rebrastog baršuna...« To je, to je nešto kao naš somot! Da, tako.

— Dalje, dalje Mima!

— »Sećam se jednog događaja koji se desio mnogo docnije (verovatno 1917.) usred noći: bilo je možda tri sata posle ponoći. Odjednom smo se trgli iz sna (sigurno on i njegova devojka, jel da?) jer je neko strahovito udarao u vrata. To je bio Modiljani, trešten pijan. Nesigurnim glasom pokušao je da mi objasni kako se seća da je na mojoj polici video knjigu pesama Fransoa Vijona i kako bi želeo da je ima. Upalio sam ... lampu (ovo ne znam šta je, ali mislim da je kao neka lampa, šta bi inače upalio u to doba noći, kog đavola?)... da potražim tu knjigu nadajući da će otići i pustiti me da spavam. Ali sam se prevario. On (to Modiljani) seo je u naslonjaču i počeo glasno da recituje. (Divan je, baš je srce!) Taj događaj još živi u mom sećanju (E, ovo baš ne razumem šta znači! Imate li rečnik? Nemate. Šteta!) Mala soba, mrak kasne noći, kroz koji se probija tajanstvena lelujava svetlost... (Opet kao lampa!)... Pijani Modiljani, koji kao avet sedi u naslonjači i neustrašivo, sve glasnije recituje Vijona, praćen lupnjavom u zidove naše male ćelije. (Taj Lipšic kaže da je Modiljani...) Ućutao je tek posle nekoliko sati, kada je već bio na izmaku snage«.

— Dalje, Mima, hajde dalje, molim te ...

— Koji deo?

— Evo, ovo ...

Mima se ponovo namešta u položaj prevodioca svetih tajni:

— » ... Modiljanijev život bio je brz sjajan blesak. Da li bi slikao isto tako dobro da je drukčije živeo, da je živeo manje lakoumno i bio sređeniji? To ne znam. (Izgleda da je ovaj dasa, ovaj Lipšic, ipak malograđanin. Mislim, sav je tako

nekako sređen ...) Bio je svestan svoje obdarenosti, ali život koji je vodio nije vodio slučajno. Sam ga je izabrao. Jedne večeri, za stolom, primetio sam koliko je bolestan. Jeo je nekako čudno, hranu je gotovo zasipao solju i biberom pre nego što bi je uopšte okusio. Kada sam mu rekao neka se manje muči i da malo treba da sredi svoj život, razbesneo se kao nikad dotad ...« E, ne mogu više! — kazala je Mima, sklopivši Modiljanijevu knjigu.

Od te noći solio sam sva jela pre nego što bih ih okusio.

Od te večeri, Modiljani i Mima Laševski biće zauvek vezani našim zajedničkim čitanjem.

A Modiljani je do danas ostao moj najdraži slikar.

Soba sto šezdeset i sedam lagano se hladila jer je uprava Doma štedela na grejanju. Uvukosmo se sve troje pod pokrivač. Rešo smo ostavili da gori i njegova usijana spirala žarila se u tami. Mima je ležala između nas pušeći. Bilo je sve toplije pod starim ćebetom.

— Hej, pa vas dvojica ste zaista zločesti... — kazala je meškoljeći se. — Hej, neću tako! Nismo se dogovorili! Neću ...

Naši prsti putovali su po njenom telu, a ona je pokušavala da ih uhvati i zadrži. Ali šta je jedna Mimina ruka (druga je bila zauzeta pušenjem), šta su Mimini pet prstiju prema naše četiri ruke i dvadeset prstiju?

Koža joj je bila glatka.

Nismo joj ništa učinili.

Samo smo ležali i dirali je.

Te večeri izvedosmo Mimu na večeru u menzu Studentskog grada.

Menza je bila pompezno građena u obliku prstena. Večera je bila manje raskošna: krompir-paprikaš i salata od kupusa. Kupili smo u pola cene dva falsifikovana bona za nas troje.

Salate preručismo na jedan tanjir i tako oslobodišmo tanjir za Mimu.

Najpre smo izbrojali krompire: devet krompira! Dobio je svako po tri. Onda smo izbrojali meso: dva mesa koja nismo mogli ničim da isečemo jer nismo imali nož. U toj menzi nikada nisu servirali noževе, verovatno zbog toga što bi ih studenti pokrali. Poklonili smo Miini oba komadića mesa. Ona ih je vratila na naše tanjire.

Ponovo smo ih na silu gurnuli u njen tanjir i ona ih je još jedanput vratila nama.

Najzad, odrekli smo se sve troje tog mesa, i pojeli krompire u saftu koji je imao ukus loše opranih sudova. Dva komadića mesa koje nismo uspjeli da podelimo, ostala su na stolu.

— Šta je, ne sviđa vam se naša hrana? — odmerila je Mimu neprijateljski servirka.

Bila je studentkinja svetske književnosti i izdržavala se na studijama tako što je preko dana radila kao servirka. Zvala se Zoja. Imala je oči tek odstreljene košute. Kožu na rukama uništila joj je hladna voda kojom su prani naši ulubljeni tanjiri.

Pogledali smo sve troje u Mimine odnegovane nokte, a ona ih je hitno sakrila pod stolnjak.

Na stanici koju je zasipala mećava čekali smo autobus za Beograd.

Autobus je bio prepun i studenti su visili kao grozdovi zakačeni o vrata. Držali su se panično za gumenu harmoniku smrznutim prstima.

Ale i Mima uspeše da se dohvate držača, ja ne.

Trčao sam kao da ružno sanjam za autobusom koji je krenuo prema gradu.

Posle stotinjak metara, Mima i Ale su nekako iskočili i vratili se po mene. Nisu hteli da me ostave samog na stanici.

To je bio poslednji autobus te noći za grad.

Pratili smo Mimu preko zavejanog mosta, sve do njene daleke ulice na Senjaku, loveai snežne pahuljice ustima...

Mima nam svečano obeća da neće zaspati dok ne stignemo u našu sobu. Vraćali smo se po noći, peške. Gospode! Kada smo se, mokri i promrzli, ušuljali u ohlađenu sobu, bilo je već tri.

Činilo mi se da ću dobiti upalu pluća i uživao sam u spektaklu sopstvenog sprovoda, na koji će doći da se isplaču svi koji su mi nešto skrivili, sa kajanjem na licu.

Nisam dobio ništa drugo sem gripe, koju sam vukao dve nedelje na nogama.

Tako se završila Mimina poseta Studentskom gradu.

Ale je ležao u svom krevetu, a ja, kao i obično, ispod umivaonika.

— Ale? — pozvao sam ga jer sam znao da ne spava.

— Šta je?

— Mima se začorila u tebe... — rekao sam.

Ćutao je.

— Ako želiš, možeš slobodno da je poševiš... — kazao sam. — Mislim, što se mene tiče...

Ćutao je.

— Znaš šta, Ale — rekao sam — ja mislim da se ona fenomenalno ševi!

— Spavaj ... — kazao je.

Navukao sam ćebe do usana i prikupljao svoje razbacane komade. To ćebe je bilo moj dom, a dno umivaonika njegov krov. Okolo tama i vetar. I u tom tamnom uglu sazidao sam kuću od ljubomore i zavisti, u kojoj ću provesti nekoliko sledećih godina.

Uspavljivao sam se šapućući u ono prašnjavo ćebe: mima, mima ...

U studentskom Vavilonu na Novom Beogradu, u razdoblju od četiri godine kada se dešavala ova priča (sve češće hvatam sebe kako govorim: u Mimino vreme), mogle su se sresti i upoznati najčudnije ličnosti. Po ulicama između četiri duga paviljona, na stazama utabanim studentskim stopalama, osluškivao sam jezike i narečja mladih ljudi koji su, odvojeni rekom od velikog grada, ležali na klupama, igrali krajcarice po ledini zarasloj u kržljavu travu, piljili u svoje raskupusane udžbenike, rvali se, bacali kamena s ramena ili jednostavno prodavali zjala, lunjajući u potrazi za nekim zemljakom koji će im platiti autobusku kartu za Beograd.

Kao i svaka druga varoš, i Studentski grad je imao svoje vladare, užirene štrebere već proređene kose na temenu, i svoje prestupnike — mlade gorostase sa kožnim kaiševima oko zglavka. Ispod niskog čela i kratko očišane kose, svetlucale su preteći njihove zakrvavljene oči. Povremeno bi upadali u ženski blok i silovali kakvu provincijsku ovčicu koja im se posle nekoliko dana i sama predavala, prelazeći iz ruke u ruku.

Bilo je tu i sitnih lopova, hitrih prstiju i virtuožno savladane veštine, a sretali su se i zanesenjaci: lako su se prepoznavali po mesečarskom hodu; uvek su pod miškom vukli toware knjiga i ispisane hartije. Ludački su se nadali da će jednoga dana ugledati štampane svoje šifrovane pesme i hronike o detinjstvu.

Grad je, naravno, imao i svoje lude, umno zaostale momke, ćopave i razroke komedijaše na čijim je usnama večito titrao sumanut smešak. Pratili su u čoporima siledžije, skupljali njihove čikove, grebući se o njihovu milost. Slali su ih da nekome pijunu u lice, a onda, pošto bi čovek udario ludaka, skakali bi kao čopor pobesnelih uličnih pasa i komadali žrtvu.

U gradu je cvetalo podzemlje: muvali se kockari i šverceri — slikovit šljam deklasiranih protuva koje su bežale iz Beograda ispred zakona. Krili su se mesecima po sobama svojih sunarodnika, spavajući čak i na ormarima, sa koferom pod glavom.

Dečaci potekli iz srednjih građanskih porodica pokušavali su da iznova sagrađe svoje izgubljene domove. Držali su se jedni drugih, slični, sličnih u toj ljudskoj košnici punoj mladog mesa, bubanja, mržnje, otimačine, straha, ljubavi i nostalgije. Po njihovim sobama mogle su se naći porodične fotografije i šareni kalendari. Sakupljali su poput krtica rasporene pribore za jelo i posuđe u kome se moglo kuvati, a ponegde sam zaticao i krajnju raskoš — prozirne zavese na prozorima i cveće u konzervi.

Druge sobe, opet, a njih je bio najveći broj, odavale su krajnje preziranje građanskog reda. U njima su stanovali buntovnici bez razloga, otpadnici činovničkih familija — studentski lumpenproleterijat, uvek između: ni radnici, ni seljaci, ni građani, jednostavno — večiti studenti! Živeći u neopisivo svetom neredu, kao da su želeli da se oslobode jebene diktature svojih majki-veštica i njihovih primaćih soba u futrolji. Davili su i poslednje tragove malograđanskog priseaćnja po svojim sobama, rasprodajući uspomene što su ih vezivale za ambiciozne očeve: časovnike dobijene za Dan zrelosti sa ugraviranim posvetama, tamnoplava matura odela, kravate i lančice, na kraju čak i kofer u kome su sve to doneli u Beograd.

Ulazio sam i u sobe seljačkih sinova. Mirisale su na sušeno meso sa dalekih durmitorskih bačija, na vlažnu vunu seljačkih čarapa koje su se obično sušile na radijatorima. Po tim sobama divio sam se prekrasnim ćebadima koju su im izatkale majke i sestre. Želele su valjda da im se sinovi i braća u tuđini pokrivaju njihovom ljubavlju — vunom koju su same strigle, prele, tkale, bojile i valjale u hladnim izvorima. Kada zagnjуре nozdrve u tu šarenu ćebad i zaklope oči, ovi naglo izđikljali seoski momci mogli su da se u bilo kom času vrate u svoj rodni kraj, da osete teleću toplotu u zavejanim štalama, miris stajskog đubreta koje se puši u hladnom jutru, blejanje i zvonjavu stada, lavež svojih kerova.

Kolonistička deca iz Vojvodine, rođena u ravnici, govorila su mešavinom narečja starog kraja i razvučeno tromim akcentom ravnice, ubacujući pokatkad stidljivo i novi, tek nauečni beogradski žargon. U njihovim ormarima bilo je

uvek hrane. Roditelji su im je redovno slali po mašinovođama i kondukterima panonskih vozova. U tim sobama moglo se uvek iskamčiti nešto za klop: obično je to bila debela bela slanina koju smo žvakali bez hleba sve dok ne osetimo muku od masnoće. A bilo je i pravih gozbi! Onda kada su u paketima stizale kao krv crvene kobasice, meke krvavice, mladi čvarci i paštete. Sezona gozbi je u decembru, u vreme svinjokolja. Majke su im konzervirale svinjsko meso u rastopljenoj masti, pa ga slale u golemim starim kantama od marmelade. Najukusnije su bile makovnjače — kolači koji mogu da se drže veoma dugo. Jeli smo ih i posle mesec dana od trenutka kada su izašli iz peći.

Seljački sinovi gledali su na nas, gradske otpadnike, sa podozrenjem. Studirali su, uglavnom praktičke nauke koje su za njih izabrali njihovi očevi: ekonomiju, agronomiju, veterinu, prava, zubarstvo ... Poslednji su u Studentskom gradu ostajali bez love. Urođenom seljačkom lukavošću, brinuli su se da sačuvaju tajne rezerve u dobro zakatančenim vojničkim sanducima.

Tamo, s druge strane reke, upoznao sam tako mlade gorštace koji su maštali o političkoj karijeri i znali Gorski vijenac napamet. Još ih vidim kako svakog jutra kreću da osvajaju Beograd: briljantni pesnici, govornici, genijalci, i kockari. Prznice i zanesenjaci. Mladi mužjaci za kojima su ludovale beogradske dame, loveći ih pre podne po kafeima i poslastičarnicama, dok su im muževi na poslu.

Družio sam se i sa nostalgичnim Bokeljima. Imali su duga, pretužna, dekadentna lica. Osećalo se da u njima teče krv razbaštinjenih navigatora i kapetana — čak i u bedi studentskog života umeli su da sačuvaju urođenu otmenost kretnji i ponašanja. Govorili su pevajući, a te čudne reči su im bile pune nostalgije za nekim tihim zalivima. Među njima, bilo je lako uočiti bosanske momke — teški i temeljiti poput zemlje, pevali su u proletnjim večerima ispod paviljona u travi tužne otegnute regrutske refrene, završavajući ih besno izvijenim zvrkom, posle čega bi nastupio muk. I dugovratih ostrvljana je tu bilo: sporazumevali su se kliktavim jezikom grlenih uzvika, što liči na pisku galebova.

Kroz tu studentsku gomilu, muvali su se Mađari, Grci, Cigani, Rumuni, Rusini i Slovaci, Lutajući Holanđani. Afrikanci iz Nigerije, Konga, Ugande i Sudana drhturili su u svojim pretankim ogrtačima na snegu koji je bešumno zatrpavao Studentski grad. Svirali su po sobama u gitare, udarali dugim prstima po dnu lavora, koji im je zamenjivao ritualne timpane, a povremeno bi se zapošljavali u malim džez-sastavima po perifernim igrankama. Njihova elegancija izazivala je zavist. Hodali su na svojim dugim nogama plesnim korakom u ritmu sinkopa koje su samo oni mogli da čuju. Mnogo su patili od beogradske košave i oskudne ishrane, pa su se lako razboljevali. Po blokovima su kružile zastrašujuće priče o njihovoj muškosti i hipnotičkoj moći nad belim devojkama — nagađanja obojena ljubomorom. Bili su to sjajni momci. Zapanjeno su zurili u sneg svojim ružičastim beonjačama. Svi su se otimali da budu njihovi »cimeri« jer su imali više love od nas; uz to, nisu bili cicije i delili su sve što su posedovali sa naivnim i razdraganim dečijim rasipništvom. Divili smo im se jer smo mislili da će jednoga dana, kada odu iz Studentskog grada, postati kraljevi ili bar ministri. Svaki Afrikanac za nas u to vreme bio je budući poglavica.

Jedan koga sam poznao zvao se Ahmed Tajb i pevao je lepše od samog Net King Kola.

Već tri meseca brijem se tuđim aparatom. Zube perem tako što Aletovu pastu cedim svom dužinom na kažiprst. Živim, inače, bez ijedne stvari za koju bih mogao kazati: to je moje! Kofer mi je ostao, kao talac, kod rođaka kojim dugujem zahvalnost i lovu. Ni jedno ni drugo neću im nikada vratiti. U tom koferu nalaze se moje najdraže knjige, još upotrebljive duboke zimske cipele, moje košulje koje je već sigurno načela buđ. Još i neke fotografije, za kojima čeznem kao za izgubljenim poreklom.

Ko sam u stvari? Odakle potičem? Kako sam stigao ovamo? Gde su sada ona pisma do kojih mi je bilo toliko stalo? Pisma u kojima se iznose razlozi zbog kojih me je kaširala jedna provincijska intelektualka.

U tom koferu je i moja četkica za zube. Olinjala brijuća četka i aparat, na kraju — lična karta sa ispresavijenom krštenicom, maturskim svedočanstvom i odjavom mesta boravka.

Čudno, kad sada mislim na sve one godine koje sam proživeo a da nigde nisam bio prijavljen, obično se pitam: »A gde sam onda, kog đavola, primao poštu?« Odgovor je jednostavan: pisama uopšte nije ni bilo!

Svako je, dakle, mogao da me uhapsi i vrati kao skitnicu u rodni grad. Nisam mogao ničim da dokažem ko sam, kako se zovem i koliko mi je godina. Još manje bih mogao da se izjasnim u pogledu svog zanimanja: šta sam, šta radim, od čega živim?

Znao sam, u stvari, jedino šta ne želim da budem.

Jedne subote sam oprao u umivnoniku svoj crni džemper. Voda je poprimila boju kineskog tuša.

Najteže je sa cipelama. Cipele su ozbiljna investicija. Cela porodica odlazi da kupi cipele svome nasledniku. Dugo ih opipavaju, probaju čvrstinu đona, luba, kvalitet kože... Novi par cipela treba da traje najmanje dve-tri godine.

Moje plitke, mrke cipele kriju na svojim ljubovima trag nekadašnje elegancije i cene kojom su plaćene, ali đon — Gospode Bože! — njihov đon se još pre mesec dana opasno istanjio, a sada se u njemu pojavila pukotina, koja se svakog časa može rascvetati u prekrasnu sirotinjsku ružu! Primećujem svaku neravninu trotoara pod stopalom. Onda sledi druga faza: osećam vlažna mesta

na asfaltu, a zatim, uz krik koji se penje sve do kolena, u moje cipele kulja voda.

Voda! Voda! Voda! Voda! Voda u podrumima! Voda u utrobi broda! Najpre žene i deca, a za njima — mornari. »Dok naš brod tone, tone, i zvona zvone, na jarbolima stojimo mi!«

Svakoga jutra, dakle, pre nego što krenem u Beograd, podmećem ispresavijan karton pod stopalo. Neko vreme uspevam da zaboravim privremenost tog lažnog đona, ali karton se brzo raspada, omekšava vlagom i mene obuzima panika. Upoznajem tako na javi onaj strašni san u kome ste potpuno odeveni na nekom trgu gde se održava svečanost — samo su vam noge bose! Mislim, imate kišobran, čak i šešir na glavi, sve, samo nemate cipela. Čini vam se, u tom snu, da ljudi još ne primećuju kako ste bez obuće, pa krijući sramotu tražite te proklete cipele, znojeći se od užasa, ali njih nigde nema. Budite se užasnuti i pijete vodu. Cipele su vam, naravno, pored kreveta. Ali u tom snu, u kome sam živeo mesecima i godinama, nije bilo buđenja. Taj san me je sačekivao da prosikće dobro jutro. Pozajmljivao sam različite cipele, na dan — dva — za jedan izlazak, a jedanput čak i na čitavu sedmicu, ali to su sve bile ili prevelike ili pretesne cipele, i njihovi vlasnici su očekivali da im ih brzo vratim.

Pitam se šta to veliko može da napravi mlad čovek u Beogradu, u pozajmljenim cipelama? Mlad čovek koji ne želi da krade, nema dovoljno snage da otima, a stidi se da prosi?

Sa izvesnog vremenskog odstojanja, beda izgleda prilično dekorativno. Naravno, pod uslovom da se iz nje ispliva na vreme. Ali onaj ko se nalazi u cipelama koje propuštaju vodu pri svakom neopreznom koraku, taj momak, bogami, dobro zna šta je beda. Ona je poniženje! Strah. Ludilo. Ona je kukavičluk. Očajanje. Ona je impotencija. Hoću da kažem, u šupljim cipelama na kiši jednostavno vam se ne diže!

I, ko zna, možda je upravo to očajanje što je, noseći stidljivo svoju pohabanu preširoku usranu prekratku neukusnu neudobnu tuđu tesnu smrdljivu odeću, iskusila jedna posleratna međugeneracija preosetljivih dečaka, urodilo petnaestak godina kasnije bizarnim plodovima — rađanjem pohabanosti kao stila? Ali taj novi stil izlizanih farmerica i padobrinskih vindjaka sa kojih vise dronjci, ti mlitavi džemperu koji se klata kao odeća okačena na strašila u polju, sve te stvari ipak danas stoje na čitavim, nepromočivim debelim đonovima!

U mom dugom vucaranju susretao sam najrazličitije primerke ljudske ekscentričnosti: globtrotere i pobunjenike, hipije i umetnike-lutalice, profesionalne skitnice, odrpane špijune i kampere — ali još nisam video da je iko od njih imao rupu na đonu kroz koju prodire voda. Još nešto: danas je mnogo lakše biti odrpan nego u Mimino vreme, kada je Beograd zahvatalo ludilo italijanske mode, a podivljali portiri izbacivali goste bez kravate.

Znam da u životu nisam ništa izuzetno napravio. Živeo sam od danas do sutra, nošen opštim talasom dolazeće plime; uljuljkivao se na tom talasu koji su

pokretali drugi, oni izuzetni. Smatrao sam sebe nadprosečnim samo zbog toga što sam se sasvim slučajno nalazio u njihovoj blizini, sedeo možda za njihovim stolom, bio ispisnik, savremenik, svedok i sused njihovog uspeha. To znam.

Ali laskam sebi da sam među prvima proneo Knez Mihajlovom eleganciju odrpanca, učinivši tako da ona docnije postane opšte prihvaćenim stilom. Bio sam prethodnik današnjih hipika u toj ulici, na kojoj su se građani sa mržnjom i euđenjem okretali za mnom, sklanjajući u stranu svoje ćerke. Ogrezli u tupave nedeljne šetnje do Kalemegdana, sa decom, »tim malim bezvratim čudovištima«, pre nego što se zavuku u brlog šargarepe i rezanaca, znali su da ih mrzim. Da sam s druge strane.

Ali samozadovoljstvo je večno, a mladalačke pobune što žele da sruše situ nedeljnu tupost razbijaju se u paramparčad pred građanskim »kodacima« i »zorkijima«. Te pobune nalik su na prvu ljubav — pre ili kasnije prebole se kao zauške, pa ih se sećamo uz osmeh, kao nekog blagoslovenog vremena u kome smo imali sve zube na broju. Zube za poljubac i ujedanje. Za klopu i za pljuvanje kroz zube.

Posle svakog novog neuspeha, bežao sam natrag u studentski geto, gde su živeli slični mladi ljudi koji su mogli da procene vrednost mog poraza, jer su i sami prelazili most i reku sa istim namerama i ponovo se vraćali, baš kao i ja, neobavljena posla, punih očiju i gladna srca.

Moja veličanstvena rupa na cipeli postajala je, čim bih stupio na ledine Novog Beograda, nešto sasvim prirodno — bilo je i neutešnijih rupa na đonovima, bilo je i zakrpljenijih pantalona, i tanjih kaputa na vetru je bilo. Bio sam, najzad, kod kuće, među svojim, među braćom zatočenicima. Oni su me primali za svog, bio sam samo jedan od nekoliko hiljada mladih ljudi koji oblikuju golim rukama svoj život. Nalazio sam se u naselju gdje je veća sramota imati, nego nemati.

Moje dvadesete godine gorele su plemenitom mržnjom i željom da se osvetim. Čifte, čuvajte se! — dovikivao sam osvetljenom frizu grada koji je žario horizont preko reke, dok sam bežao od ponoćne komisije preko balkona na trećem spratu. Bio sam kod kuće i bio sam srećan. Imao sam pet cigareta u džepu i svog Modiljanija. Još malo pa će provreti čaj na rešou, neko će da donese okrajak preostao posle večere, biće čvaraka tvrdih kao drvo, biće noć i bićemo zajedno.

Vraćajući se po noći u Studentski grad, zaticao sam uvek druge spavače na tri kreveta Aletove sobe.

Jedne noći, tako, na vratima se bez kucanja pojavio mladić, džinovskog rasta. Njegovo tamnoputo, upalo lice prekrivala je gusta crna brada. Ličio je na Hrista. Digao je ne pitajući za dozvolu po jedno ćebe sa onih koji su ležali, umotao se i legao na patos pokraj radijatora koji je cvileći ispuštao paru.

— Ja sam Prkos Drumski — kazao je. — Pesnik sam. Hoću da spavam.

Ujutro je pokupio svoje knjige bez korica, svoje ispisane hartije i otišao bez reči iz našeg života.

Celu tu noć, našu sobu je pritiskala njegova mračna telesina. Taj ukleti božjak šištao je u snu, škrgutao zubima i dizao se u bunilu.

Pisao je nežno, kao devojčica.

Druge noći, ušunjavši se u F-krilo, zatekao sam nepoznatog mladića koji je čitao pored limene šolje na rešou, u kojoj se kuvala glavica crnog luka. Zavirih mu u knjigu: Lotreamon, na francuskom!

— To je jako zdvavo — reče ponudivši mi polovinu luka i gutljaj tople vode. — Posle toga ne movate jesti ceo dan ...

Kotrljao je slovo r i imao unezveren pogled sanjara koga život neprestano prekida u njegovim vizijama. Zvao se Komnen. Rođen je u brdima iznad Kolašina. Pripadao je porodici luđaka, koji su, da bi se prisilili na dobrovoljno zatočeništvo u Studentskom gradu, šišali glavu do kože mašinom »nulericom«. Beograd ih je, izgleda, snažno mamio, pa su se plašili da neće položiti ispite, da će podleći zavodljivoj pesmi koja je stizala s onu stranu Save. Onemogućavali su sami sebe na jednostavan način — šišanjem do glave i mesecima ostajali u krugu blokova. Ličili su na posvećeno udruženje dobrovoljnih robijaša, sa svojim ćoškastim glavama na čijim su se lobanjama nalazili ožiljci i šavovi iz starog kraja. Cerekali su se sami na svoj račun, pomireni sa sudbinom ćelavaca kojima svako jači u prolazu opaljuje »čvrgu« za sreću.

— To je jako zdvavo — rekao je Komnen trljajući ćelu. — Posle vam izvaste mnogo jača kosa ...

Ismevali smo njegovu ljubav za istančanu francusku književnost. Madam de Stal, Alfred de Vinji, Madam de Sevinje, Mise, Lotreamon ... Njegove ljubimce zvali smo pederskim folirantima a on ih je branio do poslednje kapi krvi, sa blagošću, kastriranog sveštenika, opraštajući nam naše uvrede počinjene iz neznanja.

Komnen je spadao među došljake koji su život Studentskog grada prihvatili kao jedinu stvarnost: veoma retko prelazio bi most i reku. Činio je to, kao i mnogi ozbiljni mladići (koji su u Studentskom gradu ipak bili u većini), samo onda kada bi odlazio da polaže ispite ili na obavezna predavanja posle kojih se tražio potpis profesora na indeksu. Navikao je na svoj ležaj u uglu, na svoje knjige i gomile rečnika. Uživao je u hrani iz menze, koja je bila mnogo bogatija i raznovrsnija od one kod kuće, u brdima. Tada to još nisam mogao da znam: Komnen je brižljivo pripremao selidbu svoje duše u zavičaj pesnika koje smo zvali pederima. Živeći isposnički, pokidavši sve veze sa rođacima i rodnim krajem, i ne pokušavajući da stvara nove ovde u Beogradu, on je iz dana u dan postajao sve više unutrašnji emigrant, lice raseljeno u vremenu.

Siroti Komnen nije imao ničega čim bi nam uzvratilo čajeve i klopnu, sem svojih knjižica kojim su ga snabdevale stare dame iz Francuske čitaonice. Ponekad bi mu se učinilo da smo dovoljno dobri i ispunjeni poverenjem, pa je pokušavao da nam pročita po koji stih od onih koje je najviše voleo. Izgovarao ih je pobožno, pitajući se u sebi ne baca li bisere pred svinje. Svi takvi pokušaji završavali bi se opštim zezanjem. Naš svirepi smisao za humor nije znao za samilost. Ništa nam tu, naravno, nije bilo dovoljno sveto, pa se siroti Komnen povlačio uvređen u svoj ugao na krevetu, okrećući lice zidu i vlažnim mrljama, u čijoj je plesnivoj geografiji mogao da vidi predele kroz koje se šeću prefinjene dame i galantna gospoda. U tom Komnenovom privatnom Vatou na zidu sobe sto šezdeset sedam nije bilo prostaka, siledžija, otimačine, ni ševe.

Zanimljivo je da Komnen nikada nije spominjao svoj rodni kraj. Tamo su ga verovatno već odavno oplakali i otpisali kao crnu ovcu zbog urođene ženstvene finoće i nesposobnosti da se uklopi i prihvati plemenska pravila ponašanja za muškarce. Potpuno sam i bez ičije pomoći, krčio je tako stazu do svog sna kojim se zarazio ko zna gde i kako: možda u seoskoj biblioteci onoga dana kada je slučajno naleteo na Antologiju francuske poezije, ili onda kada je bio zaveden otmenim vrskanjem mladog profesora francuskog, čije je prvo zaposlenje bilo — Kolašin.

I kada je jednoga jutra 1960. zakoračio na peron stanice Sen Lazar, bio je najzad u svojoj pravoj domovini od koje ga je odvajalo izgnanstvo dugo dvadeset i četiri godine. Bio je u Francuskoj! Nije se vraćao čak ni kada su mu javili da mu je umro otac. Postao je jedan od najuglednijih pariških slavista, a ugledni Mond poziva ga s vremena na vreme da piše kada se kod nas događaju velike gužve. Komnen tada piše o Jugoslaviji blagonaklono, kao da se radi o nekoj egzotičnoj i pomalo divljačkoj zemlji Centralne Afrike.

U Parizu ga zovu Comnen Le Doux!

Kommen nije voleo Mimu Laševsku.

Vređalo ga je što se svuda osećala kao kod svoje kuće, pa je krio lice u rastvorenu knjigu ili bi žurno izlazio iz sobe, natukavši kaljače na bose noge.

Znali smo da sve vreme dok je Mima bila u našoj sobi Komnen luta opustelim poljanama oko Studentskog grada ili čami za nekim stolom ohlađene menze i gleda utučeno kako žene brišu beton zaleđenim krpama. Vraćao bi se tek pošto Mima ode. Čim bi ušao u sobu, otvarao je prozor bez obzira na to kakvo je vreme napolju. Raširenim nozdrvama lovio je preostale Mimine mirise i vraćao u red svoj izgužvani, po njemu, verovatno, oskrnavljeni krevet. Istresao ćebad, zatezao plahte, lovio nevidljive mrve i dlačice, baš kao da je želeo da potpuno uništi i poslednji trag Miminog prisustva među nama.

Nikada nije rekao ni jednu ružnu reč o njoj ali, po svemu sudeći, Komnen je bio jedini živi stvor, među ljudima, mačkama, psima, bubama i pticama, potpuno otporan na magnetizam kojim je ona privlačila i osvajala sve koje bi upoznala.

Mima se, inače pojavljivala iznenada ispod Krila-F, uvek nekako promenjena, kao nova. Sa trećeg sprata jedva bih je prepoznao. Dolazila je s mene pa na uštap, potpuno nepredvidljivo. Ponekad je ne bismo videli i po mesec dana, a odmah posle tako dugog odsustva pojavljivala bi se pet večeri uzastopce i zviždala svoj signal ispod paviljona, skrivena krošnjom mladog bagrema.

Mislim da bih bio u stanju da napišem čitavu raspravu o svim vrstama zvižduka koje koristi mlad svet u Beogradu; bar ga je koristio u moje vreme. (Pitaćete se svakako: koje je to moje vreme? Evo odgovora: čini mi se da je to ono vreme kada sam se mnogo smejaio, često bez ikakvog naročitog povoda!)

Ja, zaista, ne znam da li današnja mladež uopšte upotrebljava zvižduk kao poziv? Sklon sam jeretičkoj sumnji da se oni danas uglavnom dozivaju klaksonima svojih automobila ili, jednostavno, telefoniraju jedni drugima. A možda se uopšte i ne dozivaju? Možda se pronalaze po nekoj telepatskoj vezi — mislim, stoje i čute, a onda nailazi neko ko im je potreban, ukoliko im je uopšte bilo ko potreban. Hoću da kažem, čini mi se da se današnji mladi ljudi sakupljaju na izvesnim mestima po njuhu i uglavnom čute razvlačeći svoje žvakaće gume.

Ali negde u drugoj polovini pedesetih godina, mlad čovek je idući ulicom koračao kroz džunglu različitih zvižduka. Uvek sam mogao da pronađem svoje prijatelje pomoću našeg signala — kratke džez fraze, koju bih povremeno odzviždao na potezu od Zelenog venca, gde su stajali autobusi sa Novog Beograda, pa do Slavije, idući uvek levom stranom ulice. Ispuštao bih svoj signal u vetar, sve dok ne začujem odgovor — sličan zvižduk, a onda su sledili sve učestaliji zvižduci, dok jedan od naših, najzad, ne izroni na dohvat ruke. Nastavljali bismo da idemo udvoje, ne prestajući da zviždimo. Uskoro su nam se, jedan po jedan, priključivali i ostali drugari.

U to vreme, mogao sam da raspoznam oko pedesetak različitih zvižduka — šifri. Momci sa Dušanovca, na primer, upotrebljavali su otegnut zvižduk: ličio je na aperkat, bio je divlji, pun pretnje i predskazivao je hitru i žestoku tuču, poput bleska — prskanje krvi po beloj nedeljnoj košulji, siktavi zvuk otparanog revera, tutanj koraka u bekstvu. U tom zvižduku bilo je podmuklosti periferije.

S druge strane, dečaci iz centra imaju razmažen i kitnjast zvižduk. Kada jedanput počne, traje dugo i završava se složenom piruetom. Uz to, zviždi se nekako šišteći, kroz zube, i dostiže mekotu blok-flaute.

Dorćolci, opet, barataju zviždukom koji je u stvari skraćena tema pesme »Dođi, Mile, u naš kraj pa da vidiš šta je raj . . .« dok klape sa Zvezdare upotrebljavaju zvižduke koji se izvode na taj način što se kažiprstima obe šake

razvuku uglovi usana. To je pomalo obestan zvižduk koji para uši, ravan i bez ikakve muzičke fantazije, ali sa izvesnom nostalgijom koja duva preko tog beogradskog brega.

Po zvižducima je veoma lako prepoznati i došljake iz provincije. Oni su sa sobom donosili u Beograd i nešto od melodičnosti svojih ulica. Njihov je stil zviždanja bio stidljiv i kao malo uplašen: zviždali su da odagnaju strah što su se sami našli u velikoj nepoznatoj reci koja ih nosi velegradskim ulicama; zviždali su za svaki slučaj, nadajući se da će tako natrapati na nekog svog zemljaka.

Gužve pred bioskopima predstavljale su prave osinjake najrazličitijih zvižduka. Ti zvižduci su upozoravali na prisustvo agenta u civilu koji je lovio tapkaroše, oni su bili očajnički SOS devojci koja kasni, ili pozivi u pomoć — odzviždana poruka drugaru koji se već približio svetoj rupi na blagajni: »Kupi još dva kartona u parteru!«

Te zviždeće šifre za mene su najdirljivija zvučna fauna grada. Na selima se malo zviždi; tamo se ljudi dovikuju jer znaju da su sami na svojoj zemlji i da nema nikakve opasnosti da će se izgubiti, pomešati sa drugima.

I Mima Laševska imala je svoj način. To nije bio uobičajeni zvižduk mafije iz njenog kraja sa Senjaka, zvižduk koji je bio u stvari uprošćen i znatno olakšan uvod u melodiju iz filma Mladić s trubom. Njen signal se sastojao od samo dva tona, bio je naivan kao dečija pesmica i veoma nalik na poziv kojim golubije pile moli golubicu za klopu. Mima nikada nije pošteno naučila da zviždi. Bila je u zviždanju čisti amater, ali voleo sam njen način jer je u njemu bilo neke tihe sete i bojazni da će biti napuštena. Danas, dok pokušavam da se setim kako je zvučao taj Mimin zvižduk i pućim usne nad pisaćom mašinom paleći ko zna koju cigaretu, čini mi se da je u njemu bilo i malčice poziva na ševu, bolje rečeno, nečega što je kao sunder natopljeno slatkim obećanjima u pogledu vatanja.

U bilo kakvoj zvučnoj gužvi (koja se ne meri decibelima, vea vatrogasnim orkestrima i tenkovskom grmljavinom kao najsitnijim jedinicama), mogao sam bilo gde i na bilo kom mestu da čujem njen tihi poziv i da krenem u pravcu izvora zvižduka — dve bledoljubičaste usne kroz koje su provirivali prednji zubići. (Mima je, sudeći po zubima, u detinjstvu papala palac. Kao proverenoj jedinici, taj palac joj je bio najbolji drug, ne računajući jednog prilično propalog plišanog zeca bez levog oka, koji i danas čuča na vrhu ormara, među praznim teglama od slatka i dva prastara emigrantska kofera u Senjačkoj ulici).

Što je najčudnije, ma koliko da je udaljen, Mimin zvižduk je u stanju da me istog časa probudi iz najdubljeg sna. Izgleda da zvižduk Mime Laševski ima tačno onolik broj treptaja u sekundi koliko je potrebno da se savršeno poklopi sa treperenjem moje Eustahijeve trube i ostalih stvari iz srednjeg uha, baš kao što ljudi pričaju da tačno pogođen ton koji proizvede udarac srebrne kašičice o ivicu kristalne čaše, može ponekad da sruši i najveći gvozdeni most. Kad

govorim o broju treptaja u jednom Miminom zvižduku, namerno izbegavam da kažem: i ne samo njen zvižduk već i sve ostalo!

Događalo mi se mnogo puta, naime, da sam, pomislivši kako bi bilo dobro da sretnem Mimu, naletao na nju posle pet minuta, a sama Mima mi je jedanput otkrila da se uvek pojavljujem baš kada to zaželi. Možda je to kazala samo zbog toga da mi učini prijatnost i ublaži moju ljubomoru prema Aletu — možda, ko zna? Ipak, to je lepo i ja tu stvar sa pojavljivanjem, evo presujem u svojoj ličnoj knjizi — herbarijumu u kojoj čuvam neke lekovite Mimine trave.

Bilo kako bilo, jedne noći 1958. osetio sam kroz san da se ispod naše sobe nešto događa. Mima se nije pojavila više od četiri meseca i lagano smo počeli da je zaboravljamo. Izašao sam bos na balkon da popušim cigaretu i zvižduk se opet ponovio. Dole, sasvim duboko u noćnoj senci paviljona, Mima je zviždala svoj signal!

Probudio sam Aleta, pa smo preskačući po četiri stepenika strčali dole, navlačeći u trku džempere na golo telo. Kada mislim na te dane, nikako ne mogu da odgonetnem kako sam uspevao da se tako brzo obučem i obujem. Za svaki svoj izlazak, ma koliko bio nevažan, danas trošim najmanje četrdesetak minuta dok od svog lica i celokupnog izgleda ne napravim nešto koliko-toliko podnošljivo. Tu je, naravno, obavezno brijanje (često čak i po dva puta u toku dana), očajnički pokušaji da kosu ili ono što je preostalo od nje, dovedem u željeni poredak; zatim sledi razgledavanje propasti na licu, mučno ispitivanje pred ogledalom uz tračak spasonosne pomisli da je sijalica u kupatilu nameštena baš tako da mi kosa jedino iznad rođenog umivaonika izgleda proređeno, a lice puno bora. U izvesnim osvetljenjima, naime, laskam sebi da izgledam sasvim privlačno!

Međutim, u Mimino vreme, čim bih iskočio iz pokrivača, počinjao bih istog časa da živim! Ja ne znam u čemu je tu štos i gde se krije greška, sem ako nije u pitanju čudo mladosti koje nas je preobražavalo iz jutra u jutro, sve dok stvari ne krenuše nizbrdo.

Mima je, dakle, ponovo isplivala ispod našeg paviljona, mada smo je već gotovo bili odbolovali. Povremeno bismo je viđali na ulici (uvek se nekuda žurila i domahivala nam s drugog trotoara: »Hej, moramo da se nađemo, a?«) a jedanput smo je čak videli i u Večernjim novostima na srednjoj strani: bila je odevena u proletnji koko-šanel kostim od tvida, oslonjena ležerno na vespu, čiji je upravljač držao neki dežmekast tip. Ispod toga je pisalo da se »domaća konfekcija brine za svoje potrošače i da je za ovo proleće pripremljen velik broj modnih noviteta kakav je, na primer, i ovaj ljupki kostim proizveden isključivo od domaćeg materijala«.

Deo te kolekcije iz 1958. koju je Mima otkupila u pola cene danas čuva Evgenij Laševski, njen otac, u svojoj kući na Senjaku. U tom ormaru vise i dve bebi-dol haljine sa belim žaboima oko vrata, jedan zimski kaput preširoke kragne koja se nosila u to vreme, kao i desetak podsuknji — žipona. Kada se otvore škripave vratnice ormara od žutog limunovog drva, zapahne vas vonj prašine i

naftalina. I nečeg od Mime ima još u tom plesnivom ormaru; neki njen osmeh, slatko prenemaganje, zabacivanje kose unazad, nešto tako ... U donjoj pregradi su njene cipele. Dva para niskih crnih mokasina od antilopa — model koji su devojke nazivale »baletankama« — i nekoliko rasparenih cipela sa veoma visokim šiljatim potpeticama. Kao i ostali ruski emigranti, stari Laševski se teško oprašta od nepotrebnih stvari. U njegovoj kući svi su predmeti uvijeni u navlake: radio, fotelje, divan, balalajka, kavez za kanarinke. Dok sam sedeo sa starim Laševskim, pomislih: »Ovde samo nedostaje i jedna debela olinjala mačka kojoj otpada dlaka. I da bude sivozelene boje.« Baš u tom trenutku, škripnula su vrata — i pogodite ko se ugegao kroz njih!

Nikada nisam na taj način osetio Miminu blizinu kao tog popodneva u vili Mon repos na Senjaku. Stomak me je zboleo od čežnje dok sam zurio u rastvoreni ormar i udisao miris 1958.

(Za one neverne Tome, kojima nisu dovoljni moji detaljni opisi Mime Laševski, čuvam taj isečak iz novina i on im uvek stoji na raspoloženju, mada se, zahvaljujući mutnoj fotografiji, loše urađenom klišeju i nemogućoj štampi, Mima na njemu jedva raspoznaje — njeno lice je rasplinuto, a jedino je vespa savršeno jasna!)

A ta vespa je pripadala nekom Mišelu Balkanskom, Miminom vernom pratiocu kroz nekoliko uzbudljivih meseci 1958. Bila je to treća vespa u Beogradu (prvu je posedovao gosn. Sava Martinović diplomatski službenik; drugu izvesni Šiško, kurir japanske Ambasade).

Mišel Balkanski, mlad debeljko sa masnim, crnim meksikanskim brkovima, bio je sin starog Balkanskog, poznatog kompozitora koji je sakupio, obradio i uglazbio bugarčice i izveo ih na otvaranju jugoslovenskog paviljona na Svesokolskom sletu u Pragu 1925. ispod slike Vlaha Bukovca Stari Sloveni dolaze na Balkansko poluostrvo. Odmah po oslobođenju 1945. godine, komponovao je prve masovne pesme; između ostalih i Više čelika po glavi stanovnika, kao i himnu metalurga Cvetaj, cvetaj crna metalurgijo! Od nekadašnjeg dvorskog muzikanta, stari Balkanski je iznenađujuće lako postao najeuveniji obrađivač narodnih pesama, kojima je dodavao drečavu orkestraciju. Na prijemima je halapljivo gutao ogromne količine kolača prema kojima je bio slab, pa je posle, kod kuće, povraćao po klavijaturi komade nesvarene doboš-torte, baš kao što je Šopen bacao krv u filmu Poloneza. Njegov jedinac zasipao je Mimu obećanjima, večerama, cvećem i francuskim parfemima, čekajući kao pas na njenom uglu sa upaljenom vespom. Jedanput, kada je Mima iz milosrđa najzad popustila, ovaj impotentni debeljko cmizdrio je kao malo dete zbog toga što uopšte nije mogao da mu se digne. Onako go, kao od majke rođen, lieio je na drhtavog prokuvanog puža, dok je naga Mima igrala bugi-vugi po skupocenom Stenveju njegovog oca i nepažnjom srušila gipsano poprsje Ludviga van Betovena koje je ciknulo u milion komada. Mišel Balkanski je objasnio svoj neuspeh Mimi čuvenom rečenicom »da je to zato što je isuviše želi!« pa se posle uvio u čipkanu zavesu i sam zaigrao oko nje!

Bilo je pola dva posle ponoći, kada smo strčali iz sobe i ugledali Mimu kako čuči u travi držeći u naručju dve papirnate kese u kojima se nalazio sitan šećer.

— Vidite — kazala je te noći — ponekad mi se učini da imam more drugara u varoši, ali kad počnem da ih proveravam, ispostavi se da su to sve sami čisti pederi. Bogami! Ne ljutite se što sam vas probudila?

Mima nam nikada nije otkrila što joj se to tako strašno zamerio Mišel Balkanski (ona je ljudima poklanjala onoliko podataka o sebi koliko je sama želela da se zna), ali mora da je imala prilično jak razlog za osvetu, kad je sa toliko upornosti tražila te noći mesto gde je parkirao svoju vespu.

Tražili smo, dakle, njegov zeleni motocikl sa zalepljenom četverolisnom detelinom na blatobranu — najdražu stvar razmaženog debeljka, baš kao što se u narodnim pričama traži skriveno srce Baš-Čelika iza sedam mora, iza sedam gora. Najzad, pred jutro otkrismo vespu ispred hotela Metropol. Pokretom profesionalca, Mima je odvrnula poklopac rezervoara za benzin pa smo sasuli dve kile sitnog šećera unutra. U to vreme još nisam znao da se na taj način pouzdano ubijaju motorcikli, ali sam pretpostavljao da će Mišel Balkanski imati grdne muke da povрати svoju ljubljenu mašinu iz mrtvih.

— Izabrala sam vas — rekla je svečano Mima — jer ste jedino vas dvojica dovoljno ljudi da to izvedete! Vi biste učinili sve za mene, jel da?

Oduvek mi je bio misteriozan dolazak proleća u Beograd. Uveče, lepo vidite da je granje drvoreda golo, bez ijednog pupoljka, a sutradan — sve je vea zeleno, krošnje su guste i šume na blagom aprilskom povetarcu. Kada se sve to dogodi, kada drveće olista i da li je za tako nešto dovoljno samo jedna noć?

Te noći, prisustvovao sam buđenju aprila prvi i poslednji put u životu. Nikada pre toga i nikada kasnije, nisam uspeo da se nađem na ulici baš u trenucima kada se drveće otvara. Zakleo bih se da sam čuo i kao neku tihu muziku, sanjivo brujanje, šta li, ali ne smem, jer mi niko neće verovati. Ipak, sledećeg jutra, proleće me nije iznenadilo.

Znao sam da je stiglo one noći kad smo ubili vespu Mišela Balkanskog.

U aprilu 1959. Mima nam je otkrila Adu.

Ada Ciganlija je od tada ostala za mene Mimin zeleni kontinent. Poslednji azil.

Ada je tog aprila još bila ostrvo oko koga su slobodno plovili šlepovi i jedrilice. Desetak godina kasnije, povezana nasipima sa čukaričkom obalom, pretvorena je u poluostrvo i na nju su pohrlili automobili.

Mima je tada bila već daleko.

Ali u proleće 1959. godine, oba toka reke Save još su slobodna. U vreme visokih voda, reka preplavljuje Adu, njeno srce slično džungli, pa ljudi plove kroz drveće dozivajući jedni druge. Na Adi je, poput kuće duhova, stario i predratni zatvor; trošna kućerina sa rešetkama na prozorima kroz koju je cvileo vetar. Podrumi tog kazamata su uvek bili pod vodom. Obilazili smo ga sa strahom, čitajući po zidovima ugrebana imena i robijaške psovke.

Preko reke nas je prevezao neki odrpanac slikovita izgleda.

Daske za sedenje bile su blatnjave, pa smo stajali u čamcu držeći se oko pasa. Mima se nalazila u sendviču. U džepovima široke marinske suknje od grubog platna nosila je tri parčeta štrudle, cigarete i sitninu za povratak tramvajem. Ada nam se bešumno primicala, poput nekog polupotonulog zaboravljenog splava iz kojeg je zbog obilnih proletnih kiša izniklo šiblje.

Šiklja meko pristade uz obalu i tako prvi put u životu zakoračili na Adu.

Na donjem špicu, jedan starac je strugao prošlogodišnji lak sa jedrilice. Bila je to veoma stara olimpijska jola. Ličila je na skupocenu violinu sa koje je neko let-lampom spalio polituru. Stajali smo i posmatrali kako starac komadom stakla pažljivo struže njene skladno isturene bokove. Pripremao je jedrilicu za plovidbu.

— Moj stari ... — rekla je Mima šapatom. — To je naša jola.

— Kako se zove? — prošaptah.

— Pena.

Bilo mi je čudno što odjedanput na jednom mestu vidim toliko vode. Do tada sam Savu i Dunav gledao samo odozgo, iz perspektive ptičijeg leta, sa Kalemegdanske tvrđave. Beograd je, naime, podignut tako kao da se po svaku cenu želi ograditi od svojih reka. Da biste stigli do vode, morate da preskačete koloseke, obilazite kilometarski duge magacine, vagonске šupe i istovarene sanduke. Mima nam je pokazala kako da pronađemo najkraći put kroz taj lavirint i da brzo i bezbolno stignemo na Adu.

Gazili smo za njom kroz gustu šikaru, sve dok ne izbismo na drugu stranu ostrva. Blesak vode nas je zaslepio. Sedeli smo na obali i posmatrali kako remorker vuče pet natovarenih šlepova osvajajući maticu reke.

Nisam smeo da rašnjiram cipele, ko zna u kakvom se stanju nalaze moje čarape koje danima nisu prane? Lepljiv sam od znoja i prašine. Oko nas zuje rojevi insekata. Plavo pramenje lepi se za vižljasti Mimin vrat.

— Šteta što nemamo kostime ...

— Ko te ovde vidi? — kaže Mima, pogledavši me u čudu.

Najpre se svukao Ale.

Po njegovom mrkom telu igrali su odsevi talasa. Bio nam je okrenut leđima, zagledan u reku. Mladi slavenski bog, izronio iz paprati.

— Ne gledajte me ... — kazala je Mima, otkopčavajući svoju plavu suknju. Suknja se otvarala kao oklop. — Ne volim da me gledate dok se svlačim! Osećam se kao neka kurva ... a.a.a Ne.e.e.e.e.moj, molim te, što si ta.a.a.a.a.a.akav?

Okrenuo sam joj leđa i hitro zbacio sa sebe lepljivu košulju i pantalone. Onako na gomili, moja odeća je ličila na hrpu đubreta koju će neko spaliti, pre nego što me dezinfikuje i obuče u uniformu.

Dve duge, tanke ruke obgrliše me s leđa. Osetio sam Miminu kožu po čitavom telu. Toplu gužvu njenih dlačica. Osetio sam Mimu sve do samih peta.

— Bez dira.a.a.a.a.anja, molim! — mazno se hihotala. — Samo bez diranja.a.a.a ...

Ulazili smo sve troje u vodu držeći se za ruke, oprezno, korak po korak. Noge su se teško izvlačile iz rečnog mulja, kao da smo iznenada natukli debele blatnjave čizme. Reka je bila brza i malčice crvenkasta od zemlje koju je vukla sa sobom sa gornjeg toka posle aprilskih kiša.

Zaplivasmo i matica nas ponese ka ušću. Pokušavao sam da nazrem Mimino telo kroz mutnu vodu, ali ništa se nije moglo videti.

Isplivasmo pola kilometra nizvodno i tek tada smo se setili da nam je odeća ostala gore, na obali, u žbunju. Trčali smo kroz šiblje i urlali indijanske ratne pokliče. Posekao sam se na neko staklo, ali krv je brzo stala.

Posle smo sedeli na Miminoj raširenoj suknji i jeli štrudlu od jabuka.

— Ne primećuje se puno, a? — upita Mima pokazujući nam mali rez na stomaku, ožiljak od operacije slepog creva. — Moći ću letos da nosim bikinac, šta mislite?

Dodirnuli smo beličasti ožiljak prstima i potvrdili da će svakako moći da nosi bikinac, kad počne sezona.

Sledeće nedelje pomagali smo Mimi da porine svoju Penu koja je već bila pripremljena za plovidbu. Ta predratna olimpijska jola bila je zaista plemenit čamac, sva od mahagonijuma, sa rebrima istesanim iz slavenskog hrasta. Nosila je na jedru oznaku O-YU-44. Na jačem vetru, Pena je pucketala i cvilela

kao ljudsko biće. Imala je dušu. Ležeći na njenom pramcu, voleo sam da milujem potamneli lak.

Ni Ale ni ja nismo imali pojma o jedrenju, pa nas je Mima pomalo podučavala toj veštini. Njen otac, stari Laševski, bio je jedan od osnivača Ruskog jaht-kluba na donjem špicu Ade Ciganlije. Tata ju je, pričala nam je, vodio na reku od njene prve godine. Bio je lud za Savom i jedrenjem. Spavala je u pramcu umotana u njegov džemper, dok je on balansirao i izvodio pogibeljne bravure. Ponekad bi, pričala je Mima, talasi naprosto preivali Penu i ona se budila, mokra do kože. U to vreme, dok je bila mala, talas je zvala Veliki Pljus!

Zamišljali smo je kao sasvim malu devojčicu na Savi. Reka je odnjihala i podigla to savsko dete. Svi su je tamo poznavali od malih nogu. Ljudi sa reke čudili su se što nas dovodi tamo, zašto je izabrala baš nas, dvojicu trapavih došljaka. Zaista, ličili smo na dve bitange među svim onim finim svetom koji je od detinjstva imao na raspolaganju skupe jedrilice i čamce. Naša odrpanost razlikovala se od njihove. Mimini poznanici namerno su birali dotrajalu odeću za Savu: duboke gumene čizme, mornarske kačkete, nepromočive pantalone. Trudili su se da budu dekorativni rečni vukovi. Jedrenje je, inače, najotmeniji sport i odmah se oseti ko je uljez.

Kada je počela sezona, isplovljavali su svakoga jutra u svojim jedrilicama. Jedan čovek — jedna jedrilica. Olimpijska jola predviđena je za jednog kormirala, a nas je plovilo troje. Pročitismo tako iz zlobnih pogleda momaka sa kluba da činimo svetogrđe. Naravno, uživali smo u tome!

U početku, Mima je najviše radila na čamcu, a mi smo joj uglavnom smetali. Jednoga dana, sklanjajući se sa pramca da joj načinim mesta, nisam uspeo da se uhvatim za tanku sajlu koja bočno zateže jarbol (jedriličari je zovu vanta), pa sam izgubio ravnotežu i pao odeven u vodu, pred svim onim tipovima u sidrištu. Još dok sam padao kao u usporenom filmu, ugledah bes na Miminom licu. Kada sam izronio sa nekom travuljinom preko glave, besa više nije bilo. Mima je uspela da ostane na visini. Bila je samo malo razočarana što sam je obrukao pred jedriličarima, a oni su se pravili da ništa nisu primetili. Đavola, nisu!

Ali, i pored svega, Mima se nije oslobodila takmičarskog duha. To se najbolje primećivalo onih dana kad smo, nakrcani na preopterećenu jedrilicu, plovili tromo kroz savsku regatu. Koristeći povoljan vetar, momci i devojke iz Miminog jaht-kluba plovili su oštro, birajući baš onaj čas kad se najviše približe Peni da izvedu neku egzibiciju, neki opasan okret. Želeli su da joj pokažu da nije više ni za šta. Hitro bi prebacili bum i jurnuli u suprotnom pravcu, puštajući da im reka dodirne gornji rub čamca. I ne gledajući Penu, kao da ne postoji, udaljavali bi se brzo gonjeni vetrom. Posmatrao sam Mimine oči: u njima se pojavljivala zavist. Bes. Nas troje nismo baš bili posada zgodna za takmičenje na nekoj regati. Da je sama u Peni, izvela bi isto tako lep manevar, ako ne i bolji! Osetih da smo joj na teretu.

— Znaš šta, Mima ... — rekoh. — Iskrcaj ti nas lepo negde na obali ...

— Šta ti je pa sad? — upitala je prenuvši se.

— Muka mi od jedrenja! — rekao sam.

Nanjušila je istog časa o čemu se radi:

— Misliš da mi je stalo?

— Mislim.

— Kenjaj, kenjaj! — kazala je — Stvarno me potcenjuješ ...

— Dobro — rekao sam — možemo ostati na ti, samo bez ikakvih intimnosti!

— Jedi govna — kazala je Mima!

Ale je spavao na pramcu dok smo tog dana ulazili u vetar. Čudno, i meni se prvih nedelja na reci stalno kunjalo. Osećao sam se nekako bezbedno tako pospan, u polusnu na Peni koju je vodila pouzdana Mimina ruka. Ispod trupa jole kлокotala je reka sečena švertom. Slušao sam kroza san kako škripe sajle, čuo bih povremeno prasak jedra koje je Mima prebacivala s jedne na drugu stranu bumom, osluškivao disanje velike reke, podrhtavanje plemenitog drva pod kožom ... Uspavljivali su me udaljeni glasovi, dovikivanje ljudi preko Save ili iznenadne oaze tišine, kada vetar padne, a Pena, prepuštena matici, klizne nizvodno.

To je period prilagođavanja kroz san. Oslobađao sam se svega što me je pritiskalo na obali, reka mi se uvlačila pod kožu ... Kada se jednoga dana probudim, biće kao da sam oduvek na vodi. Biću savski čovek!

Sećam se, u proleće 1959. vetar nas je ludo služio.

Dan bismo provodili plutajući bez veze po reci, ili bi se lenjo usidrili negde ispod drveća, čije su se grane nadnosile nad vodu, i spavali nadoknađujući noći potrošene u Kolarcu. S vremena na vreme, neko od nas troje bi se probudio ukočenih udova, pa bi sa uzdahom kliznuo u reku i vraćao se da nastavi san. Mima je spavala glave zavučene pod pramac, baš kao nekad. Ali više nije bila dvogodišnja devojčica koja može stati pod provu, pa je zavlčila samo glavu, služeći se smotanim konopcima kao jastukom. Telo joj je ležalo u koritu jedrilice, išarano sunčanim pegama — bila je to poslednja slika koju bih pamtio dok sam tonuo u san, uljuljkan talasima. Njen bledo-ružičasti stomak ravnomerno se dizao i spuštao. Mima je imala treperavu kožu.

Oko četiri po podne, kada sunce padne koso na levu obalu Ade Ciganlije, oživelo bi iznenada granje iznad nas. Zašumilo bi lišće prenutu iz poslepodnevnog dremeža, te smo se budili lepljivi od sna. Svukli bismo sve sa sebe i lovili se goli oko Pene roneći ispod njene kobilice, dok se vetar sve više dizao i stvarao male bele pramenove na vrhovima talasa. Mima je podizala

jedro, Ale izvlačio jedrilicu sidrenim konopcem. Kliznuli bismo nagnuti na bok ka sredini reke, gde bi nas zahvatio topli popodnevni vetar. To je jedna posebna vrsta proletnje košave, za koju se priča da duva tri dana, celu nedelju, dve nedelje ili čak — četrdeset dva dana! (Magični brojevi beogradskog vetra: tri, sedam, četrnaest, četrdeset dva...). Taj popodnevni vetar smiruje se tek sa dolaskom večeri, sa prvim mrakom. Inače, vrlo lepo duva u krmu i tada svaka budala može odvesti jedrilicu uz reku, tridesetak kilometara, čak do Ostružnice, Baričke Ade, Umke ili Obrenovca. Plovi se potpuno nečujno. Jedini zvukovi koji se čuju jesu šum zapenjene vode i pucketanje jarbola koji se napne u luk pod težinom zategnutog jedra. Važno je samo ne izaći iz vetra!

Plovimo, plovimo, čini nam se najbrže na svetu, a savske obale tonu u sumrak. Zamišljamo da smo ukleti Holanđani dok letimo u susret tamnim šumama na krivini reke, sve dalje i dalje ...

Mima mi tada prepušta kormilo i ja se trudim iz petnih žila da ne izgubim vetar, držeći čvrsto liru. U tim časovima ispunjava nas ljubav. Sami smo na vodi i plovimo uz maticu golom veštinom, nošeni vetrom. Mladi smo. Prijatelji smo i ništa ne kvari našu vezu. Mima nam tada postaje zaista prava sestra, a pomislićemo da bi bilo fantastično poševiti je, tek posle kada navuče svoju kratku letnju haljinu i kad osetimo njene butine, priljubljeni jedno uz drugo na zadnjoj platformi prepunog tramvaja »trojke«, dok se vraćamo u varoš. No, tada je već kasno, Mima, naravno, uvek ima neke svoje tajanstvene planove za veče.

Ali, na vetru, ona je ponovo ona nedostižna devojka iz izloga Knez Mihajlove, koja nam je učinila milost i pristala da se malo druži s nama. Ona je sestra iz one divne bajke u kojoj začarana braća, pretvorena u labudove, svake noći lete iznad okeana noseai je u mreži od trave. Prava Mima stiže nam sa vetrom. Čini nam se da bismo umrli za nju, ako treba. U sebi se zaklinjemo na večno prijateljstvo, do smrti. Čak i ako ni jednog od nas ne izabere za muža, brinućemo se o njenoj deci, ma ko da ih joj napravi! Smejemo se kao ljudi gledajući jedno drugo. Ako to nije ljubav, onda zaista ne znam šta je?

Vraćamo se jedreći protiv vetra u cik-cak, manevrom koji se zove bordižanje. Približavamo se najpre desnoj, pa levoj obali. Tama se već spustila na vodu i obala iskrsava pred pramcem poput nekog mračnog bedema. Plovimo prema dalekim svetlima ušća, obilazeći Malu Adu. Mima ponovo preuzima kormilo i napregnuto zuri u tamu ...

U sidrištu, među drugim jedrilicama koje se ljuljuškaju na vodi, sređujemo našu Penu. Tek pod svetiljkama primećujemo da nam je koža izgorela od vetra i proletnjeg sunca. Mima nam objašnjava da sunce najžešće hvata baš na jedrilici, jer se tada njegovi zraci odbijaju o površinu reke i o belinu jedra.

Deset godina kasnije pročitao sam jedan Rakićev stih i ponovo otkrio ono srećno veče na Miminoj jedrilici:

... Evo veće pada,
Sva raznobojna, Mirno teče Sava,
I tamnomrka nad njom, Mala Ada,
Ko cvet vodeni nad talasom spava.

Ale je bolji jedriličarski šegrt od mene.

Mima tvrdi da će postati izvrstan jedriličar! Međutim, za mene kaže da sam »mesečar« i čudi se kako ne mogu da se usredsredim na vetar. Šta, kog đavola, stalno zijam naokolo? Jedrim samo onda kada je vetar toliko snažan da služi umesto motora. Čim »padne«, kaže Mima, ja izgubim svako zanimanje za plovidbu i zurim bespomoćno niz reku.

Mima nam objašnjava da je najteže ploviti po slabom vetru. Pronalaziti najtanju vetrovitu nit, izvlačiti se pokatkad i čitav sat za samo jednu dužinu čamca. U danima bez daška, Mima ume da koristi bavu, gotovo neprimetno strujanje vazduha koje se i ne može nazvati vetrom. Mima jedri i po bavi! A bava je vazdušno strujanje koje se stvara na razlici između temperature obale i vode u reci. Da bi uhvatila bavu za rep, Mima se privlači obali i prestaje da diše. Ne skida oči sa plamenca, male providne trake celofana koju je zakačila za jarbol: plamenac poput vetrokaza pokazuje pravac duvanja. Pri takvoj plovidbi, Mima se služi raznim trikovima. Mrvi, na primer, hleb, a mrvice baca u reku da bi utvrdila gde struja jače vuče. Eini mi se da stojimo u mestu, a gle, ipak plovimo i to se može videti po sporom promicanju drveća na obali.

Ploveći tako sasvim nečujno, bez reči, u senci drveća otkrivamo osamljene ljubavnike. Oni nas i ne primećuju, zaneti maženjem. Čujemo im šapat. Ali, kad senka Peninog jedra pređe preko njihovih lica, zatečeni skaču iz trave i beže u gustiš. Neki nas samo drsko gledaju u oči, ne pokrivajuai golo telo. Pa šta? Po koži su im zalepljene travke. Smejemo se i proplovljavamo šuljajući se dalje uz obalu, kao rečni duhovi. Njihova ševa nam izgleda smešna.

Pošto je već savladao najosnovnije, Ale sve češće jedri umesto Mime. Ona skače na jedro ili kormilo, samo onda ako nam se na putu ispreči neka opasnost. Neki brži remorker, na primer, osamljeni plivač na duge pruge koga nismo videli na vreme, ili nepredvidivi nalet histeričnog zapadnog vetra koji stiže bez prethodnog upozorenja u krošnjama ...

— Taj zapadnjak je čisti šiz! — podučava nas Mima. — Uvek donese kišu ...

Zapadnjak-šiz se pojavljuje najpre iznad ogrlice novogradnji na Novom Beogradu. Tada se voda na Savi poene da nabira i komeša. Naš šiz od vetra duva na refule. Između dva naleta zavlada opasna tišina. Nebo postaje tamnosivo, a malo zatim gotovo crno. Počinje da se lomi granje i ja umirem od straha. Umotan u ciradu, čekam rasplet. Ali Mima je spremna da mu se odupre, svejedno što je to najnepovoljniji vetar za jedriličara, jer se mora jedriti i protiv njega i protiv rečne struje, uzvodno. Prepuštam se Miminoj veštini i Aletovoj snazi. Uostalom, baš me briga! Ako se prevrnemo, isplivaću.

Sava se već peni...

— Peni se! — viee Mima. — Dolazi!

— O, peni se! — dovikujem joj ispod cirade. — O, penise!

— Penise, penise ... — prihvata Mima. — Bože, oh, penise!

— Penise! urla Ale i obrće Penu protiv histerika sa zapada.

— O, penise, penise, penise ... — molimo se urlajući u vetar što se već pretvara u oluju.

— O, penise!

Obuzima nas luđački smeh. Obest. Zapadnjak nas opaljuje najpre sleva, pa zdesna, bez ikakvog sistema. Teturamo po reci, spasavajući jedva jarbol koji preti da će se polomiti. Ostali jedriličari brišu sa reke u zavetrinu.

— Bednici! — dovikuje im Mima, prepoznajući savske asove: flegmatičnu jedrilicu Vini Pu, elegantnu Hijavatu i njenu sestru Hijavanu (sagradio ih je isti majstor sa Makiša). Tu su i špinakeri od po šest metara, jole dvadeset dva. Mima ih zove »dvadeset-dvojkama«!

— Eno, brišu i dvadesetdvojke! Jupi.i.i.i.i!

Briše i čuvena desетка gospodina Trajkovića, koji je gotovo izgubio vid, ali i dalje jedri, služeći se njuhom. On njuši približavanje obale; odnegovao je posebno čulo za jedrenje i obično plovi noću. Ionako mu je svejedno. Danju se krije po vrbacima sa svojim psom, izbegavajući ostale jedriličare. Odmara oči na zelenom.

Sava pokazuje zube.

Sada to više nije pitoma uspavana lepotica, već zver što preti krhkim jolama. Gledamo kako jedan snažni nalet vetra pretura neoprezni Flying Dutchman — Adu Huju. Težina njenog skvašenog jedra obrće joj dno te ono blešti pod trakom sunca što prodire iz rascepljenog oblaka. Čini nam se da voda tutnji od neke podzemne grmljavine. Sada smo samo zavitlan list u rečnom zvrku. I dok nas zapljuskuju talasi, čudim se književnim opisima nepogoda na vodi, gde je čamac uvek »orahova ljuska usred razbesnele vodene stihije«. Naša Pena nimalo ne liči na orahovu ljusku. Ona je pre violina koju je pijani svirač zafrljacio u vodu, pa sad kuka na obali.

I tek tu, u oluji, saznajemo koliko nam je Mima ambiciozna. Tek nam je sad jasno koliko je dugo ubijala u sebi želju da se takmiči sa ostalim jedrilicama, mrcvareći sirotu Penu nepredviđenim teretom, to jest nama dvojicom. Sada, dok vetar luđački zviždi u pocepanom jedru, ona urla O, penise! cičeći od sreće što sa poprišta kidaju najveštiji jedriličari i njihovi čamci: razmažena Osveta,

luksuzna Bojana, Lido polomljenog jarbola, Horacije sa svojim umišljenim kormilarem, proslavljena Munja koja nas je nedeljama obilazila kao da smo šugavi. Sada se tek pokazuje prednost toga što nas je troje u jedrilici građenoj za jednog kormirala. Naša blagoslovena ludost pomoću koje plovimo protiv zakona i pravila jaht-kluba, a ipak plovimo, dok se ostali sklanjaju u sidrišta! Mima ciči jer ih je pobedila, nadigrala; izvukla iz sebe i plemenitog drva najviše moguće, i pored toga što smo joj Ale i ja balast. Drag balast, istina, ali ipak balast!

I baš onda kad smo se izludirali do mile volje, zapadni vetar prestaje bez opomene, isto onako naglo kao što je i stigao. Oblaci se spuštaju sasvim nisko nad reku i uskoro krupne kapi kiše dobiju po Peni i našim telima. Jedrimo nošeni dugim pramenom stabilnog vetra kroz plegli oblak od koga se uopšte ne vide obale. Oblak putuje zajedno sa nama, uzvodno, a onda nas prestiže, i Pena plovi prema veličanstvenoj dugi što premošaava Savu.

Želimo da preplovimo ispod duge i tako promenimo pol.

Ale i ja ćemo ponovo postati deca, a Mima naš stariji brat.

Vetar je potpuno zamro. Vraćamo, pokisli do kože, Penu u sidrište veslajući sa dve kratke krunice. Mima sapunja glavu, ispira je u Savi nagnuta preko ivice jedrilice, a zatim je stresa poput mlade kuje.

U vreme druženja sa vetrom, mnogo smo se smejali.

Proživio sam dvadeset godina i ne primećujući vetar.

Govorio sam: duva! — i to je bilo sve. Nisam ni sanjao da se vetrovi toliko razlikuju među sobom. Ali, zahvaljujući Mimi Laševskoj, upoznao sam celu porodicu savskih vetrova: od onih nežnomlakih, aprilskih — do ledenih, pretećih i potuljenih vetrova pozne jeseni... Produvali su Savom vetrovi — luđaci, šizovi i košave; upoznao sam vetrove koji su se zezali i one što su umirali na moje oči, vetrove što gone na putovanje i vetruštine koje čoveka bacaju u najtuplju ravnodušnost.

Posle nekoliko nedelja plovidbe sa Mimom, počeo sam da ih razlikujem. Mima me je učila strpljenju sa kojim se čeka sastanak sa nekim povetarcom koji kasni. Ona je umela da čita krošnje drveća i da u njihovom, gotovo neprimetnom njihanju predskazuje dolazak nekog vetra. Nabiranje reke bilo je znak da će nam se jedro napuniti pre nego što izbrojimo do deset. Umela je da razlikuje vetar koji donosi kišu, od onog što obećava lep sutrašnji dan.

Nisam ni primetio kako su sve stvari koje su me do tada zaokupljale prestale da postoje. Prebacivao sam se na Adu Ciganliju, uzbuđen što au se opet družiti sa vetrovima i Mimom. Uhvatio sam se grčevito za Penu kao za jedinu stvar koja me je činila izuzetnim, izabranikom reke, u prenaseljenom gradu, među gomilom mladića sličnih meni.

Pred očima mi je tekla reka, ona ista što je hiljadama godina protakala i ulivala se u Dunav, dok na brdu iznad ušća još nije ni postojao sujetni grad. Duvali vetrovi i oluje baš kao i nekad — bilo je dovoljno uhvatiti ih u jedro i zaploviti pomoću drveta i platna rekom, pa da se istog časa osetim lukavim i starim kao Evropa. Uprkos tome što ništa nije bilo moje, ni taj vetar, ni Sava, ni jedrilica, ni Mima ...

Beograd je gledao mirno moja rečna ludiranja, čekajući da se jedanput vratim gore, u njegove ulice, i da položim račun. U to vreme nisam verovao da jedan grad može da bude toliko strpljiv.

Najviše vremena provodio sam čekajući Mimu i Aleta u sidrištu.

Stizao bih obično prvi i svlačio cirađu sa Pene. Izležavao sam se satima na vezanoj jedrilici sa nogama u vodi. Izgleda da jedino moje vreme nije bilo važno. I Mima i Ale su imali neke svoje tajne poslove u koje nisam imao uvida. Podrazumevalo se samo po sebi da ih čekam.

Mučila me ljubomora. Šta li rade kad nisu sa mnom? Da li se već ševe? Birao sam različite mustre uvređenosti, samo da im nekako stavim do znanja da me zapostavljaju, ali čim bi zazviždali naš znak, čim bih ih ugledao kako izlaze iz zelene senke vrba kasneći po nekoliko sati, čim bi se pod njihovim nogama zaljuljao drveni splav za koji je Pena bila vezana i zaigrale bove, zaboravljao sam na glumu i vrteo izbezumljeno repom, kao presrećan pas kome se približavaju gospodari.

Nekoliko puta se događalo da stignu pre mene na Savu i otplove. Sidrište bez Pene ličilo je na moru. Ada mi je odjedanput postajala tuđa i opasna. Trčao sam duž njenih obala tražeći po vodi izgubljenju jedrilicu, vikao kao sumanut kad bih je najzad ugledao kako iskošena plovi po sredini reke — padao u najdublje očajanje ako ne bi čuli moje dozivanje koje je vetar bacaio nizvodno. Najzad bi me spazili i počeli da se približavaju obali. Minuti su se pretvarali u dane, dok se Pena bordižanjem po slabom vetru približavala mestu na kome sam čučao u pesku. Pripremao sam reči pune otrova i prebacivanja, ali, ugledavši njihova nasmejana lica, opet bih sve zaboravljao i uskakao u jedrilicu, srećniji nego ikad ranije.

Kuda smo plovili?

Nikud određeno. Krstarili smo Savom bez ikakvog naročitog cilja, prepuštajući se da nas vode slučajni vetrovi. Bilo nam je najvažnije da smo u čamcu na vodi — malo ploveće ostrvo nadomak Beogradu koji je hteo da nas zauzda, pokori, uozbilji, natera da se prestanemo smeјati i dangubiti.

U Miminoj jedrilici osećao sam se kao klinac koji usred dosadne, neljubazne kuće pronađe neki stari sanduk, zabačeni tavanski ugao ili možda samo običnu kuhinjsku stolicu bez naslona, okrene je i uvuče se u nju. Odjedanput, klincu je

lepo i bezbedno, skriven je od tuđih pogleda, sam sa svojom malom tajnom. To je kao neka vrsta putovanja u mestu, zašuškanost i toplina. To je kao kad se viri kroz rupu na ogradi u tuđu baštu. Ne možeš da se odlepiš od te tarabe i tog vrta s druge strane daske, jer se nešto lepo dešava, nešto izuzetno lepo. U čamcu ponovo pronalazim to osećanje. Misterija čamca sastoji se u tome što smo sami u svojoj ljusci, a okolo je ništavilo: voda i prisećanje na devet meseci provedenih u majčinoj utrobi — ljuškanje okruženo prazninom.

Mimina jedrilica bila je za mene neka vrsta produženog boravka u detinjstvu.

S vremenom, ljudi sa Ade navikli su se na naš večni triling. Već su nam odmahivali kad bismo ih pozdravljali proplovljavajući pokraj šarenih kućica na splavovima. U njima su preko leta živeli zaljubljenici Save. Bilo je tu različitog sveta.

Na splavu Nada viđali smo suvonjava starca, za koga se pričalo da je nekada bio velik diplomata. Posle mnogih putovanja skrasio se na vodi. Izgleda da je shvatio da su čoveku za život potrebna tri kvadratna metra splava i deo reke. Posmatrao nas je mirno, mrtvim očima praistorijskog guštera, dok smo plovili pokraj njegove ploveće kuće. U načinu na koji nas je gledao, činilo se da smo već mrtvi.

Po drugim splavovima živeli su penzionisani advokati, ostarele zanatlije, profesori i alasi. Posle mnogo okapanja i prepirki, porodice su sasvim digle ruke od ovih časnih staraca, ostavivši ih da se potpuno utope u svom rečnom ludilu. Sada, kad su obavili sve zemaljske poslove; izrodili decu, iškolovali ih, i kada se više nije očekivalo da obavljaju bračne dužnosti, zarađuju lovu, produžuju vrstu, da se takmiče u poslu sa drugim muškarcima, puštali su ih da bulje u vodu i izigravaju pecaroše. Prvih godina još bi ih i obilazili. Žene bi ih pitale: kako ti je ovdje? Dobro. Posedele bi neko vreme ne shvatajući ništa, pa bi se vraćale u svoje stanove, a posle prestadoše i posete. Zaboravili su na njih, boreći se za goli život. Starci su tako odlazili već zorom od kuća, a vraćali se duboko u noć. Uvlačili su se u svoje postelje koje su im deca već premestila u predsoblje. Postajali su savršeni stranci u onome što su donedavno nazivali svojim domom. Izgledalo im je potpuno neverovatno da su godinama, ni sami ne znajući zbog eega, kupovali sve one stvari i poput krtica ih uvlačili među zidove.

Ti starci su prvi stizali na reku još u martu, a odlazili poslednji, krajem oktobra. Neki se ne bi ni vraćali idućeg proleća, pa su se ostali jedno vreme raspitivali za njih. Umrli su, odvučeni u gradske bolnice sa čijih se prozora čak ni reka nije videla. Zaboravljali bi ih brzo, baš kao što se sve zaboravlja na vodi što neprestano teče. Samo bi na njihovim splavovima jednoga jutra osvanula tabla NA PRODAJU koju su kačili naslednici. Obično, niko nije kupovao te dotrajale

splavove na propalim burićima, pa su lagano tonuli u mulj kada bi se reka povukla ili se raspadali sami od sebe, kad voda ponovo nadode.

Stiglo je leto i Savom se razlegalo cičanje kupača. Na splavovima je bilo sve više pijanaca. Po plažama duž obale valjala su se letnja tela među ogriscima od lubenica. Dimi se roštilj, dovikivale porodice, svađali se privatni prevoznici — vlasnici apatinskih šiklji. Uveče bi reka opustela, a na splavovima su ostajali preko noći samo umorni ljubavnici. Izluđene domačice pokazivale su u sumraku svoja gola tela retkim veslačima, nudeći besplatno ljubav. Po Savi su plovile prazne boce klimajući grlicima iznad vode.

Kod svih adadžija, kako smo nazivali savski svet, jedno je, izgleda, bilo zajedničko: neka detinjasta ljubav prema skrovitim mestima (svako je imao svoje mesto na reci!) i razočarenje u gradu iz koga su bežali tražeći i pronalazeći utehu na vodi. Činilo se da svima nešto nedostaje i da to nešto, pronalaze čim dodirnu reku. Možda im je voda pružala osećanje da su potpuni?

Plovili smo sve dalje i dalje uzvodno, bežeći od sezonske svetine. Otkrivali smo nepoznate peščane ade i rukavce, sklapali poznanstva sa sličnim beguncima.

Jednog sanjivog popodneva kasnog leta uplovili smo na Peni u savski rukavac koji zimi služi kao utočište brodova. Jedrilica, gonjena do tog časa punim vetrom otvorene reke, nađe se iznenada u tišini zimovnika i ostade praznog jedra.

Mima je lukavo koristila tanak pramen vazdušne struje da na širini dlana proklizi pokraj zarđalih korita nekadašnjih savskih lepotana u tom groblju brodova.

Voda je u tom rukavcu nepomična i one koji plove obuzima topli dah truleži i smrti.

Na brodu Deligrad, čije su lopatice ležale zaglavljene u mulju, živeo je mesecima slikar Bane Jegulja, za koga se po Adi pričalo da u vrbacima krije davljenike sve dok ih ne nacрта, a onda da ih pušta niz Savu. Tražio nam je cigaru, pa se popesmo do kapetanske kabine u kojoj je stanovao. Kabina je zaudarala na lešine. Po njenim zidovima visili su crteži vodenih pacova. Oštri zubi i slepljena dlaka. Na stolu — crknuti pacov rasute utrobe.

Bunovan od spavanja, Jegulja nam je objasnio da se upravo nalazi u svojoj novoj »pacovskoj fazi«, a da je ranije crtao trule krave.

Ale je istrčao na iskošenu palubu; bilo mu je muka od smrada. Mimi su se samo raširile oči i nozdrve, ali je ostala.

Crvenokosi Jegulja imao je osmeh deteta koje je upravo zbrisalo od kuće. Bilo je nečeg neodoljivog u tom zdepastom, krivonogom momku dok se hvalio svojim crtežima.

Očigledno, sam je širio priče o sebi i davljenicima, da bi uživao u tuđem strahu.

— Pogle kako je ovaj nežan, a? — pokazao nam je mrtvog Arčibalda, svog najomiljenijeg pacova, koga crta već treću nedelju. — Ma, pogle mu samo njuškicu!

— Ne gledajte u mojim crtežima pacove — tumačio nam je dok smo pušili u kabini — pratite ritam pera! U slikanju uljem čovek može još i da folira, ali sa perom u prstima ispisuje grafologiju svog srca! Piše sebe! Svoj krvotok. Vidite, ovde su linije dramatične — ta pacovska dlaka, to su koplja Paola Učela (znate li, uopšte, ko je Paolo Učelo?) — njima bodem; a ovde, tu čitava stvar postaje lirski ... Zašto ne uzmem nešto lepše za model? Hoću da odvojim povod od suštine. Uzimam najodvratniju stvar na svetu: crknutog Arčibalda i tako pred sebe postavljam najvišu prepreku. Otkrivam lepo u odvratnom. Pobeđujem sam sebe! Jedan crknuti pacov je činjenica pred kojom treba svi da se zamislimo. Šta smo mi ako ne obični pacovi? Neka nas ko ubode nečim oštrim i sve će iscureti iz nas, sve što znamo, sve što sebi utvaramo da jesmo ili da ćemo biti. I sad, smeštam svog dragog Arčibalda u okolnosti jednog crknutog broda. Šta hoću? Hoću da govorim o opštoj truleži. O opštem sranju u kome živimo! Jer, ovaj brod, ovaj izdrkani Deligrad koji će za koju nedelju biti izrezan u brodogradilištu i istopljen u tamo nekim visokim pećima, plovio je godinama zezajući se između Beograda i Šapca. Ciganska kapela na palubi! Oh, jadni seratori! Gde su sad one dame i njihovi suncobrani! Poklopao ih mali Arčibald! Vidite, jedna pacovska smrt, u poslednjem stadijumu raspadanja, obuhvaćena je, kako da kažem, kao nekom mehanikom ovih brodskih mašina i čuda. Pogle, ovo su zupčanici, a ovo poluge, i nešto meko i trulo sukobljava se sa nečim evrstim ...

Jegulja to pokušava da nacрта, a kako nema prethodnika, mora sam da krči sebi put. Sve izgleda logično, zar ne? I Arčibald, i mrtva voda, i mrtvi brod!

— Ali vi ste samo glupi jedriličari — kaže — sport mi je duboko odvatan! Šta će te postići? Nadživete me dva i po meseca, sa svojim usranim zdravljem. Ali ništa vas neće izvaditi da jednoga dana ne izgledate kao Arčibald!

Jegulja kaže da će istrnuti sve: i ljudi i pacovi i brodovi!

I on?

I on, ali će pre toga iza sebe da ostavi trag, dokaz da je prokužio stvari! Beležiće, kaže, svoj izdrkani strah perom i opet će nas zajebati — živeće duže od nas što se stalno brinemo za svoje tricepse i bicepse. Boli ga neka stvar za zdravlje i sport!

Narednih dana bismo osetili ljubomoru istog časa kada bi Mima skrenula u Jeguljin rukavac. Jer, Mima je bila privučena. Čime, to još nismo mogli znati.

Jegulja je nekada bio govorljiv, pričao bi satima, kao u ludilu ili pod drogom, o svojim pacovima, pljuvao na »izdrkano zvanično slikarstvo koje dobija državne nagrade«, zidao kule u vazduhu, a nekad bi ga opet zatekli utučenog i pospanog — išli smo mu očigledno na jetru svojim sportskim duhom.

Jedanput nam je predložio da sve troje crtamo Mimu.

Podelio nam je listove na čijoj su se poledini nalazili njegovi započeti crteži, tuševe i pera. On sam izabrao je tuš u boji sepije.

— Onda? — kazao je podigavši svoje žute oči prema Mimi, i ona je bez reči smakla svoj mali bikini.

Izgubio sam dah. Viđali smo često Mimino golo telo, ali to je nekako bila stvar porodice — ovo je bilo prvi put da je neko stran svedok naše privatne erotike.

— Šetaj! — naredio je Jegulja. — Navikni se malo na brod ...

Jahala je brodske dizalice, mazila se sa džinovskim sidrom, istezala na konopcima, sve dok je Jegulja nije namestio u podnožje visokog, glatkog dimnjaka. Počesmo da je crtamo.

Kod Aleta je Mima ličila na pornografske crteže pobegle sa vrata nekog javnog klozeta. Imala je malu glavu poput čiode i oble bokove. Laskao sam sebi da sam dobar crtač (čista gimnazijska zabluda!), ali pod mojim prstima Mima se pretvarala u gips na času crtanja.

Na Jeguljinoj hartiji, Mima je porađala velikog trulog vodenog pacova. Oči su joj bile sklopljene od uživanja dok je grlila visoki dimnjak pretvoren u falus.

Ale je zgužvao svoj crtež i bacio ga u vodu.

Sledio sam njegov primer.

— Na jesen odlazim u Pariz — kazao je Jegulja, ne prestajući da struže perom po hartiji. — Moji pacovi su zreli. Sad je pravo vreme da se razmile po Evropi i izgrizu one izdrkane estete. Hoćeš li sa mnom?

Nije rekla ni da ni ne, ali, dok smo se vraćali u sidrište, primetismo da rekom plovi prvo opalo lišće i da je Mima rasejana.

Prva razglednica stigla je u oktobru.

Suncokreti, van Goga. Na poledini samo dva slova — M.L.

Za njom je došla slika kamenog čudovišta sa Notr Dama, potpuno izvrljana mnoštvom nerazumljivih potpisa. Videlo se da je Mimino društvo bilo mrtvo pijano.

Kada je M. L. otišla, kao da je stala reka. Čak ni vetar na Savi nije više duvao onako kao kad smo zajedno jedrili. Plutali smo na Peni bez ikakvog zadovoljstva, pristajali uz splavove najmračnijih savskih gnjavatora i masera, razvozili zalutale devojčice po reci...

Ponekad je ipak bilo lepo — onda kad smo spašavali dečije lopte koje su pale u vodu. Lovili smo ih po reci, a deca su cičala na obali.

Mislim da je spasavanje gumenih lopti iz vode najlepše zanimanje za nekog ko ne zna šta bi učinio sa sobom. Najpre ugledate neko dete kako trči za loptom; vidite lepo kako se ona kotrlja prema vodi i kako je zahvata rečna struja. Za minut dva lopta je već ponesena maticom i šiba sredinom reke. E, tada se pojavljujemo Ale i ja i počinje veliki lov. Deca u početku misle da ćemo ukrasti njihovu loptu, ali kad im je vratimo na obalu — ciče od sreće i vide u nama heroje. Odjedanput, čini nam se nekako da naše gluvarenje po reci ima nekog smisla.

Ali, kad je Mima otišla, sve smo se više smejali mehanički, a stari štosovi vrteli su se kao izlizane gramofonske ploče. Prepustismo Penu njenoj sudbini, a Ada Ciganlija ličila je ponovo na daleki, izgubljeni raj.

Mima i njen pacolovac nastanili su se, naravno, na Levoj obali (Rue de Marles) u jednom sumnjivom hotelu, koji je, kako nam je kasnije Mima pričala, »bazdio na Utrila i švalere od pola sata«. Mima je svakoga dana odlazila na Alijansu da uči francuski, a Jegulja se zaposlio kao crnac za struganje litografskog kamenja u štampariji »Brijer i sinovi«.

Mimin skok preko crte izgledao nam je neverovatno!

Ipak, ja sam joj ga bio predskazao čitajući sudbinu iz šoljice crne kafe, one noći u Kolarcu kada smo se vratili iz Jeguljinog rukavca.

Zaista, u toj šolji se nešto otvaralo, baš kao što se otvara školjka ili dupli pasijans. Neki putevi su stajali u njoj, ispisani u talogu crne kafe, putevi i suze i jedan riđi muškarac ...

— Vidim u tvojoj šolji novac, neki put, splotku i uspeh — gatao sam Mimi — i vidim te kako si srećna tamo, iza crte; vidim da ćeš lepo živeti i imati mnogo slatke dece, a ako dočekaš trideset i šestu, živećeš dugo, dugo ...

Znam, kriv sam zbog svega što se posle dogodilo. Ljubomorani kao životinja na Aleta, hteo sam lukavo da ga istisnem Jeguljom, pa sam tog pacolovca počeo dovlačiti u Kolarac. Sedeo je i ćutao.

— Znaš, ja se njega nekako bojim... — otkrila mi je Mima jedne noći dok sam je pratio kući.

— Zašto?

— On je genije.

— Govno je genije! — rekao sam. — Običan folirant!

— Nemoj... — usprotivila se. — On je zaista genije!

— Onda, pođi ćeš sa njim u Pariz?

— Ne znam ...

Ali znala je.

Danas, kada je sve što se događalo u Kolarcu daleko iza mene, svraćam jedanput godišnje u tu kafanu — bolje rečeno, noge me same od sebe odnose tamo gde su odnegovani najluđi i najdragoceniji primerci moje mržnje i ljubavi.

Otvaram po ko zna koji put vrata i istog časa mi u oči, uši i nozdrve uleće onaj stari, dobro poznati vonj neprovetrene dvorane, topli zadah kuhinje izmešan sa ustajalim duvanskim dimom — to je ukus nekadašnjeg utočišta. Sedam za naš sto pokraj vrata i čekam svoje prijatelje da dođu i okače kapute o čiviluk. Ali niko više ne dolazi u Kolarac. Samo ponekad neko od njih zaluta, a tada se pretvaram da sam zabavljen novinama. Okrećem glavu u stranu, plaćam brzo račun i odlazim. Ako me spaze, čini mi se da će me uhvatiti u nečem nedozvoljenom. Osećam se krivim za mnoge stvari koje su se završile blesavo.

Izvlačim se mučki iz Kolarca u kome me više niko ne poznaje, kao da sam zatečen na tajnom parastosu za žive i mrtve.

Do ruku mi s vremena na vreme dolaze luksuzni katalogi sa izložbi Baneta Jegulje. Preko cele naslovne strane šepuri se njegovo prezime — Kvižik! Jegulja se inače preziva Cvijić, ali Francuzi to izgovaraju Kvižik, jer ih mrzi da se lomataju sa tamo nevažnim imenima, koje čak ni ch na kraju ne može da im umili. Neko se, izgleda, revnosno brine da ove raskošne monografije stignu u stari Kvižikov kraj. Ne bi me začudilo da to čini sam Bane Jegulja, mada je vea odavno odnegovao sopstveni mit o izgnaniku koji je pokidao sve veze sa zavičajem, postavši jedan od glavnih stubova L'Ecole de Paris.

Prelistavam poslednji Kvižikov uspeh i divim se zvučnim imenima muzeja u kojima se na određenoj temperaturi i vlažnosti čuvaju Jeguljini pacovi: Viktorija i Albert Muzej, London. Muzej moderne umetnosti, Njujork. Kongresna biblioteka, Vašington. Kolekcija sera Rolanda Pernosa. Galerija Daniela Kordijea, Pariz. Aujourd'hui, Brisel. Galerija Jeane Bucher, Pariz. Iz pažljivo sređene biografije odstranjeni su svi podaci koji ne bi izdržali na braniku Jeguljine izmišljene ličnosti i njegovog uspeha.

Naročito je zanimljivo poslednje poglavlje Boskeove studije o našem Jegulji, gde su po godinama razvrstani ključni periodi u Kvižikovom stvaralaštvu. Čudno, nigde se ne pominje stari Kolarac. Ni Mima Laševska se ne pominje, ni stara Vecejka, koja upravo zauzima svoje mesto pored klozeta dok sedim za našim stolom i žvaćem još tople pogačice sa čvarcima.

Volim da svratim u Kolarac oko devet sati pre podne, kada su stolovi još neoskrnavljeni pepelom i preliveanim pićem. Mada zakrpljeni na pojedinim mestima, stolnjaci su ipak besprekorno čisti i uštirkani. Kelneri brišu čaše i slažu ih u redove, da im se nadu pri ruci kasnije kad počne gužva. Šef sale odeven u crno pogrebno odelo raspoređuje karanfile i čiste pepeljare. Oko deset, na stolove stižu rskave tople pogačice rumene kore. Pokrivaju ih staklenim zvonom.

Kolarac je inače sasvim obična beogradska kafana, bez ičeg izuzetno slikovitog u sebi. Zidovi su do polovine obloženi oplatom tamnog drva, koje podseća na železnieke čekaonice druge klase. Kroz prepodnevnu tišinu kafane zazvoni povremeno kitnjasta kasa, zakrklja njen stari mehanizam ... Kolarac je sasvim bezlično mesto za svakog, sem za mene. I msje Kvižika, verujem

Dok je kafana još bez gostiju, staru Vecejku koriste da seče salvete od hartije. Od jedne salvete, koja bi po mišljenju šefa sale bila čisto rasipništvo, ona pravi eetiri sekući ih nožem.

Uveče, kada se Kolarac ispuni dimom kao Graf-cepelin pred uzletanje, a zidovi mu izgube čvrstinu, rasplinu se i zaljuljaju, stara Vecejka ae početi da liči na čuvarku pakla.

Ona nepomično sedi pokraj stočića na kome se nalaze svežnjevi toalet-papira, čisti ubrusi i sitnina na plitkom tanjiru.

Jedna od ranih Jeguljinih slika, sa kojima je započeo međunarodnu karijeru i bekstvo od slikarstva, nosi upravo naziv: Stara čuvarka fekalija (1959). Iz pora na licu te starice, na tom, danas već čuvenom platnu veličine 2,50 X 2,35 koje se čuva u Musee d'Art Contemporain u Montrealu, osipa se rđa, dok pojedini delovi njenog tela potpuno iščezavaju kao da su izbrisani gumaticom, u žučkastim amonijačnim isparenjima što kuljaju kroz vrata klozeta zajedno sa hordom vodenih pacova. Stara Vecejka je tu prikazana u pozi sveznajuće veštice iz Magbetovog prologa.

Ima nečeg porazno istinitog u tom platnu (priznajem, mada ne ludujem za slikama Kvižikovog tipa) — dok ga gledate, čini vam se da se sve stvari pod kapom nebeskom završavaju baš ovde, pred vratima toaleta: ljubav, poverenje, mamurne ispovesti, ždranje, pohlepa, govna, sve ... Oči Kolarčeve Vecejke stare su kao Balkan. Iza njih je ponor tame. One su sve videle i sve doznale i sad su tu, da svedoče o ljudskoj sujeti. Ta žena je videla pritajene Narcise — nameštali su pažljivo kosu pred ogledalom; upoznala je tvrđice i njihovo dugo preturanje po džepovima dok ne pronađu najsitniji komad novca;

prisustvovala je požudi — hitrim prepadima i vatanju pred vratima kabine, saznala sve o sitnim prevarama, čula siktave užurbane dogovore o tajnim sastancima tri metra daleko od muža koji je nedužno sedeo iznad svog litrenjaka; korak dalje, i ugledala je ludilo, one sumanute tipove koji sami sa sobom razgovaraju iznad pišaonice — prepoznala perverziju u poročnim dodirima pedera i lezbosa okruženih zadahom mokraće — i zaista, čuvala je sve te prizore kao tajnu čiji je bila deo na završetku umirućeg dana. Znala je kako započinju mnoge stvari i kako se završavaju ljubavi što su imale nameru da preokrenu svet.

Pokazujući na jednog političara koji je upravo proteturao pokraj nje držeći se za stomak, neka stara Vecejka reče:

»Oni tamo gore najpre drže govore i nazdravljaju jedni drugima, a onda se spuštaju ovamo da povraćaju!«

Pet noći govorio sam Jegulji o vecejkama, živim slikama pada nekadašnjih uvaženih gospi koje je život ostavio na cedilu. Pričao sam mu o tome kako su na kraju ostavši bez sredstava, prihvatile da čuvaju govna onih istih porodica kojima su nekada i same pripadale. Kada bi neko naslikao jednu Vecejku, govorio sam Jegulji, na njenom bi licu moralo da bude mudrosti, skepse i dobrote. Pomirene sa životom, vecejke nam svake večeri pokazuju svojim primerom da ne smemo biti isuviše umišljeni u svoju srećnu zvezdu.

I zaista, sve ovo o čemu smo pričali, a uz to još i onaj posebni mrki ton izmaglice koja se pojavljuje samo između devet uveče i pola dva posle ponoći u Kolarcu i nigde više na svetu, postoji na toj Jeguljinoj čuvenoj slici. Na tom platnu definisan je njegov stil — »materijalizovati nestvarnost sna, rastočivši ga u moru tamne svetlosti...« (Alain Bosquet, 1961) — onaj isti stil koji se danas pretvorio u štancovanje umnoženih novčanica-slika, koje i samog svog tvorca drže u ropstvu manira, ne dozvoljavajući mu da slika bilo šta drugo sem pacova u žutoj rasveti Kolarca.

Naravno, Alain Bosquet i ne sanja da su zidovi jedne sirote kafane negde na Knez Mihajlovoj ulici, negde u Srbiji, negde u Jugoslaviji, negde na Balkanu, obloženi baš mrkim drvom i da je svetlo u toj jazbini oskudno i bledo zbog toga što su škiljave sijalice skrivene prljavo belim kuglama mutnog stakla — niko i ne pretpostavlja da tako daleko od otmeno proračunatog nereda Jeguljinog pariskog ateljea, do kojeg se kolekcionari i galeristi penju posle mnogo veza i najava kao na hodočašće, živi još uvek Stara čuvarka fekalija i da svakoga jutra tupim nožem seče brdo papirnatih salveta. Gospodin Bosquet, naravno, nije kriv; veliki Kvižik mu nikada nije otkrio taj nevažan podatak, mada lično sumnjam da ga je mogao zaboraviti. On jednostavno nije želeo da otkrije poreklo svoje tamne svetlosti. Ali ja sam bio svedok rađanja te slike. Gledao sam noćima kako Jegulja na poledini kutija od cigareta Morava crta bezbrojne varijante Vecejinog portreta. I dok smo mi žvalavili za stolom rasipajući duhovitosti, Jegulja je prekrivao skicama salvete, kelnerske blokove i kutije naših cigareta. Crtao je hemijskom olovkom, a kada se ona istroši, palio je

šibicu za šibicom i nastavljao da crta garom sa vrha palidrvca. Ponekad je crtao Miminim krejonom za oči, izvlačeći pojedine partije njenim ružom.

I dok smo mi izlazili iz Kolarca potpuno ispražnjeni, sa vilicama ukočenim od smeha i prepirki, Jegulja je odnosio sa sobom pune džepove iscrtane hartije.

Bio je, inače, velik grebator: ne poznajem nikoga kome je Jegulja ikada platio kafu! Kada bi ko naručio, na primer, gulaš, Jegulja bi u njegov tanjir umakao tuđ komad hleba. Ako biste se digli od stola da pozdravite prijatelja, mogli ste biti sigurni da će, kada se vratite, vaša kafa biti popijena. A čovek ipak ne može da šeta po jednoj kafani sa šoljicom u ruci.

Jegulja je gutao sve! Čak i pacovi, kojima se toliko ponosio, nisu bili njegov izum. Ukrao ih je nekom mladom slikaru koji se 1956. obesio na Adi Ciganliji. Ali, pošto ih je jednom prisvojio, bili su više nego ičiji njegovi — Jeguljini!

Na kraju, taj pacolovac nam je ukrao i Mimu, istina, s njenim dopuštenjem, ali ipak — Ale i ja nismo mogli celo vreme držati našu sestru za ruku! S druge strane, ludačka Mimina čežnja za belim svetom pobedila je njenu urođenu odvratnost — Jegulja joj je sigurno obećao da će postati kraljica pacova i ona je jednoga dana jednostavno isparila iz Kolarca bez zbogom.

Verovatno, nije želela da nas rastužuje.

Msje Šarl Brijer, Jeguljin gazda, držao je malu litografsku štampariju u Rue de Somerard, odmah pokraj muzeja Cluny. Među njegovim klijentima nalazili su se i neki od najpoznatijih pariških slikara: Dubife, Hans Hartung, Antoni Klave, Poljakof, Sulaž, Karzu...

Jegulja je u Brijerovoj radnji strugao litografske ploče za mizernu nadnicu.

Francuski su radnici isuviše velika gospoda da bi pristali da stružu kamen, pa je pre Jegulje strugao neki Turčin, a još pre njega jedan Senegalac. Litografska ploča se, inače, šlajfuje na sledeći način: najpre se poliva vodom pa se na nju nabaci tanak sloj finog rečnog peska, a onda se struže drugim, manjim litografskim kamenom, sve dok sasvim ne iščezne i poslednji trag starog crteža. Struže se dok čoveku oči ne iskoče od napora!

Kamenje se šlajfuje u podrumu, ispod štamparije. Tu, ispod zemlje, uvek je vlažno i zagušljivo. Crnci iz podruma retko kad viđaju slavne zverke — slikare koji posećuju radionicu msje Šarla. Oni dolaze obično pre podne i nažvrljaju svoje crteže za nekoliko minuta, a posle ih radnici danima pripremaju za štampu i otiskuju. Nakon toga slikari svrate da potpišu grafike, i tom prilikom msje Šarl izvlači svoj nadaleko čuveni konjak iz provincije Šarant da se zalije uspešno okončan posao.

Msje Šarl uživa velik ugled među pariškim litografima. Njegova radionica je neka vrsta svetišta. Ništa se u njoj nije promenilo od vremena starog Pola Brijera, njegovog dede, koji je zajedno sa Tuluz-Lotrekom izmislio novu tehniku litografske štampe, prskajući boju sa četkice za zube. Nežni preliv postignuti na taj način izazvali su pravu malu revoluciju u to vreme i jednom zauvek učvrstili ugled štamparije Brijer i sinovi. Msje Šarl Brijer se zato čuva novotarija kao kuge. Kada mu ko predloži da modernizuje svoju štampariju, on ponosno odgovara: »Ne, moj gospodine, dok sam ja živ, ovde se neće ništa menjati! Ako vam ne odgovara moja litografija, bavite se američkom sito-štamptom!< On ide u tome toliko daleko da čak ne menja ni stare daske na patosu, koje su uveče, kada se radionica zatvori, posipaju pilotinom i metu baš kao i pre stotinu godina.

Tako je još uvek jedna od najvažnijih prednosti radionice Brijer i sinovi ručno šljafovanje litografskog kamena. Svugde su već uvedeni električni aparati za poliranje, samo kod msje Šarla radnik struže kamen rukom! Pola godine taj posao je, dakle, obavljao Bane Jegulja, alijas Kvižik. Nalazio se na samom dnu lestvice u radionici msje Šarla, kao prost fizikus, kako beogradski mangupi nazivaju manuelce. Nisu ga ubrajali među svoje čak ni francuski štampari, jer nije bio član sindikata i, po njima, oduzimao je hleb nekom Francuzu. Kad ih je Jegulja jedanput zapitao kome to Francuzu oduzima hleb, da mu ga vrati, oni nisu umeli da mu kažu.

Jegulja je šest meseci strugao kamenje dole, u podrumu, misleći često na Sizifa. Strugao je go do pojasa, psujući kroz zube francuske pedere. Da nekako ulepša život, po zidovima je okačio svoje drage pacove. Šarl je bio zadovoljan tim autljivim radnikom koje je grizao kamen.

Jednoga dana štampariju je posetio, po svemu sudeći, ugledan gost, čovek izduženog konjskog lica, odeven u nov novcijati radnički kombinezon. Te godine pariski salonski levičari voleli su da se odevaju u radničku nošnju i da puše jeftini Goluaz. Po štampariji se proneše vesti da gospodin-radnik, inače čuveni slikar, želi da promeni svog dotadašnjeg litografa, pa su mu preporučili matorog Šarla Brijera. Obišao je tako najpre prese u prizemlju, a onda ga spustiše u vlažni podrum, da se i sam uveri kako se kod msje Šarla kamenje struže zaista ručnim putem.

Jegulja se pravio šašav. Nije prekinuo da šljafuje velik kamen.

Gospodin-radnik je odmah primetio pacove na zidu. »Čije je ovo?« upita msje Šarla. Poluizvinjavajući se, patron objasni da njegov novi radnik u slobodno vreme izrađuje sam te čudne crteže. Ali, ako uvaženom gostu smetaju, izazivaju u njemu odvratnost i uopšte, deluju na njega neprijatno, on će već zamoliti svog čoveka neka ih drži u bloku.

Posetilac, očigledno, nije bio mutav: odmah je procenio vrednost pacova i pacolovca u tišini u kojoj se čulo samo struganje kamena o kamen, škripa peska i škrgut Jeguljinih zuba.

Uvaženi gost je tako video crteže koje više nikada neće biti u stanju da napravi. Iz njih kao da je navirala pobuna. Neka drska, izazivačka pripadnost podzemlju.

Evo, pred njim se svet rušio u paramparčad, otrovne pare prekrile su zemlju poplavljenom mrtvim vodama nekog čudnog rečnog rukavca, a iz tog truleža i pepela spasavali su se trkom pacovi nakostrešene dlake. I to sve bilo je izvedeno sa virtuožnošću Leonardovih skica za ratne mašine i letilice; možda sa malo primesa severnjačke škole — na primer, Albrehta Direra ili Hansa Holbajna?

A opet, crteži su zaista novi, neviđeni... Izazivaju u gledaocu neki otpor, mučninu koja se pretvara u bes, šta li? Čemu crtati ovako gadne stvari?

No, gost je bolje od bilo koga shvatao da je ružnoća pacova i pacolovca samo prividna, da je to u stvari štit ispod koga se nežni pacolovac brani od poplave opšteg atomskog straha. Učinilo mu se još da je prepoznao svoju pobunu iz četrdeset i devete, dok još nije prodao dušu đavolu i postao zatočenik galerista. Ono vreme u kome je slikao tragična jutarnja raspeća, pred kojima se zaustavljaju mesari i piljari iz Les Halles u sumornoj novembarskoj svetlosti. Dok je još bio u onome što danas kolekcionari pobožno nazivaju njegovom »gotskom fazom«.

— Hteo bih da kupim neke od ovih crteža — kazao je msje Šarlu — na primer, ovaj! Koliko košta?

Zaustavio se baš pred Mimom koja je porađala vodenog pacova. Hartija je bila masna i nagorela po ivicama. Taj crtež je tako dugo i tako očajnički uporno rađen da su na njemu zjapile rupe velike kao franak. Hartija nije izdržala Jeguljin bes.

— Combien? — pitao je, dakle, posetilac Jegulju sa koga se u potocima slivao znoj.

— Milion! — procedio je Jegulja i nastavio da grize kamen.

— Milion? — zaprepastio se uvaženi gost. — Molim vas, objasnite tom mladom čoveku da čak i moji crteži jedva da dostižu milion ...

Ali, pre nego što je msje Šarl pokušao da objasni Jegulji bilo šta, gost se, izgleda, pokajao za nekontrolisan izliv taštine. Istog časa kada je to kazao, pokajao se, ali tu se više nije moglo ništa! Reč je bila izgovorena, povratka nema. Uplatkao se, a Jegulja je samo to i čekao.

— Stvarno? — osmehnuo se detinjasto i obrisao mokre ruke o litografsku kecelju. — Prodajete ih za milion? Čestitam! I vi ste, znači dobar slikar ...

Stegao je svojim šapama bledu gospodinovu ruku i vratio se svojoj kamenoj ploči. Posetilac se bez reči okrenuo na potpetici i besno izašao iz podruma. Msje Šarl je panično davao znakove Jegulji iza njegovih leđa.

— Znete li uopšte s kim ste razgovarali? — spustio se, besneći, u podrum posle pet minuta.

— Znam — kazao je mirno Jegulja. — Sa Bernardom Bifeom

Među radnicima Francuzima brzo se proeulo kako je Jegulja sredio Bernarda Bifea. Kako ga je postavio na njegovo mesto! Pa su ga sledećeg dana pozvali na po jedno »crveno«. Uopšte, ugled mu je jako porastao i više mu nisu govorili da oduzima hleb njihovim zemljacima.

Ali Bife se vratio posle dva dana.

Nešto ga je, izgleda, vuklo u taj vlažni, polumračni podrum: pacovi sa Ade radili su svoj posao. Hteo je da još jedanput proveri nije li se možda prevario, pa je poveo i svog galeristu, Etjena Solanža, da vidi tog mračnog balkanskog Sizifa koji se druži sa pacovima i proriče skori smak sveta.

Jegulja je, baš kao da se ništa nije dogodilo, i ovaj put strugao svoj kamen. Podrum je zaudarao na znoj i pesak. I pacovi su bili tu: gledali su sa zidova pacovskim očicama muku svoga tvorca.

— Voila! — kazao je Solanžu. — C'est ca!

Ne, nije se prevario! Zaista, u ovom podrumu se porađalo nešto u mukama. U njemu se začinjala sveukupna nesreća ovoga sveta. Njegovo raspadanje, njegova bolest i trulež vasiona kojom je bio okružen. I sve to bilo je ispričano sa detinjim osmehom nekoga ko se ničega ne plaši. Tvorac tih pacova cerekao se svojoj sudbini u lice.

Bernard Bife je to odmah osetio. Pogotovu što je već odavno bio s druge strane barikade, zauvek zarobljen manirom iz kojeg mu nisu dozvoljavali da se izvuče, ni ovaj isti Solanž ni luksuzni život koji je podupirao sirotim, već bezbroj puta upotrebljenim i viđenim gotskim vertikalama.

»Naši glavni kupci su američki kolekcionari — govorio je često Solanž — oni neće eksperimente vea slike koje će odmah prepoznati kao tvoje i sa daljine od dvesta metara! I u mraku, čoveče! Oni u njih ulažu svoje krvave dolare i ulagaće ih sve dotle dok te održimo na površini, a to je već moj posao ...

»Izlizao sam se od upotrebe,« mislio je Bife gledajući pacove, »ali evo svežeg mesa za ovog slikoždera. Neće proteći mnogo vode Senom, a Solanž će i od njega napraviti konfekciju, smeće. I mali Sizif će mu još biti zahvalan do groba zbog toga.«

S druge strane, i Jegulja je omekšao: video je da stvari postaju ozbiljne — pacovi su počeli da sami sebi krče put do uspeha, grizući sekutićima blaziranu kožu tih istanjenih Francuzića. Prekinuo je sa struganjem kamena i dovukao gostima pet blokova nabubrelih od crteža.

Etjen Solanž, naravno, nije pokazivao nikakvo oduševljenje. Izgledalo je pre da ga čitava stvar uopšte ne zanima i da izdržava samo zbog Bifea. Razgledao je čuteći list po list, misleći na to kako je Gospod Bog pravedan i nepredvidljiv: kako se geniji i lepe devojke rađaju svuda, čak i na Balkanu, u Srbiji, o kojoj mu je pričao njegov otac kao o divljačkoj i ratničkoj zemlji. Čuvao se da pokaže svoju radost što ga slikarska sreća ne napušta ni u šezdesetoj, kada se galeristi od uspeha ili povlače u svoje kuće po Provansi, ili izbegavaju rizik, izlažući samo proverene zverke. Eto, slučaj mu dovodi pred noge jednog čistog genija, i to genija koji se danas može dobiti budzašto, za malo sitniša, i vezati čvrstim ugovorom, pa musti iz njega talenat i novac sve dok svet ne izludi od njegovih ludih pacova. Naravno, sretao je on često talentovane slikare, ali u ovom poslu nije važno toliko biti talentovan koliko biti dovoljno lud pa izdržati ceo život grizući boju. A ovaj to jeste, očigledno. Iz njega izbija postojanost slikarske mazge. Evo čoveka koji će mazati puter po hlebu njegove unučadi, Pjera i Žoržete!

— Znae šta? — kazao je posle svega Jegulji. — Vi neosporno imate izvestan talenat, ali sve je to još prilično nezrelo i sirovo... Vi, naravno, znate da crteži slabo idu na tržištu: da li biste ove stvarčice mogli izvesti u ulju? Poznajete li, uopšte, tehniku slikanja uljem?

Da. Jegulja je kazao da poznaje tehniku slikanja uljem. Ali, dodao je, crtež je osnova svega, a on će ga lako ponoviti ako treba i na zidu, u betonu ili testu, svejedno. On će ga ugrebati noktima u vreli asfalt! A, uljem nije slikao samo zbog toga što slikanje na taj način zahteva izvestan komoditet. Atelje, dovoljno prostora i mnogo više novaca za materijal.

Crteže je moguće praviti svuda: po čekaonicama, na primer. Na ulici. Najveći broj onih crteža on je načinio ležeći u krevetu pokriven, evo dovde, ćebetom u vreme dugih beograskih zima kad nije imao čim da se greje. Skice je, naravno, beležio na reci Savi, po starim, napuštenim brodovima. A što se tiče trajnosti crteža ili ulja, ovoga ili onoga, kazao je Jegulja, gospodin sam najbolje zna koliko su bile trajne piramide i kako ih je pesak jednoga dana lepo izjeo zatrpao. Samo je trajna smrt, kazao je, i iscerio mu se u lice.

— Bon! — rekao je Etjen Solanž, ustavši sa stolice. — Videću šta mogu da učinim za vas ...

Jegulja je nastavio da struže litografski kamen za msje Šarla i naredne nedelje, ali svima u radionici bilo je jasno da se dešava nešto izuzetno, čim su pogledima ispratili Bifea i gospodina Solanža, koji su izlazeći iz Jeguljinog podruma živo gestikulirali.

Msje Šari je sijalicu od dvadeset i pet sveća u podrumu zamenuo sutradan novom, mnogo jačom. Počeo je da Jegulju oslovljava sa »mon cher ami, Kvižik!«

Druge nedelje, gospodin Solanž je izveo na večeru Jegulju i Mimu, zajedno. Jeli su u restoranu hotela Krijon, okruženi kelnerima koji se nisu mogli načuditi kako mladi gospodin pije uz ribu »koka-kolu«. Prilično, bizarno, zar ne?

— S'il vous plait, vendange du 1947. — rekao je Jegulja.

— Pardon, Monsieur?

— Coca-Cola, bien sur!

Kao predjelo, Jegulja je izabrao rusku salatu. Kelneri su se osmehnuli kada je kazao:

— S'il vous plait une salade sovietique ...

— Charmant! — uzviknuo je ushiaeno maitre d'hotel.

Mima je u stopu sledila svog otmenog domaćina u njegovoj znalačkoj šetnji kroz vina i godine berbe. Solanžu nikako nije bilo jasno kako je taj zapušteni dripac, njegov budući trkački konj, pronašao tako skupocenu devojku. Najviše ga je zapanjila Mimina svežina, pa joj je to i kazao:

— Vidi se, draga moja, da ste čitavog života jeli svežu hranu! Naše devojke se hrane mesom koje je dugo bilo zaleđeno. Blede su i anemične; kao da ih odgajaju u frižiderima ... Američki način života će nas potpuno uništiti! Ali vaša koža! ...

Mima je te večeri blistala.

Stari Solanž je uživao u njoj mladosti, ne ispuštajući iz vida Jegulju koji je pravio male pacove od voska što je kapao sa sveća. Napravio je šest crvenih pacova.

Ponudio se da ih odveze do njihovog stana, ali oni odbiše. Nastavili su da se ludiraju po kejevima uz reku.

Te noći Mima je pokušala da ubije Jegulju peglom. Zavitlala mu je u glavu i okrznula ga po slepoočnici. Jegulja i danas nosi taj ožiljak.

Počelo je tako što je Jegulja poludeo od ljubavi prema samom sebi.

Znao je da će kad-tad uspeti, ali se ni sam nije nadao ovoj filmskoj brzini. Koliko je samo naših slikara pre njega uspelo da osvoji Pariz? Čuveni Uzelac danas je skromni ilustrator pornografskih izdanja. Ilustruje Markiza de Sada i kladi se da ume najbolje da nacрта žensku stražnjicu. Slikar ženskih dupeta

maestro Uzelak! Njegov najveći rival sa beogradske slikarske Akademije, neki Feđa, koji je isto tako stigao u Pariz sa blokovima prepunih crteža, završio je kao artist u kabareu Joli Fleur. Najavljuju ga dobošom kao najbržeg crtača na svetu. Izlazi maskiran u Rembranta i crta goste dok momci ne postave trapez za narednu tačku. On je danas samo jedna bedna pauza! A u Beogradu su ga smatrali genijem i proricali mu veliku budućnost. Budućnost — govno!

Svi ostali su se manje-više uplašili gladi i neizvesnosti, pa se vratili u Beograd. Žive od toga što se sećaju slavni pariških dana. Gnjava studente svojim navodnim prijateljstvom sa Đakometijem i Sutinom. Niko od njih nije ni video izbliza gospodina Solanža, a kamoli bio sa njim na večeri u Krijonu!

Mima je pravila planove. Preseliće se izvan Pariza u kuću koju im je obećao gospodin Solanž. Praviće ludačke prijeme za zemljake i Francuze. Moći će da dolaze svi! Provod! Kupiće beli dvosed i provozati se trubeći kroz njen kraj, da je vide sva ona đubrad iz Senjačke ulice. Pre toga, voziće se lagano Knez Mihajlovom u podne; ima svi da pošize od zavisti!

Ali Jegulja je ćutao.

Možda je bolje da joj sve kaže odmah nego posle, kad bude kasno. On nema ni blagu nameru da živi sa njom.

— Ko je govorio o braku? — pobunila se Mima.

— Boli me dupe za brak ...

Nije ona malogradanka!

Jegulja nije ni mislio samo na brak nego, uopšte, na život s njom. Sve naše slikare upropastile su baš žene. Žene ih drže pod uzdom. Niko tako ne ume da upropasti slikara kao njegova rođena žena, neka to Mima zna! Jer, slikari nisu od ovoga sveta, pa im se žene brinu za život. Plaćaju kirije, kuvaju, rađaju i podižu decu, obezbeđuju im vreme za slikanje ... I tada to počinje, kazao je Jegulja! One drže lov. One odlučuju o svemu. A slikar se pretvara sve više u domaću životinju koja nosi slike kao što kvočka nosi jaja. Dok još mogu da ševe, stvar nekako i klapa, ali kad im se više ne diže, žene im potpuno izlude: vređaju ih u njihovoj rođenoj kući, pred gostima. U svakom prijatelju vide samo nekoga ko želi da besplatno zdipi sliku. A kako znaju da bi se sirotim slikarima još možda i digao na neku drugu žensku, ljubomorne su kao kuje i samo rasteruju modele. Slikarske žene su uglavnom krive za propast svojih muževa. Na kraju, oni više i ne slikaju kao nekad i sve je gotovo. Ko je lukav i uspe da nadigra žene u svom zanatu, taj će daleko dogurati. A deca? Deca su čisto sranje! Familiju, uopšte, treba rasterati. Te grebatore koji se hrane kao paraziti očevim talentom! Pogledaj samo matorog Pikasa: pa taj uopšte i ne zna koliko je žena i koliko dece imao ... Jegulja zna znanje. On se neće uvatiti na lepak. Ne, Mademoiselle! Možda Mima misli da nije prozreo namere onog izdrkanog Solanža, koji namerava da ga doživotno muze? Njega, Jegulju? Taj se još nije rodio ko bi njega preradio. Solanž će mu poslužiti samo dotle dok se

ne učvrsti sa pacovima na američkom tržištu, a onda adieu, cher ami! Jebi se! Ali što se tiče ševe, rekao je Jegulja Mirni — merci — on je uvek raspoložen za po neki metak, ako zatreba. O ostalom, naravno, nema ni blagog govora! Na ovom mestu, on i Mima treba da se rastanu. Svako na svoju stranu. Pred Jeguljom stoji ogroman posao. Pokazaće on tim francuskim pederima kako se slika mudima! Jer, zna se — u umetnosti su najvažnija muda. Muda. Muda. Muda. Evo, ova muda, vidiš! Ima njegovi pacovi da preplivaju veliku baru i da poklopaju lovudžu glupih Jenkija. Puštaće ih iz ateljea pa će se oni, onako dresirani, vraćati plivajući preko okeana sa lovom u kljunu.

Onda je Mima bacila peglu, pa su se tako i rastali.

Dočekala je zoru šetajući pustim ulicama. Neko je pred jutro odveo na čorbu od luka u Les Halles. Kurve su je podozrivo gledale, kao neloyalnu konkurenciju. Sutradan se zaposlila da čuva francuske bebe na sasvim drugom kraju Pariza, u blizini Bulonjske šume, ali se dva dana kasnije poševala iz očajanja sa svojim gazdom, pa posle toga više nije mogla ostati u toj kući. Promenila je porodicu, ali joj je najviše bilo žao dece koju je upoznala. Deca su bila fenomenalna, a roditelji čista đubrad. Na kraju, Mima se razbolela i mislila da će da umre. Spasile su je dve jugoslovenske studentkinje kod kojih je ležala dva meseca. Mima priča da je posle toga ličila na svoju sopstvenu senku i da su joj rođene pantalone plesale oko struka.

Jedanput, mnogo kasnije, prolazeći Jelisejskim Poljima, videla je gomilu parkiranih limuzina pred galerijom Etjena Solanža. U izlogu je stajala samo jedna slika i samo jedna reč.

KVIŽIK

i pacov Arčibald sa broda Deligrada.

Izložbu je otvorio jugoslovenski ambasador.

Izronila je posle godinu dana na Knez Mihajlovoj, gotovo prozirna od pariskog potucanja. Kao da je tamo omirisala cveće zla, kao da ju je zapadni anđeo pomilovao otrovnim krilom, Mima nam je delovala začudo strano, pa se pred njenom lelujavom pojavom u bledej somotskoj haljini Ale i ja osetismo kao trapavi seljaci.

Bolest kroz koju je prošla poklonila joj je neku finoću i istančanost; činilo se da je još uvek obavija oblak pariskog splina. Lieila je na mačku, kada se posle mnogo lutanja i patnji vrati u svoje dvorište da zaleči prebijenu šapu.

Pričala nam je kako Pariz noću gori i kako se na trotoarima jedu prženi krompirići iz kesice. U starim pariskim kućama stanovi nemaju kupatila, nego se stanari umivaju na zajedničkoj česmi u hodniku. Pričala nam je još da se u Parizu mnogo družila sa Špancima koji su nam veoma slični, a da Alžirci pucaju po ulicama iz automata i da je francuska policija najsvirepija na svetu. Za

svoje isprave, govorila je papiri, a za gazdu — patron. Mima ne bi bila Mima, da već posle godinu dana nije uspjela da zakotrlja svoje r na francuski način!

Kazala nam je još da je Pariz apsolutno jedini grad u kome treba živeti, i da će se opet vratiti tamo čim u Beogradu sredi neke stvari.

Sadržina njene stare torbe od jelenske kože mirisala je na beli svet.

U njoj je još bilo neistrošenih pariskih šibica i rasutih posetnica. Na maramici kojom je brisala nos, videsmo odštampan plan grada Pariza; njegove mostove i crvene niti koje su označavale linije metroa.

Govorila je tiho, gotovo šapatom, čudeći se što u Beogradu svi viču dok razgovaraju. O Parizu je pričala kao o svojoj ličnoj tajni.

Sećam se, sedeli smo u Kolarcu i pili kafe kad nas Mima iznenada pogleda i upita jesmo li čuli za Džemsa Dina?

Nismo o njemu znali ništa više od onoga što su oskudno prenosile naše novine. Novi filmovi do nas dolaze sporo, tek pošto ih se ostali svet zasiti; zato smo ispitivali Mimu o tom mladom Ameru i pitali je u čemu je štos.

Kazala je da čitav svet luduje za njim. Ceo Pariz je lud za Džemsikom, kazala je. Videla je sva tri njegova filma, Istočno od raja, Buntovnik bez razloga, Div. Više nije ni snimio.

U tim naslovima bilo je nekog novog zvuka.

— Ne znam — kazala je Mima — ali, dok sam ga gledala, činilo mi se nekako da više nisam jedinica; kao da sam pronašla brata ...

— A mi? — upitah.

— To je drugo ...

Izvukla je iz svog malog baršunastog novčanika ispresavijane fotografije Džemsa Dina i rasprostrla ih među šoljicama kafe. Po iskrzanoj novinskoj hartiji videlo se da je nad njima probdela mnoge noći. Mima se iz Pariza nije vratila praznih ruku — donela je svoje ikone i podelila ih s nama.

— Na koga vam liči, recite!

Pogledali smo se i ja zapanjen promucah:

— Isti Ale...

Onaj ko ne poznaje dosadu malih gradova iz kojih smo stizali tih godina u Beograd, nikada neće razumeti kakvo utočište predstavlja jedna bioskopska sala u osam sati naveče.

Postojao je plavi pliš izlizan po ivicama, postojalo je šušketanje svilenog omota bombona, i škripa sedišta je postojala: bili su tamo dečaci iz prvog reda sa drsko ispruženim nogama sve do podnožja ekrana, postojale su razvodnice u keceljama od satena, i fotografije pred ulazom sa mnogobrojnim rupicama po uglovima — to su ožiljci eksera kojima su bile prikucavane u izlozima drugih gradova, drugih bioskopa — postojalo je nešto lepo i očajno u tim večerima kada se gase lusteri lažnog kristala, a sve iščezava u treperavom svetlu što stiže odnekud visoko sa balkona u obliku drhtavog mlaza.

Kidali smo iz sopstvenih života na dva sata u preriju, tukli se sa zločestim momcima po salunima Poker-flata i probadali bikove u arenama Pamplone; vozili gondolom englesku princezu po venecijanskim kanalima, stepovali na Brodveju, a kada se svetio ponovo upali, izlazili potpuno ošamućeni na kišu bedniji nego ikada — neuspeli begunci vraćeni u sirotište. Ostajali smo još dugo, dugo pred zatamnjenim izlogom sa fotosima iz viđenog filma, prepoznajući junake i događaje, dok se ulica praznila. Pored nas su promicale razvodnice i čistačice, a iz hola je na ulicu klizio onaj jedinstveni bioskopski miris — mentol, somotska prašina i kiša ...

Silazio sam tako godinama na glavnu ulicu u njene tri bioskopske dvorane raspoređene na svakih pedesetak metara. Stezao u oznojenoj šaci novčanicu od sto dinara kojom ću platiti svoje malo bekstvo iz plesnivog grada. Moju mladost je pritiskala večna magla te varoši zagubljene Bogu iza leđa, na koju su se dosadne nedelje spuštale poput otvorenog kišobrana.

U mesecima kada sam uspevao da pronađem neku devojkicu i da sam sebe ubedim kako se odlično zabavljam (»zabavljati se« — Gospode, glupog li izraza za teleće vodanje po korzu!), bežao sam u ta tri bioskopa čiji su se programi sporo menjali, jer sam na taj način mogao da izbegnem gradske ulice pune dokonih zlobnika, degustatora mladog mesa u prolazu. Tu, u tim salama, prvi put sam upoznao oznojen stisak dlanova, približavanje nogu i slučajno otkriven glatki deo leđa kad ruka zaluta ispod džempera, topli dah usana na uhu, slatku tajnu puberteta ...

Nisam ni slučajno mogao da se upoređujem sa filmskim herojima a da do kraja ne uništim ono malo preostalog dobrog mišljenja o sebi.

Šta smo mogli da pružimo tim devojkama koje su se poput cvetova otvarale u mekom sumraku?

U njihovim kapijama, pokušavali smo da ih poljubimo »filmski«, a one se branile, htele da u svoje postelje legnu sa nepomućenom slikom onih prerija, onih konja i ljudi sličnih bogovima.

Filmovi su upravljali našim životima onim redom kojim bi slučajno zalutali u bioskope. Mogli smo biti odvedeni tamo ili ovamo, to je zavisilo od onoga što smo gledali u bioskopu. Međutim, ne mogu da se otmem utisku da smo dobijali baš ono što je trebalo da dobijemo; da je u tim slučajnostima ipak bilo nekog unutrašnjeg reda.

Filmovi su, naravno, kasnili. Stizali dve-tri godine docnije, onda kada su u svetu već odavno prestali da misle na njih. Ali i to je na neki način bilo dobro. Omogućavalo nam je da do krajnosti razvijemo predosećanje, da predviđamo kakva nas sve čuda još očekuju, baš kao što je stari Mendeljejev mogao da izračuna težinu hemijskih elemenata koji još nisu bili ni pronađeni. Poput siromašne dece, skupljali smo otpatke celuloidnih priča koje su razmaženi jedinci iz boljih kuća vea bacili na đubrište. Film je za nas bio opsesija, a sve što nam se dešavalo služilo je samo zbog toga da pronađemo sličnosti sa filmovima koje smo gutali. Bioskopske dvorane postadoše tako deo dana, potrebne kao hrana — nužne kao ljubav. Verovali smo slepo filmu. On je dugo bio za nas jedini izlaz.

Ti stari filmovi stizali su do nas već iskrzani, njihova boja je izbledela, a ton škripav. Posle mnogo potucanja po provincijskim projektorima, priče su bile često iskidane, rolne ispreturane i sve to naivno slepljeno, pa ipak, kada ne bismo uspeali da se ubacimo na neku predstavu, ništa nije bilo ravno našoj patnji!

Imperijal, Apolo, Radnik ...

Dreždali smo satima pred ulazom, osluškujuai udaljenu grmljavinu stada i zvuk stranih reči, nežnu muziku ljubavnih scena, zavijanje policijskih kola, a kada bi se srećnici koji su uspeali da se ubace unutra, u naše svetilište, pojavili mesečarski na vratima, kao da silaze sa neke druge planete, pitali smo ih nestrpljivo kakav je film.

— Fantastičan! — odgovarali bi u prolazu, ili okretali palac naniže, govoreći:

— Sranje! — kada je zaista bilo sranje.

I u svakom od tih malih gradova sa glavnom ulicom, hotelom i parkom u kome je od dosade presahla čak i fontana podignuta u slavu nekog zaboravljenog datuma, živeli su momci koji su nekom cinienom igrom prirode ličili na slavne glumce.

Svesni svoje srećne sličnosti, šetali su tako korzom lažni Klerkovi i Kuperi, onim istim ponosnim korakom kojim su nekada, pre rata, prolazili lažni Valentino-tipovi negujući svoj razdeljak na sredini glave.

U mom rodnom gradu živela su, na primer, tri Tarzana koje su u stopu pratile Čite. Kada bi se susreli na korzu, odmerili bi se neprijateljskim pogledima, procenjujući ko je bliže velikom uzoru. Čite su pratile svoje Tarzane, baš kao na filmu. Njihovi gospodari su se kretali tromo, svesni svoje snage, isturajući

najpre levo, pa zatim desno rame, malo razmaknutih ruku zbog nabreklih mišića. Ljudi-majmuni su ih sledili uveseljavajući ulicu svojim štosovima: ispuštali bi povremeno majmunske krike i zadizali suknje devojkama na trotoaru. Zaista, u njima je bilo mnogo majmunskog! Što su više starili, uloga im je sve više odgovarala. Ruke su im bivale sve duže, a brzi majmunski tikovi cepali bi im lice. Nadimak Čita ostao im je sve do smrti.

Provincijski fotografi i danas drže u izlozima svoje umetničke radove — portret kakvog ostarelog Klerka, obnaženu bistu lokalne Đine Lolobriđide. Lako se uočava kobna sličnost: pažljivo podrezani brčići i slonovska odsutnost u pogledu domaćeg švalera, napućene usnice naše Đine koja je u međuvremenu izrodila čopor dece, ali koju još uvek zovu Đina, dok joj fotografija blede u izlogu na glavnoj ulici.

Duše filmskih junaka selile su se na taj način u hiljade mladih tela, umnožavajući se, pomažući svojim novim vlasnicima da se osete izuzetnim u svom gradu i svojoj ulici — da se presele u filmski mit i privuku na sebe poglede, prisvajajući deo ljubavi upućene nedostižnom filmskom bogu.

Ali nikada, ni pre ni posle, nije bilo toliko dvojnika koliko u vreme posmrtno slave Džemsa Bajrona Dina, sredinom pedesetih godina ovog veka.

Taj glumac, koji je snimio samo tri filma pre nego što je poginuo na kalifornijskom putu kod grada Salinasa tridesetog septembra 1955. vozeći svoj srebrni Porše-spajder, poklonio je svojim vršnjacima potpuno nov način ponašanja. Za razliku od ranijih filmskih heroja koji su dobijali sve svoje bitke, on ih je gubio. Umesto snage, baratao je svojom slabošću kao oružjem. Umesto mišica, imao je jamice na obrazima. Umesto ljubavi, čekalo ga je svuda odbijanje.

Njegova majka, Dženifer, umrla je kada je Dinu bilo devet godina. Rastao je mrzeći svog oca Džordža koji se ponovo oženio, tragajući neprestano za nekom maglovitom ljubavlju koju niko nije umeo da mu pruži, na isti način na koji su to činili milioni njegovih vršnjaka širom sveta. I evo, najzad su svi oni dobili svoj uzor — momka sličnog sebi, odevenog u platnene patike i stari džemper, nekog ko se nije stideo neuzvrćene ljubavi. Mit njegove smrti, koja kao da je i sama bila deo nekog filmskog scenarija (kada je poginuo, bile su mu samo dvadeset i četiri godine), širio se poput bolesti Evropom i najzad stigao i do naših bioskopa, nekoliko meseci posle Miminog povratka iz Pariza.

Čitav svet tražio je novog Dina!

Taj mladić je ostavio iza sebe golemu prazninu koju ništa nije moglo da ispuni u srcima njegovih gledalaca-vršnjaka. »Novi Džems Din« — postalo je geslo filmskih producenata, koji su panično tražili njegovog naslednika. U Poljskoj, to je bio Zbignjev Cibulski, u Americi Voren Biti i Robert Redford, u Francuskoj Žak Šarije, u Engleskoj Dejvid Hemings, u Rusiji — Oleg Vidov.

Ali ni jedan od tih srećnih izabranika, Dinovih naslednika, nije ispunjavao potrebne uslove za krunu. Nedostajalo im je možda malo talenta za nesreću i malo baš one neuzvraćene dinovske ljubavi. Jedno je sigurno: sve je bilo moguće oponašati, sem svetlosti i fluida koji je Din rasipao po bioskopskoj sali, baš kao Ale po Kolarcu, one godine kada iznenada utvrdismo da je rođeni brat Džemsa Dina.

Bitka za Dinov presto bila je oštra, konkurencija ogromna.

U Americi je lansiran novi tip Džemsa Dina — Stiv Mek Kvin »Din koji se sveti i dobija izgubljene bitke svog mrtvog prethodnika«.

Po Knez Mihajlovoj se razmileše lažni džems dinovi koji su izgarali od želje da poginu u srebrnom trkaćem automobilu.

Džems Din je uspeo da otera iz mode razbacane momke atletskog tipa. Svaki napušteni dečak lieio je sam sebi na Dina. Od devojaka se tražilo da osvajaju — od dečaka da pate! Frizeri su zalepili Dinove slike preko fotografija do tada neprikosnovenog Gregori Peka. Novine su svaki dan donosile njegovu biografiju u nastavcima.

U Los Anđelesu je neki čovek naplaćivao dvadeset i pet centi za ulazak u šupu u kojoj su bila izložena Dinova smrskana kola. Komadić njegovog kaiša, velik kao nokat, prodavan je za sedamdeset i pet dolara. Njegova maramica kupljena je na licitaciji za pet stotina dolara, a njegov ručni easovnik dostigao je cifru od hiljadu trista dolara. Na Dinovom grobu u Fermontu, nekoliko devojaka je iz očajanja izvršilo samoubistvo. Filmske kompanije za koje je radio zasute su pismima Dinu, baš kao da je živ! Osnovani su klubovi Džemsa Dina, a najveći, onaj u Tokiju, broji 6.000 članova. U njemu se plaća elanarina od šest dolara. Za taj golemi novac kupuje se cveće koje iz Japana leti na groblje u Kaliforniji.

— Niko ne može da poveruje da je Džemsika mrtav — govori nam zažarena Mima. — Ni ja sama ne mogu da verujem u to! Ali, ako postoji seljenje duša, onda se Džemsika sasvim sigurno preselio u Aleta, i to mi je odmah bilo jasno, još one večeri kada sam u Parizu videla Istočno od raja ...

Kako je planeta na kojoj živimo sićušna! I kako su naši životi isprepleteni ...

Osmog februara 1931, na jednoj maloj farmi u Severnoj Indijani, rodio se dečak kome su dali ime — Džems Bajron Din. To je bilo s druge strane naše lopte.

Pet godina kasnije, na spratu iznad kancelarije otpravnikova vozova stanice Lipnica, rođen je Ale.

Kada je Džems Din učio glumu u Aktor studiju kod slavnog Lija Strazberga, gde ga je doveo Elija Kazan, Ale je sačekivao lokalne vozove, nadajući se da će

jednoga dana iz vagona prve klase najzad sići devojka o kojoj je sanjario u svojoj dečijoj sobi pod krovom.

I dok se mladi Amer zaljubljavao u Anu Mariju Pjetrandeli, Ale je učio da igra engliš-valcer, gazeći noge svoje seoske partnerke u zvuku lipničkog vatrogasnog društva.

A kada je Din umirao na putu za Salinas u sedamnaest časova i četrdeset i devet minuta (kazaljke njegovog sata zaustavile su se tridesetog septembra 1955. baš u tom položaju), šta je radio Ale? O čemu je mislio? Je li sanjao da je izgubio dvojnika u Americi?

I eto, ta dva, na prvi pogled odvojena života srela su se nekim čudom, posredstvom Mime Laševske, i krenula zajedno novim putem kojim je Aleta za ruku vodio Dinov »lepi mladi leš«.

Tada još nisam mogao da znam da naša Mima kuje nove planove za svoj veliki povratak preko crte, da je povreda koju joj je zadao nesrećni Kvižik dublja nego što nam se činilo kada smo verovali da je epizoda sa Jeguljom izlet, čisto zezanje. Mima nije odustajala od svog sna da jednoga dana postane kraljica i izvuče se iz garaže starog Laševskog. Više nego ikada, ona je bila opijena svojim ludim filmom u tehnikoloru, za koji je godinama izmišljala scenario. Pariz joj je samo pomogao da prepozna scenografiju.

I kao što joj je nekada bio potreban stari Laševski da bi pomoću njega ušla nezasluženo u lažnu raskoš pozorišnih kostima, a kasnije debeli Mišel pomoću koga je uzjahala jednu od prvih beogradskih vespi i slavno se provozala Knez Mihajlovom u podne; baš kao što je preko Baneta Jegulje na trenutak isplivala iz bede držeći se za repove njegovih vodenih pacova, vučena kroz parisku bujicu — sada joj je bio potreban neko drugi, neko nov, i taj drugi je bio Ale, dvojnik Džemsa Dina.

Mima jednostavno nije nikako mogla da se pomiri sa tim da će čitav život provesti na loše osvetljenim mestima, sastavljajući kraj sa krajem. Išla je na sve ili ništa.

No, pogrešno bi bilo misliti da je u kovanju njenih malih ženskih zavera pomoću kojih je trebalo da se domogne velikog sveta, bilo proračunate pokvarenosti, lukavosti ili ma čega sličnog! Bez ikakvog talenta, sem onog najređeg — onog za sreću — Mimi se činilo da samo pomaže drugima da osvoje mesta koja im pripadaju a oni će joj zauzvat pružiti mogućnost da se druži i da učestvuje, da prisustvuje svečanostima.

Još iste nedelje po povratku, počela je da radi za Aleta.

Želela je da svetu obznani povratak Džemsa Dina iz mrtvih, i to da ga je ona lično iskopala.

Proleće je počelo da se oseća već u februaru.

Topli vetrovi koji su nedeljama duvali bez prestanka bili su puni prijatnih nagoveštaja.

Naši zimski kaputi otežaše preko noći, a kolena nam postaše klecava. Neki slatki đavo uselio se za sto u Kolarcu.

Pitaćete se, sigurno, zbog čega je za mene i moje prijatelje bila toliko važna jedna kafana kao što je Kolarac? Možda to danas izgleda beznačajno, ali osvajanje neke kafane krije u sebi taktike velikih bitaka na život i smrt. Gradski dečaci se bore za svoje mesto u životu zauzimajući najpre stolicu za kafanskim stolom! Sticanje prava da se za tim stolom sedi sa vršnjacima, prvi je ozbiljan okršaj sa odraslima, koji već drže svoje stolove, ugled i lovu.

Volim i danas da za svojim nekadašnjim stolom (u časovima kada za njim ne sedi čopor dvadesetogodišnjaka iznad koka-kole) rekonstruišem odsudnu bitku za Kolarac. Volim da mislim na to kako sam se izborio za ovo mesto, kako sam od njega načinio svoj štab i kako smo, na kraju, i kafana i ja zaboravili odavno na taj rat. Sada smo egal. Fifti-fifti!

Većina onih kelnera sa kojima sam se borio ne radi više u Kolarcu — nekoliko njih je otišlo u penziju, jedan se utopio u Dunavu, ostali su zaposleni na otmenijim mestima. Ali, u vreme kada sam osvajao Kolarac, oni su držali svoje rejone i niko od njih nije preterano ljubio mlade goste, koji su do besvesti razvlačili crnu kafu, zauzimajući stolove za koje bi možda seli oni što naručuju i troše. Zbog toga su kelneri Kolarca izmišljali različite trikove da me se reše. Ponekad bih zaticao tablu na kojoj je pisalo »Reserve«, ili bi kafana preko noći donela zakon da je »večera obavezna«.

Borio sam se nekoliko godina za Kolarac sa promenljivim uspehom. Izvesnih večeri bih se prišljamčio onima što su već večerali, ili sam džonjao ispred ulaza očekujući trenutak rasula, kada se više ne zna tačno ko pije a ko plaća — onu kafansku fazu u kojoj su kelneri toliko izmoreni raznošenjem jela i pića da više i ne obraćaju pažnju na slobodne stolove.

U vreme dok smo u Beogradu živeli bez adrese, prijave stana i sandučića za pisma, Kolarac je bio jedino mesto na kome su se mogle ostavljati poruke i ugovarati sastanci. U njemu su nas mogli pronaći provincijalci kojima se osmehnula sreća, kada bi zaželeli da se pokažu. Beskućnici su, naime, divna publika da se pred njom prikaže sopstvena nadmoć. Naravno, svaki beskućnik najbolje i sam zna kakvu šansu pruža srećno udomljenom malograđaninu, i on zato ni slučajno neće pristati da besplatno izigrava zavidljenog slušaoca gluposti. Plata je mizerna: mala pozajmica koja nikada neće biti vraćena, čaša pića, poneki put čak ni to — samo iskamčena cigareta ili malo sitnine za povratak autobusom u Studentski grad.

Koliko puta sam morao da slušam satima polupijane pridike, koliko puta sam bez pogovora dozvoljavao da se neko iživljava analizirajući moje bedno stanje koje uistinu i nije pružalo mnogo ružičastih izgleda, samo da bih sačekao onaj

odsudni trenutak kada je govornik spreman da ispovrta lov. Bio sam najpažljiviji i najponizniji slušalac, onaj koji se beskrajno divi mudrosti i sigurnosti svog domaćina za stolom.

Moj šarm — plod usavršene grebatorske tehnike, bio je srdačno otvoren za sve udarce namenjene nesposobnosti, lenjosti, neodgovornosti, dangubljenju i šetnji po oblacima svog vlasnika ... »Govorite šta hoćete,« mislio sam u sebi, »samo mi platite gulaš i kutiju Zete! Ako dodate još i za autobus, biću vam zahvalan do groba!«

— Ma, ko će tebi ikada dati film? — govorili su moji darodavci. — Čime si pokazao da ga uopšte zaslužuješ? Na osnovu čega misliš da si bolji od drugih? Spusti se, bre, malo na zemlju, iz tih svojih oblaka, i pogledaj u šta si se pretvorio! Nemoj pogrešno da me shvatiš, stari, ja stvarno ne obraćam pažnju na lov, mislim, nije mi ona glavna preokupacija, ali ti nas zaista godinama praviš budalama! Dužan si na sve strane, pričaju ljudi ... Evo, pogledaj! Prvi bih ti dao pare, samo da znam da ćeš išta učiniti sa njima ...

Tu govornik obavezno poteže svoj buđelar i lista svežanj novčanica, koje opet iščezavaju u njegovom džepu. Trpeo sam sve u nadi da ću im jednoga dana pokazati ko sam i kako su se prevarili u meni.

I tako, sedeći godinama u Kolarcu, imao sam prilike da izbliza upoznam stvari bez kojih bi bio siromašan. Sitost velikih žderača, cicijašluk, ludilo, strast, kocku, kovanje zavera, tupost nedeljnih porodičnih izlazaka na čevapčiče sa lukom, tugu koja se gušila jelom, gramzivost i bitku za vlast ... Kelneri su ratovali protiv despotizma šefa sale, pa onda jedan protiv drugoga, a svi protiv kasirke — video sam kako se rasturaju brakovi, upoznao zavist, na kraju, čitao sam želju u očima onih najplemenitijih da se jedanput izvuku iz ovog brloga ustajalih jela i sumnjivih začina, da pronađu neka druga, svetlija mesta, bio svedok njihovih bezbrojnih pokušaja da to izvedu, i njihove poraze sam video — na kraju, ja još čekam da vidim završetak filma onih što su privremeno uspeli da se izvuku iz Kolarca, iz ovog grada i iz ove zemlje, da pobegnu sa očiju svedoka koji znaju sve o njima — čekam poput neke zlobne ptice, mereći svoju propast njihovim uspehom.

Ali jedno znam: vreme Kolarca je jače od svih što su ikada pokušali da mu uteknu. Ono, to vreme, vuče ih svojim koncima kroz đubrište izneverenih očekivanja, i ti zlatni dečaci što su toliko obećavali, te devojke od kojih se tako mnogo očekivalo, ne znaju više šta da učine sa svojim uspehom koji vredi samo onda ako se pokaže pred Kolarcem, pred nama — preostalim očajnicima koji ga nikada nismo ni napuštali.

Ponekad, mom stolu u uglu pored vrata prilazi neki mladi par:

— Jesu li ova mesta slobodna?

— Nisu.

Budim se i objašnjavam da očekujem prijatelje. Ali ja više nemam prijatelja. Slagao sam ih. Ne očekujem nikoga: njih dvoje stalno sede za mojih stolom — Mima Laševska i Ale. I kada god sednem za naš sto, oni su već za njim. Čekaju me.

Zima nam je donela mnogo dobrih filmova u Kinoteci: odgledali smo čitavog Grifita, kunjali na nemom Sjostremu i Drajeru, divili se Ajzenštajnu i Dovženku, cerekali se Baster Kitonu i Čaplinovom ciklusu. U podrumskoj dvorani Kinoteke mogla su se svake večeri videti prijateljska lica, bilo je zezanja i grebanja za novčanice od petsto dinara. Posle projekcija odlazili smo u Kolarac na papke u saftu i pasulj sa suvim rebrima, da se svađamo oko toga kakve filmeuge treba praviti.

Predvođeni Mimom Laševskom, upadali smo u potpuno nepoznate kuće na Brdu, na žureve zlatne beogradske mladeži, gde niko nikoga nije poznavao. Punili smo džepove stranim cigaretama, krali pepeljare i knjige. Slušali do besvesti hladni džez. Kul. Kul. Kul.

U Ruskom domu su posle filmovanih opera služili besplatno votku i delili značke.

Išli smo na književne večeri da vidimo poznate zverke izbliza. Bila je to godina žučnih svađa među realistima i »modernistima«. Prvi su krvavo branili lađu koja je, po svemu sudeći tonula, a drugi potezali citate francuskih nadrealista, bljujući vatru kroz svoje načitanane dioptrijske. Aplaudirali smo i jednima i drugima, verujući da pravi izlaz znaju neki treći.

Ipak, sve naše nade vrtele su se oko filma.

Kinoteka u Kosovskoj ulici ličila je na katakombu ranih hrišćanskih zanesenjaka. Iz vizure njenog zadimljenog podruma, onaj zvanični film gore, što se okretao po bioskopskim dvoranama i obilazio festivale, izgledao nam je kao čisto sranje. Svako je u tom svetom podrumu imao svoje mesto. Ale, Mima i ja sedeli smo obično u četvrtom redu, sredina, sedišta: sedam, osam, sedam ...

I danas volim da sedim blizu platna. Čini mi se da sam tako potpuno obuhvaćen slikom, mada su neke dame koje povremeno izvodim u bioskop sklone da ovu moju naviku tumače cicijašlukom, jer su to najjeftinija mesta. Glupače!

Evo nas, tu smo, u polutama Kinoteke, i čekamo da počne film. Pokraj nas su kratkovidi ljubitelji, ludi amateri što manijački snimaju nerazumljive priče na traci od osam milimetara u Kino-klubu; zalutale ovčice i profesionalci koji su odlučili da se obrazuju pošto su već upropastili prve državne filmove. Sedimo

rame uz rame sa mladim intelektualkama koje se iz naklonosti ševe sa umetnicima. Talenti i obožavaoci! Dišemo isti buđavi vazduh sa devojkicama koje se plaše za svoj malograđanski himen, čekajući pravu šansu — sve, sve ali himen ne, ako može peting — u redu! One se pripravljuju za sva probna snimanja u Avali; niko i ne sanja da su te skromne gimnazijalke odnele tamo svoje nage fotografije, izazivačke poze koje je posnimao rođeni brat — amater. Tu su i mladi pesnici, pokraj njih probisveti i tapkaroši ispod čije se kože kriju nežna srca — plaču kad na kraju filma gine Pol Muni; tuku se pred ulazom Kinoteke sa protivničkom mafijom. U tom podrumu u Kosovskoj ulici sazreva kao plod u utrobi onaj tipično beogradski filmski stil, gladan znanja, odeven u izlizane somotske pantalone i crne džempere uz vrat, sa rukama prepunim zadocnelih inostranih časopisa. Tu su svi oni koje je jednom zauvek otrovao film.

I Mima Laševska pliva kroz sve njih leptir-stilom, cvrkućući, njuškajući, procenjujući i šarmirajući. Pozajmljuje za nas lovnu, ugovara sastanke, organizuje provod — jednom rečju živi punim puncatim društvenim životom, slamajući srca pre nego što ih za vreme projekcije ne dokrajči treperava Polet Godar.

Najzad, ona pronalazi ono što joj treba: upoznaje nas sa svojim »vrlo, vrrrrrlo dragim starrrrrim prijateljom, Zdenčicom!«

To je onaj bivši glumac i bivši korepetitor Zdenko Pavliček, koji nas posle filma poziva na »po jedan drink« u svoj stan.

U dve male prostorije, zakrčene istoenjačkim tabureima i vitrinama u kojima svetluca staklena menažerija, gospodin Pavliček trlja svoje krofnaste odnegovane ručice, nudeći nas čokoladnim bombonama:

— Oh, oh, dragi dečko, pa vi ste tako šarmantni! — kaže Aletu. — Ne, zaista, isti Džems Din, na časnu reč!

— Dođi da vidiš kupatilo! — poziva me šapatom Ale. Zaronio sam u mirise koje do tada nigde nisam sreo: indijska kamena so za kupanje, puderi i pomade, dugovrate bočice losiona i perverzna mekota frotira . . . Kada uđete u to kupatilo, čini vam se da ste se zagnjurili u neku veliku ružičastu pufnu za puder. Sa police se smeši džinovski beli medved sa satenskom mašnom oko vrata.

— Pravo peškirsko kupatilo! — rekoh i za osvetu ukradoh paket žileta.

Naš domaćin se već odavno prebacio sa slabo plaćenog zanimanja korepetitora na posao filmskog nabavljača. U tome su mu pomogli tajni peškirski kanali i izvanredno vladanje sa nekoliko svetskih jezika.

— Neuništivi smo, mali moj! — kazao mi je gosn. Pavliček dok sam mu pomagao da pripremi sendviče u kuhinji. — Mogu nam sve oduzeti sem građanskog vaspitanja, a onda posle opet sve lako povratimo, jer smo žilavi. .

. Žilavi! Naša građanska klasa još nije stigla da se iskvari. Prekinuta je u punom naletu! Zna li šta je spasavao moj jadni papa iz radnje, kada je bio bankrot? Dve tepsije za burek! Oni su iznosili persijske ćilime, skidali su kristalne lustere, a on je grabio samo te dve tepsije. Zašto? Jer se pomoću njih opet digao. Pronašao bi neko malo čubursko dvorište i opet počeo da peče burek. Šest puta je bio bankrot, i šest puta se ponovo digao . . . Naše prezime je inače Sotir, samo sam ga ja promenio u umetničko — Pavliček! Kao znak sećanja na mog pokojnog profesora klavira, Gustava Pavličeka, Čeha ...

Okretan i učtiv, Zdenko Pavliček je ubrzo postao nezamenjiv vodič kroz balkansku filmsku džunglu, onima koji su baš tih godina otkrivali lepotu naših predela i kolonijalno niske cene statista, konjice i filmskih usluga.

Pred Mimom, on nije imao tajni.

Oprezan poput gradskog psa-lutalice, on se pred našom prijateljicom otvarao kao tapecirani budoar pun egzotienih mirisa, ne krijući svoj — pa, dobro! — malo nastrani ukus i svoju naklonost, ne toliko prema istom polu koliko prema svim bićima »osetljivijim od ovih agresivnih pejsana koji nas okružuju, draga moja«!

Mima, naravno, nije u tome nalazila ništa čudnovato! Naprotiv, pomenula je kao ovlaš Marsela Prusta, kazala je: »A la recherche du temps perdu«, i to je uglavnom bilo sve što je znala o delu ovog Francuza, koga radije citiraju nego što čitaju. Prevariću vas, Mima je pročitala onaj obavezni odlomak o slatkom kolačiću, »maloj Madleni«, koja je starog Marsela vratila u detinjstvo, a zatim, ona je rekla: »Tu nam je i Oskar Vajld, zar ne? Vi ste svakako čitali Princa i ružu? Najčistiji engleski jezik ...«

Pavliček je, naravno, pročitao tu stvarčicu. Štaviše, on je 1941. igrao naslovnu ulogu u komadu Slika Dorijana Greja i baš su ga nekako nedelju dana posle premijere uhapsili Nemci, pa je ležao u ćeliji sa čika-Nikačevićem.

— Vi ste svakako čuli za njega, za čika Nikačevića: čuveni predratni bas! E, pa čika-Nikačević je plakao kao dete od dve godine, samo suza suzu stiže, draga moja, a sve vreme se čulo kako u dvorištu streljaju. Ja — ništa! Mislim, ako je tako suđeno, nek je suđeno! Samo sam mu kazao: »Kako vas nije sramota, čika-Nikačeviću, da cmizdrite? Bas, a plače! Pa, to je rezervisano za tenore, zar ne?« I, molim vas lepo, posle oslobođenja taj isti čika-Nikačević sretne mene na hodniku teatra i počne da viče: »Još si živ, matora pederčino!« Uzgred budi rečeno, bio sam mlađi od njega. Bog da mu dušu prosti, zaista je to bila velika bitanga, taj pokojni čika-Nikačević! »Napolje!« — viknuo je. — »Napolje! Da te više nisam video ovde!« I tako ostadoh bez posla, na pravdi Boga. Još me je i pljunuo u lice, evo ovde . . .

Gospodin Pavliček nam je ležao pod nogama, podbočivši svoja stara krsta brdom jastučića.

— Naš Džems Din! — kazao je milujućí Aletovu nogu.

Mazio se kao olinjali mačor o naše cipele.

Mima se te noći nacvrcala. Pretila je da će nas ostaviti same kod Zdenčice. Umri smo od straha.

— Mogu li da se okupam? — upitala je mazno i, ne čekajući dozvolu, iščezla u kupatilu. Čuli smo šištanje vode koja je punila kadu, i grmljavinu livenog gvožđa pod njenim telom — a zatim, kliski zvuk stražnjice u vodi. Malo kasnije, videsmo je u peni. Doviknula nam je kroz otvorena vrata:

— Ima li ko jednu cigaru?

Mima se svlači poput razbludne devojčice kad god joj se ukaže prilika za to. Odeća joj smeta, ona voli da isteže svoje duge noge, da bude gola i slobodna.

Piljimo u njene male grudi (sama kaže da kupuje grudnjake minus tri), dve krupne mrke bradavice što stalno izviruju, kad god se rastvori žuti penjoar gosn Pavličeka. Mima se kikoće. Njena koža je rumena kao kod lutke od predratnog kaučuka.

Gosn Pavliček ljubomorno lovi naše poglede, nalivajući se zelenkastim šartrezom.

— Zašto se svi ne svučemo? — predlaže. — Evo, on će prvi početi!

Odlepljuje tupe i vadi veštačke zube. U jutru što se uvlači kroz čipkane zavese, pred nama se ceri pijani starac usahljelih grudi. Jeca:

— Zavidim vam na vašim zubima, na kosi, na svemu! Pogledajte šta je ostalo od mene ... I pitam vas sad: šta je čovek? Voda! Voda je čovek. Gledao sam jedanput u krematorijumu kako spaljuju mrtvace. Zna li šta uradi mrtvac kada ga bace na žar? Podigne se i pogleda vas razrogačeno! Skoči! Evo ovako, skoči! Video sam to rođenim očima ... A zašto skoči? Zato što je od vode!

Mima ga odvodi do kreveta sa baldahinom. Gosn Pavliček joj objašnjava kako ćemo svi jednoga dana da skačemo kao onaj mrtvac. Želi da mu svečano obećamo da ga nećemo ostavljati samog kad zaspi. Kune se da neće ništa pokušavati, da nas neće ni taknuti prstom, samo neka ostanemo preko noći, jer se boji tame i da bude sam. Svi su se zaverili protiv njegove nesrećne braće i svake nedelje poneki usamljeni čovek, željan ljubavi i poverenja, osvane u svojoj samačkoj sobici mrtav i opljačkan do gole kože. Mi treba da budemo prijatelji, bez obzira na to šta ko voli i kakvi su mu poroci. Jel da? Zar je on, gosn Pavliček, kriv što je odrastao u kući sa tri sestre i ludom majkom, pa mu se ženski pol ogadio?

Ne, Mima je drukčija, nje se ne gadi. Neka mu da svoju ručicu dok ne zaspi ...

Uskoro, krklja u snu.

Mima i Ale leže na tepihu i dele poslednju cigaretu, izmenjujući usnama dimove.

Njena glava leži u Aletovom krilu, a bose noge u mom.

Ljubim je u mali prst.

Nastaje crno vreme — period gladi.

Na malom, kafom ispolivanom rešou ispekli smo preostalu kožu od slanine. U Aletovom koferu smo pronašli mrvice okamenjene štrudle. Ostajemo sve duže u krevetima da uštedimo snagu.

Servirka iz menze Tri kostura ne uspeva više da nam doturi ukradene porcije kupusa: postala je sumnjiva šefu i on motri na svaki njen pokret.

— Žao mi je, ne mogu — izvinjava se šapatom u prolazu. — Ostaću bez posla ako me uhvate!

Svi su siti i nepoverljivi.

U autobusima za Beograd udvostručene su kontrole. Autobus se sve češće zaustavlja između dve stanice nasred polja i u njega upadaju kontrolori: jedan na prednja, drugi na stražnja vrata. Studenti kontrolora zovu Ridžvej, po surovom američkom generalu iz korejskog rata.

Koga uhvate bez karte, odvlače ga u remizu i tamo ubijaju boga u njemu. Neke predaju miliciji koja čeka na poslednjoj stanici, pa ih ova proteruje iz Beograda, sa pratnjom do rodnog mesta.

Ni treći put nisam uspeo da položim prijemni ispit na Akademiji. Šta sam mogao da kažem o »teškom stanju seljaka, koje se oseća iza scene u dramama Ostrovsog«? Komisija me, inače, već tretira sa poštovanjem, kao i ostale okorele ludake koji godinama bezuspešno pokušavaju da se probiju do tog hrama umetnosti.

— Treći put polažete? — pita me predsednik sa neskrivenim divljenjem u glasu.
— Idue godine ćete sigurno imati više sreće ...

— To ste mi kazali i prošli put!

— Znae šta? — kaže predsednik. — Gde to piše da se samo na Akademiji postaje režiser? Koliko njih snima danas filmove a da nisu ni omirisali klupu!

— Prošla su ta vremena ... — kažem.

— Koja vremena?

— Znete vi bolje od mene koja.

— Vi ste drski!

— A, vi ste mi upropastili tri godine života!

— Biće vam bolje da uzmete knjigu u šake nego što optužujete druge ...

— Video sam vaš novi film! — rekao sam zlobno. — Pa, čoveče, vama kapetan silazi pravo u pučinu, kad treba da siđe na rivu! Pobrkali ste pravce u montaži! Onaj švenk vam je ...

— Sledeći! — prekida predsednik dijalog.

Komisija se smeje u dlanove, ali ja znam: ovde me nikada neće primiti. Čak i da snimim Oklopnjaču Potemkin!

Ale također nije dao ni jedan ispit, pa su njegovi prestali da mu šalju spasonosne pakete. Kroz prozor sobe vidi se sivo panonsko more. Sparina, neuobičajena za februar mesec, čini da se osećamo kao da nailazi kuga.

Digli smo ruke od spremanja sobe: plahte su prljave, a nas dvojica neobrijani. Izbegavam napuklo ogledalo, iz njega me gleda skitnica upalih obraza.

Jednoga jutra se budimo potpuno obamrli. Pokušam da ustanem iz postelje i cap — srušim se malaksao na radijator. Azijski grip! I sa ostalim spavačima je isti slučaj. Pozajmljujemo termometar sa prvog sprata da izmerimo vatru. Onaj ko bude imao najmanju temperaturu poći će u Beograd da se grebe.

Ale: trideset devet sa pet.

Ja: trideset osam sa četiri.

Kommen: trideset sedam sa devet.

Podučavamo zbunjenog Komnena kako će žicariti lovnu. Obiaj će najpre Kolarac, pa onda Kinoteku, produžiće do Složne braće, proći kroz Proleće, pa se spustiti do železničke stanice i pokušati da opelješi nekog zemljaka.

Ako do tada ne nađe ništa, otići će u Senjačku ulicu i zazviždati ispod Mimine kuać naš signal. Učimo ga kako se zviždi, ali Komnen uopšte nema sluha! Pozajmljujemo mu najbolje delove odeće. Sve nade položene su u njega.

Kada je otišao iz sobe, uvili smo se u ćebad i potonuli u slatku obamrlost. Ne palimo svetio, ležimo i čekamo da se dogodi čudo.

Nalazim se u blagoslovenom polusnu, između sna i jave, podgrevan naletima vatre koju smenjuje drhtavica. Sačekujem svaki nalet groznice u nekoj drugoj ulozi. Jedanput sam traper iz Kanade, zavejan nekoliko meseci u brvnari. Drugi

put lisica u toploj logi šupljeg drveta, medved u pećini zoološkog vrta, koji spava zimski san, beli miš u slami zbijen u gužvi drugih belih miševa, bele braće — leđa uz leđa, bok uz bok.

Osluškujem korake po betonskom hodniku, dovikivanje i tresak vrata koja se otvaraju i zatvaraju. Kroz jednostruke prozore zakrpljene kartonom dopire krkljava muzika razglasne stanice. Uspavljujem se potpurijem masovnih pesama i čujem kako stanovnici našeg krila odlaze na večeru u menzu, vukući svoje nezašnjirane cokule po betonu. Tonemo u san uživajući u tome što sada, umesto nas, Komnen obilazi vetroviti Beograd u potrazi za klopom. Mada znamo da će se vratiti praznih ruku, srećni smo što to nije neko od nas dvojice.

Ne znam koliko je prošlo otkako je otišao Komnen, možda sat, a možda i čitava nedelja ...

Budi nas svetlosni udarac u oči.

Iz Miminog naručja prosipaju se paketi. Iza nje, u sobu ulaze dve ogromne kese — Komnen i gosn Pavliček!

Mima skače na Aletov krevet i vrti oko bokova plastični obruč:

— Hej, to je hula-hop! — objašnjava. — Nisam izdržala da ga ne kupim... Da ste im samo videli lica kad sam ga zavrtela u samoposluzi! Gospode! Hopla! Hop!

Zijamo u čudu u taj novi štos koji se obrće oko naše Mime.

— Prodali su najmanje deset komada dok sam ga tamo okretala... — hvali se ona. — Skupilo se čudo jedno od sveta, majke mi!

Mima improvizuje gozbu. Sve je platila Zdenčica, kaže. Zdenčica je pravo srce!

Pred nama su skupoceni sirevi u zlatnim staniolima, jetrena pašteta, salama, parizer, safalada, ružičasti losos iz konzerve, ekspres-supe: fažolova juha, pileća čorba; pečurke u »vlastitom sosu«, dve flaše »fruškogorskog bisera«, još tople zemičke . . . Mima nije zaboravila ni garnituru plastičnih eaša iz kojih ćemo piti vino. Pomorandže JAFFA kotrljaju se po našoj sirotoj sobi. Tu su i limunovi žute, debele kože, paketić indijskog čaja, nova cediljka, slanik i mlin za biber. Na kraju — ruski kompot od trešanja!

Mima gasi svetio i pali sveće. Kakva raskoš!

— Najpre klopamo, a onda se lečimo ... — kaže. — Pogle šta sam vam donela!

Iz njenih džepova bez dna ispadaju aspirini, vitamini i penicilin u tabletama:

— Jedan apotekar je začoren u mene — kaže ponosno. — Nudi mi droge ako se potucam s njim! Ali, kome je sad do tucanja?

Gospodin Zdenko Pavliček kljuca samo masline, kao ptica:

— Pa, deco — kaže — mislim da je sad zgodan trenutak da se pojavimo sa novim Džems Dinom!

Gušimo se klopom, ne znajući šta pre da probamo.

— U ponedjeljak, počinjem da radim sa gospodinom Simonsom. Čuli ste za Frenka Simonsa?

Ko nije čuo za njega! Već nedeljama sve novine trube o novom filmskom projektu američkog režisera Frenka Simonsa, koji je još na aerodromu originalno izjavio »da je mnogo slušao o našoj junačkoj zemlji i da je oduvek želeo da radi u Jugoslaviji koja je bila saveznik njegove zemlje u drugom ratu ...« Frenk Simons je, inače, bio dugo godina asistent Nikolasu Reju, koji je snimio film Buntovnik bez razloga sa Džemsom Dinom. Priča se da je Simons i doveo Dina na probno snimanje. Takav je to čovek! Gospodin Simons će svakako primetiti veliku Aletovu sličnost sa pokojnim Džemsom Dinom, kaže Pavliček, važno je samo da se Ale namesti, da mu se nađe na oku, a sve ostalo je samo pitanje vremena. Naravno, Ale će početi kao običan statista, ali kad već jedanput bude unutra, u ekipi, Pavliček će preko svojih veza udesiti da dobije neku manju ulogu. Siguran je u to! U početku, moraće se podmazati čovek koji bira statiste i još neki ljudi u Filmskom gradu . . . Umesto čitave dnevnicе, Ale će tako dobijati samo polovinu, dok će ostatak biti upotrebljen za podmazivanje. Ali, ako uspemo da Ale dobije makar samo jednu rečenicu, biće istog časa tretiran kao glumac-epizodista i plaćen po posebnoj tarifi. Gospodin Pavliček će na svaki način udesiti da Ale dobije tu rečenicu, ako ne i čitave dve rečenice, ali će Ale pre toga, na žalost, morati da prođe uobičajeno šikaniranje kao običan statista.

O kakvom se filmu radi, pitamo gosn Pavličeka?

To je jedan vestern, objašnjava on — Zlato Sider Valija! U stvari, u Filmskom gradu su ostale neporušene impozantne građevine iz nedovršenog filmskog monstruma Marko Polo, čiji se producent Raul Levi ubio posle bankrota. Italijani su nanjušili da se sa malim prepravkama ti objekti mogu iskoristiti za neki avanturistički film, pa su pozvali Frenka Simonsa da u pauzi između svoja dva projekta snimi jednu jeftinu priču o kradljivcima indijanskog blaga. Glavne uloge će igrati Džoni Parks, Džin Dejvis i Nora Čendler, manje poznati glumci koje je budzašto otkupio Dino de Laurentis od Ujedinjenih umetnika. Indijanci će biti naši. Konji, kaskaderi i tehnika zakupljeni su od Filmskog grada. Radiće se crnački, predviđa Pavlieek, ali će se zato dobro i zarađivati.

Njega lično film uopšte ne zanima, kaže, i uopšte ne razume ludilo koje je zahvatilo svet u vezi sa filmom, ali pruža mu se odlična prilika da svakoga dana zaradi svoju celu nekadašnju platu korepetitora, a to nije stvar preko

koje bi se moglo preći »superiornom gospodskom šutnjom«. Ne, moj gospodine!

Gospodin Pavliček će ljudima iz ekipe izdavati svoj stan, a uz to, on već otkupljuje sve stvari na koje naleti: naliv-pera marke parker, najlonske košulje, vindjakne, male tranzistore, naočare za sunce, kravate, fotoaparate, čak i žvakaće gume (naravno, neupotrebljavane!) — sve to brzo menja svoje vlasnike i, prolazeći kroz ruke gosn Pavličeka, završava u beogradskim komisijama, donoseći trostruku, a katkad, bogami, i petostruku zaradu. Sem svoje plate, koja mu se isplaćuje pola u dinarima, pola u dolarima, on lepo zarađuje i na stvarima koje nabavlja za ekipu. Po Filmskom gradu već kolaju bajke da je gospodin Pavliček u stanju da nabavi i nemoguće: ako je u pitanju nilski konj — režiser može biti siguran da će za pola sata zateći na snimanju živog nilskog konja! Gospodin Pavliček nabavlja isto tako lako i klecala iz gotske katedrale, jevrejske svećnjake, razroke blizance, patuljke, gramofone s trubom ili podmornice — nema predmeta, lica ili stvari za koju gosn Pavliček ne bi tačno znao gde se nalazi, u čijem je vlasništvu i za koje se pare može unajmiti.

Naravno, on zna da se mi gadimo filmova kao što je Zlato Sider Valija, ali, moja gospodo, jedno je Kinoteka, a sasvim drugo život! Ni njegovo obrazovanje nije za odbacivanje: sa devet godina je besprekorno svirao Debisijeve prelude, obožava rani barok i poseduje klasično obrazovanje, kojim se malo ko u varoši može pohvaliti, ali od nečega se, draga deco, ipak mora živeti! Uz to, ako Ale i ja želimo da se u budućnosti bavimo filmom, nije naodmet da vidimo kako radi iskusni Frenk Simons! Kažu da on prosto štancuje svoje filmove. Otkako je napustio Reja, sve sami uspesi!

— Zdenčica ima apsolutno pravo! — ubeđuje nas Mima. — Vi, brate, mnogo fantazirate! Niko tako ne liči na Džemsiku kao Ale i to treba iskoristiti! Sigurna sam da će taj ... Simons od njega napraviti novog Džemsa Dina! Haug!

Narednih dana smo se izvlačili iz gripe, kujući planove za budućnost. Ale će zarađivati brda novčanica. Iznajmićemo stan u varoši. Adio, siroti blokovi Studentskog grada! Imaćemo svoje potkrovlje, svoj nameštaj, svoju peć na drva! Od prijatelja ćemo dobiti besplatno slike. Napisaću fantastičan scenario i Ale će ga pokazati Simonsu, sa kojim će postati nerazdvojan prijatelj. Naravno, tu je i Mima: ona će eitavu stvar prevesti na engleski! Biće to priča o nama, neka vrsta srećne parabole o ružnom pačetu koje filmski labudovi, posle mnogo peripetija i patnje, primaju u svoje visoko društvo. Imam već i naslov, zvaće se Jato! Odlieno zvuči na svim jezicima. Siguran sam u to! U modi su kratki naslovi.

Već pravimo spisak svojih dugova. Vraćaćemo ih po ček-listi. Dugo očekivana sreća kuca najzad i na vrata sobe sto šezdeset i sedam!

Ali nešto me muči — i u onim časovima kada naše maštanje dostiže najneverovatnije snežne visine, primećujem senku na Aletovom licu. Neki izraz koji kod njega ranije nisam sretao, nešto kao kad senka nadvožnjaka preleti za trenutak preko njuške teleta na kamionu, dok ga voze prema klanici.

— Ako ti ne odgovara, ti samo kaži! Snaći ćemo se mi i bez toga usranog filma... — plašim se da će odustati. — Niko te ne tera u tu jebenu filmčugu, da znaš! Ali, mislim, ovo je fenomenalna šansa! Dobro, ta filmeuga je govno, ali od nečega se mora početi! ... Da sam ja na tvom mestu ...

— Ne znam da li ću ... Hoću li moći?

— Da li ćeš moći! Pa, Ale, čoveče, usraće se kada vide kako izgledaš. Na časnu reč će se ukenjati!

— Stvarno misliš?

— Da li mislim! Ma, kad ti kažem: pomisliće da je on oživeo! Stani tamo ...

Ale je stao pokraj prozora.

— Pazi sad: sagni glavu i koncentriši se na moje levo oko.. . Gledaj me odozdo! Gledaj sa oba svoja oka u moje levo! Tako se postiže onaj sumanutu izraz koji svi oni imaju ... Sistem Pol Njumen!

Ale mi se zabada u levo oko. Zaista liči na Džemsa Dina. Tu nema foliranja.

— Sada se naglo okreni, bez ikakvog povoda, mislim onako, potpuno bez veze ... Ne tako! Moraš se besno obrnuti oko sebe i prisloniti čelo uz zid. Kao da ti je svega dosta, a?

Okrenuo se i prislonio čelo uz zid.

— Kada ponovo pogledaš kameru, to jest mene, gledaj da ti se na obrazima pojave te tvoje usrane jamice! Kad se okreneš, potpuno si drugi čovek, shvataš? U tome je njihov štos! Ne, na časnu reč, taj Simons će se načisto ukenjati kad te vidi! Hajde još jedanput! Pokušaj još jednom ...

U belom džemperu, koji mu je poklonila Mima, Ale prolazi Knez Mihajlovom kao u snu. Taj džemper je relikvija. Mima ga je kupila za sebe u Parizu, ali ga je poklonila Aletu, jer u njemu još više liči na Dina. Ale mi ga ponekad pozajmljuje za izlazak u varoš. Ne znam šta sam više želeo na svetu od tog džempera? Jer, taj Mimin džemper je kao neki nežni oklop u kome vam niko ne može ništa. Oko vas je Mima, hoću da kažem, i mekota Pariza, i sve ono o čemu sanjamo — sve to upleteno je u taj džemper!

Dok šetamo, preziremo svetinu. — Niko još ne zna da ulicom prolazi novi Džems Din — zlatni dečak koji će nas izvući iz govana i predstaviti svetu, kome

oduvek pripadamo a da on to i ne sluti. Vodim ga ulicama kao nekog prurušenog princa.

Pa opet, mada je uspeh pred nama nadohvat ruke, ona senka sve češće pada na Aleta. Mislio sam da je to zbog toga što nam je dugo išlo loše, ali sad znam: Ale je već tada na neki način znao, samo nije hteo da nam pokvari veselje.

Juče naletih na nekog klinca koji je prodavao štene.

Prodavao ga je odmah na početku Knez Mihajlove i žvakao okrajak hleba. U žutoj kartonskoj kutiji vrtelo se šarplaninsko štene, smeđe dlake. Ta mala dundasta loptica-skočica toplog daha, sa dva sjajna dugmeta umesto očiju, virila je preko ruba kutije gurajući poverljivo svoju vlažnu njuškicu u dlanove beogradskih lepotica.

Beogradske devojke ciče na jedan poseban način: u njihovoj ciki ima obesti, koketerije, maženja i čikanja opasnosti ... Ima i poziva na tucanje, razume se!

Kuče je, inače, mnogo ličilo na mog druga Aleta. Bilo je lepo, mlado i trapavo, tek stiglo sa večnih lovišta na Knez Mihajlovu, puno poverenja i nade.

Najdragocenija stvar na nekom licu za mene su još uvek jamice na obrazima. E, pa to štene je imalo jamice, bar mi se učinilo da ih ima. Baš kao Ale. I baš kao moj drugar, i ono je, izgleda, verovalo slučajnim prolaznicima, poveravalo im svoju njušku i lizalo ih s ljubavlju, dok je svuda naokolo tutnjao veliki grad, hitao neznano kud, gazio i uništavao slabe i naivne, kupovao i prodavao ... Baš kao i Ale, ni to malo štene iz kutije nije se brinulo kome će pripasti — bilo je kao stvoreno da ga vole!

Gledao sam kako pokušava da se iskobelja iz svoje kutije, i nekako sam znao da će odnekud morati da se pojavi i Mima Laševska. I ona se zaista pojavila; probila se laktovima kroz gomilu žvaćući đevrek — odlomila je parče i pružila ga malom psu koji je zaskičao od sreće vrteći repom. Ponovo sam prisustvovao njihovom prvom susretu i onom času kada su se prepoznali — i, vidite, ja sam joj ga kupio, to kuče — ispovrtio sam svu lovu sa kojom je trebalo da preživim do prvog, utrapio sam u ruke seoskog dečaka nekih dvadeset i pet hiljadarki.

— Meni? — pitala je zapanjeno devojka punim ustima. — Mislim, ja ...

Štene je bilo, očigledno, zadovoljno svojom novom vlasnicom. Vrtelo je repom iz njenog naručja.

— Tebi... — kazao sam i pobegao glavom bez obzira, misleći na to da će malom psiću biti dobro kod nje; jedina u onoj gomili ličila je na Mimu Laševsku. To je sve što sam mogao da učinim za mog drugara Aleta, danas, kada sam potpuno slobodan čovek, potpuno slobodan i sam, četrnaest godina posle svega što se dogodilo sa nama i Mimom.

Zaronio sam u reku šetača što teče Knez Mihajlovom, stideći se kao džeparoš-amater svoga gesta, razmetanja lovom koje nemam, prošlosti, svega ...

I tako, čekali smo početak snimanja, pozajmljujući za život na ime Aletove bliske filmske slave. Poznanici su nam davali s nevericom, ali ipak — davali, hipnotisani i sami filmskim mitom i svim neverovatnim pričama o uspehu preko noći. Plaćali su, ne želeći da jednoga lepog dana ispadnu budale. Bilo je u svemu tome nekog svesnog rizika, kao kad se lova stavi na neki broj koji retko kad izađe na ruletu trange-frange. Ali ipak, jedanput izađe!

Čitali smo po ko zna koji put romansiranu biografiju Džemsa Dina, jedno jeftino broširano izdanje koje se te zime prodavalo po svim kioscima. Satima bi zurili u izlog berbernice u Brankovoj ulici, gde se nalazila izlepljena najpotpunija paranoična zbirka Dinovih fotografija koje sam ikada video. Mladi frizer nam je bio nešto kao konkurencija; i on je utvarao sebi da liči na Džemsiku.

Ne mogu da se setim na koji način, ali tih nedelja smo se hranili bogovski! Postali smo česti gosti pivnice Grand na Knez Mihajlovoj, odmah preko puta Američke eitaonice, u kojoj se, uz veličanstvene krigle piva, mogla jeftino dobiti ukusna kavurma što podrhtava na jeziku. U toj pivnici bilo je poslednjih tragova onoga što se naziva starim Beogradom. Praštali su vicevi i dosetke, pevale se stare gradske pesme — u Grandu je vladao srdačan gurmanski duh. Za visokim pultovima koje su prekrivala brda klope, mešali su se Ličani-nosači, vlasnici dvokolica ispred robne kuće Mitić, sa službenicima obližnjih banki; barske dame ispovedale su se čednim činovnicama osiguravajućeg zavoda, a nas dvojica se udvarali i jednima i drugima, naravno potpuno bez uspeha. Naš tip momka još nije bio u modi — tešili smo se gutajući tople paštete. Ne krijem, osećali smo se nadmoćno sami sa svojom velikom tajnom, nad ovim običnim ljudima i ženama koji su živeli za ukusan zalogaj i dobar gutljaj pivčuge. Za razliku od njih, nas dvojica smo žvakali samo zbog toga da izdržimo i pripremimo Aleta za veliki skok. Ličili smo sami sebi na šampione koji se nalaze na pripremama. Ale je bio trkač, a ja trener! Zbog toga sam se upadljivo odricao boljih komada mesa i prebacivao mu ih u tanjir, trudeći se da zapazi moje lišavanje. Ostali gosti Granda, naravno, nisu mogli ni da sanjaju da se među njima hrani jedini pravi naslednik velikog mrtvog Džemsa Dina. Nalivali su se pivom, bauljajući pred veče kroz ostatke zalogaja: razmrvljene čvarke i okrajke hleba — ronili kroz prosute lokve piva.

Jedanput odvedosmo Mimu na paštete i pivo u stari Grand.

Držali smo je za ruke i bili srećni kad se do našeg pulta dotetura neki pijani poslovnjak. Imao je zakrvavljene oči policajca koji se odao piću, i olabavljenu kravatu. Podelio nam je posetnice na kojima je pisalo Export-import direktor.

— Da li bi vam mnogo smetalo ako bi jedan ostareli poznavalac uživao u vašoj mladosti? — zapitao je, potopivši oba lakta u lokvu piva.

Ućutali smo.

— Šta je? Samo nastavite! Volim da slušam našu mladost! Našu divnu mladost za koju smo se borili ... Hoćete li da radite kod mene? Divan posao! Krasna firma! Samo pokažite na ulazu posetnice ... Eksport-import! Opa!

Nastavili smo da pričamo o vremenu i dimu.

Eksport-import nas je jedno vreme gledao, a onda se unese Mimi u lice:

— Izvinite na indiskreciji, lepojko, ali ko vas ševi?

Zanemeli smo.

Ale je hteo da ga udari, a ja sam mu zadržao ruku. Kazao sam:

— Pusti ga, on želi samo da nas šokira!

— Ne, ne stvarno ... — nastavljao je da bulazni Eksport-import pijano se klataći. — Ko vas ševi, ovaj?

Pokazao je na Aleta, koji je ponovo hteo da ga udari.

— Šta ima lošeg u ševi? — osmehnuo se Eksport-import. — Nemojte da budete malograđani! Tucajte se, deco, samo se slobodno tucajte. Ševa je veličanstvena stvar! Veličanstveno se ševite! U ševi je spas! A kada se iševite, onda dođite da vas zaposlim! Pola Srema sam zaposlio ... Srem, Banat i Bačka, tri srca junačka!

Odvukao se gotovo četveronoške do šanka, prosipajući za sobom krupne novčanice.

Kada smo kasnije hteli da platimo, kelner je kazao da je sve plaćeno i pitao nas želimo li još što, jer je i to nešto što ćemo želeći takođe plaćano.

Nismo želeli ama baš ništa.

Jedno veče u Grandu koje je tako mnogo obećavalo bilo je zauvek upropašteno.

Možda je nešto od našeg plemenitog ludila postajalo u beogradskom vazduhu potkraj pedesetih godina — ko zna? Grad se sve više otvarao prema svetu, rušili su se u prah i pepeo blokovi sumornih najamnih kućerina, a na njihovim mestima đikljali su soliteri, zbacivši elegantno sa svojih spratova krš od skela. Beograd je gutao slobodne prostore, isušivao baruštine, prostirao pod točkove svojih automobilista kilometre novog, devičanski glatkog asfalta. Svi su nešto

čekali u Beogradu: stan, posao, povećanje plate, kola, putovanja ... Izloge knjižara zatrpale su nove knjige, a prevodioci su imali pune ruke posla da zadovolje razbuđenu žeđ čitalaca najnovijim prevodima anglo-američkih i francuskih pisaca. Svaka nedelja donosila je po neko otkriće: poezija američkih Crnaca, opojni prevodi Prusta, žestoke Hemingevejeve muškarčke zgrade iz Afrike, otrovni Fokner i nove drame Tenesija Vilijemsa i Artura Milera: sve u isto vreme, sve na prazan stomak — preteško jelo za naše izgledne ukuse. Uzbuđivali smo se kao deca pred svetskom raskoši koja je zatrpavala naš novi grad. Škotski viskiji stigli su zajedno sa luckastim Sarojanovim pričama o Jermenima; francuski konjak sa Sartrovom Mučninom i Kamijevim Strancem ... Žilijet Greko nam je prodavala egzistencijalističku svilu, ne svlačeći svoj crni džemper uz vrat, a stari Lujika Armstrong krenuo je sa zakašnjenjem u osvajački pohod na naša srca, tuleći Jesen u Njujorku i Zvezde padaju na Alabamu. Drogirali smo se zlatnom trubom ranog Majlsa Devisa (u iznajmljenim sobama procvetalo je nakazno cveće njegovih sinkopa), gušili se nostalgичno zašećerenim zvukom poznog Djuka Elingtona, odgonetali tajanstvene džunglaste tonove Telonijusa Monka, mazili se uz Erola Gardnera (Remember April).

Bile su to godine luđačke gladi sa kojom smo lakoverno gutali sve što je stizalo iza crte. Svemu smo verovali i trudili se da podražavamo novim junacima. Zemlje iza crte sve su nas više i više mamile i počesmo ih zamišljati kao srećna utočišta, kao neke ažurne gradove u kojima ćemo se jednoga lepog dana pojaviti i biti istog časa prepoznati, oslovljeni i nagrađeni za svoju predugu ljubav i neizrecivu čežnju siromašnih rođaka iz provincije. Te maglovite zemlje i gradovi u njima, ti srećni preplanuli momci sa svim zubima u glavi i platinaste devojke, učtive i mile, sklapali su se u našim sirotim glavama iz kojekakvih reklamnih otpadaka, stranih nalepnica, iz filma i skupih predmeta koje smo viđali po izlozima i tuđim kućama — lepili smo od tih stvari sa velikog đubrišta svoje kule — komad po komad, nicala je tako zamišljena maketa sveta u kome je bilo vredno živeti, zbog kojeg se vredelo patiti.

Mnogima koji su pobjegli iz zemlje bilo je tih godina oprošteno — mogli su da se vrata i običu rodbinu, da se izmire sa domovinom. Slušali smo njihove uzbuđljive priče o uspehu preko noći i razgledali bogatstvo koje su tamo stekli: blede fotografije kuća na travnjacima, kola i svetlopute žene sa zapadnom decom. Šišanje trave.

Viđali smo po kafanama i ulicama te bivše begunce: neki su pobjegli pod vagonom, neki peške preko austrijskih brda, drugi su jednostavno ostajali posle kakvog državnog putovanja i odbijali da se vrata, pa su ih sabirali u logorima Severne Italije i posle slali u Kanadu ili Australiju. Upoznao sam i mladića koji je preveslao Jadransko more u skifu, pa stigao srećno do Barija i jednog drugog koga su drugari zaplombirali u zapečaćenom vagonu što je sa nekim tajnim teretom putovao za Grčku. Ti slepi putnici su se razmetali pred svojim bivšim gradom, noseći napadnu odeću. Nismo mogli da razdvojimo istinu od laži u njihovim isповestima, ali svi moji nesporedumi sa sredinom u kojoj sam živeo gubili su značaj pred mogućnošću da ću i sam jednoga dana, ovakav kakav sam, zakoračiti tamo gde zaista pripadam i da će istog časa sve

biti nekako sređeno i izglađeno: sve nevolje će prestati tamo iza crte, a moje sentimentalno vaspitanje bogato nadoknađeno. Očekuju nas obećane zemlje u kojima ćemo Mima, Ale i ja deliti bratski uspehe, a ovo što sada živimo — to je samo neka vrsta privremene čekaonice — pauza koju ćemo potrošiti na to da se pripremimo, izoštrimo svoj šarm i znanje — da se što više napunimo mržnjom, poput živih akumulatora, prema svima koji nisu umeli da ocene na vreme našu visoku vrednost. Slepo smo verovali da nas očekuje čudo.

I jednoga jutra, na početku aprila, čudo je najzad počelo da se događa!

Pojavilo se ispod našeg bloka u obliku Mirne Laševske, koja nas je obavestila da je snimanje zakazano za sutradan, u šest sati ujutro u Filmskom gradu. Ova vest je odjeknula kao pucanj u pustom hodniku Prvog bloka. Probudili smo se čudeći se koliko smo vremena proveli uljuljkani u svoje filmske snove. Uhvatio nas je ludački strah. Dan odlučne bitke već je zakazan. Hoće li je Ale dobiti ili izgubiti? Od toga je zavisilo mnogo štošta. Između ostalog, i naš opstanak u ovom negostoljubivom gradu u kome smo se zaglibili do guše, dugujući čitavih trideset i pet hiljadarki pozajmljenih na dvesta strana. Ako Ale uspe, vratićemo taj dug i osloboditi se more. Kupićemo prolećnu garderobu: dva para platnenih pantalona, italijanske majice iz komisiona, dva para kožnih mokasina mrke boje ... Pojavićemo se na štrafti istovetno odeveni, tačno u trenutku kada eksplodira aprilska elegancija. Džepovi će nam biti puni stranih cigareta i sitnine za autobus. Tog aprila smo tako želeli da se jedanput rešimo bede i osećanja da smo progonjena ulična divljač! Danas mi je i smešno i tužno što smo želeli tako malo. Trebalo je želeti nemoguće. Sve!

Mima se, kao i uvek, nekuda žurila. Skoknula je do nas samo da nas obavesti kako je »šljakala za stare drugare« i da još jedanput pogleda sobu u kojoj smo proveli toliko lepih časova. Naravno, već od prekосуtra iznajmićemo gajbu negde u gradu i družićemo se sa Mimom mnogo češće.

Popušili smo po jednu oproštajnu cigaretu na balkonu, a onda je Mima komandovala: jedan, dva, tri — pa smo hitnuli tri goruća opuška preko ograde. Mimin pikavac je stigao najdalje. Čikovi su padali dugo, i još neko vreme posle pada dimili su se iz trave ispod našeg paviljona.

Tri drhtava, tanka dima.

Tu noć smo proveli mirno.

Prelistao sam još jedanput Modiljanijevu knjigu.

Probudili smo se u četiri sata: bio je još mrak. Komnen je spavao lica zagnjurenog u jastuk. Ukrali smo mu par novih crnih čarapa za Aleta. Ja sam pozajmio Aletu svoju kožnu vindjaknu, jedini dobar komad odeće koji sam posedovao u to vreme. Ispod vindjakne je nosio Mimin džemper. Pogledah ga:

bio je dobro opremljen za trku. Ale, moje rasno grlo, nekoliko časova pre starta za veliku nagradu Hipodroma.

— Ipak mi je nekako žao ... — kazao je brijući se pred raspuklim ogledalom.

— Čega, keve ti?

— Svega. Ove sobe ...

— Ovog brloga, hoćeš da kažeš?

— Nemoj tako ... — reče. — Imali smo krov nad glavom! Nije ovde bilo tako loše ...

— Govno, nije! — kazao sam. — Pogledaj samo na šta liči! Hej, imaćemo najlepšu gajbu u varoši, samo ako nam krene! A krenuće, u to sam siguran!

— Ne viči... — rekao je Ale. — Probudićeš Komnena ...

Sagnuo je glavu pod mlaz iz umivaonika, a onda stresao svoju lepu kosu i istrljao je istrošenim peškirom. Prešao je pogledom preko sobe. Osetih da mu sasvim malo treba pa da se vrati ponovo u krevet i pokrije ćebetom preko glave.

— Idemo! — rekoh. — Ovaj izlazak ću jedanput opisati u tvojoj romansiranoj biografiji!

— Kenjaj, kenjaj... — rekao je i izašao iz sobe ne osvrćući se.

Prespavao sam nekoliko stanica u polupraznoj »trojci« koja je tandrkala prema Košutnjaku. Mima nas je čekala na poslednjoj stanici završavajući kiflu.

Zagazismo sve troje u jutarnju travu. Mima nas je povelala prečicom prema Filmskom gradu. Pod nogama nam je tonulo i ugibalo se prošlogodišnje lišće.

Išli smo ćuteći kroz šumu koja je bila vlažna i tamna.

Nismo bili prvi.

Uz visoku gvozdenu ogradu Filmskog grada, koja je pred nama iznenada iskrsla iz magle, zatekosmo gomile statista. Bila je to najveća poražena armija nesrećnika koju sam ikada video na jednom mestu, a čekali su, očigledno, još od prošle noći. Pomodreli od hladnoće, kunjali su sa glavom u krilu, zamotani u ćebad. Starije žene su sedele na kuhinjskim stolicama koje u dovukle od kuće, nogu umotanih u komade starih vreća i novina. Bilo je tu svakojakog sveta: profesionalnih statista pomirenih sa beznačajnim ulogama koje im je dodelio život, propalih modela Likovne akademije koje više niko nije hteo da uzme za poziranje, bilo je nedavno otpuštenih robijaša (odavale su ih očišane glave) i lepuškastih devojčica iz boljih beogradskih kuća. Uvijene u svoje zimske

kapute i šalove, stajale su svaka za sebe, osamljene u svom tajnom poniženju, krijući lica od ostalih. Došle su privučene primamljivim pričama ljudi sa filma (bajke za lakoverne Pepeljuge!), a roditeljima su verovatno kazale da imaju neki važan ispit na fakultetu, i sada su tu — čekaju da se začarana kapija Filmskog grada otvori i da ih princ sa filma uvede za ruku u svoju priču u tehnikoloru. Njihova lica bi možda i bila lepa, da nije onog izračunatog sjaja u očima, one nežne pritvorenosti koja ih neprestano goni da izdaju sve koji ih vole, samo da bi se dočepale neke male koristi, primaknule se bliže izvoru svoje potajne zaraze — filmu.

Na čistini ispred zelene ograde gorele su dve vatre, zapaljene od granja i stare ambalaže.

Oko prve vatre trupkala je grupa kršnih momaka — mudonja, okorelih statista, koji svoje duge masne kose što su im padale na ramena nisu šišali još od prošlogodišnjeg statiranja u Dugim brodovima, gde su izigrali vikinge. Jedna cigara kružila je od usta do usta. Ubijali su vreme skakanjem u dalj i bacanjem kamena s ramena. Njihova široka pleća i snažne mišice delovali su zastrašujuće, a u zezanju oko vatre bilo je neke preteće i razmetljive obesti: ostali statisti zbijeni uz samu ogradu pribojavali su ih se i zazirali od njihove hirovite snage, koja je neprestano tražila priliku da se pokaže.

Uz drugu vatru su se okupili sve sami sumorni tipovi: otpušteni kondukteri Gradskog saobraćajnog, preprodavači pornografskih fotografija i valjatori lažnih italijanskih štofova, povremeni kolporter, muvatori iz staničnih čekaonica — onaj kliski i neuhvatljivi gradski talog bez lica koje bi čovek mogao da upamti. S vremena na vreme, neko od njih bi se izdvojio i ušao u šumu sa kakvom jadnicom iz reda, pa bi se nakon desetak minuta vraćao vatri, razmetljivo zakopčavajući šlic, praćen bolesnim cerekanjem ostalih.

Pogledah Aleta i videh kako raširenim nozdrvama udiše jutarnji vazduh Košutnjaka. Posle mnogo nedelja ponovo je pronašao šumu, samo to više nisu bili šumarci njegove rodne Lipnice — stabla levo i desno od železničkog nasipa, one sanjive mlade šume kroz koje je gazio dodirujući nežnu koru breza, svojih starih poznanica: ovo je bila neka nepoznata, strana šuma pred ulazom u čistilište, neka pomalo nadrealna, kao odsanjana šuma usred grada, pa se činilo da je potpuno lažna. Istina, stabla su bila tu i lišće dole pod nogama, tu je bila čak i magla koja samo što se nije digla ali to ipak nije bila prava šuma! Osećalo se da je pred njim neko novo beogradsko lukavstvo — ova iznenadna i neočekivana šuma ispod Filmskog grada — preteći uspravna vojska stabala s jedne, i izmoždena hladnoćom i snom, armija očajnika s druge strane.

Muvajući se kroz gomilu da pronađem zgodno mesto, gde će gosn Pavliček najlakše zapaziti Aleta kad za to dođe trenutak, sasvim sam zaboravio na svog prijatelja. Ugledah ga kako stoji na ivici čistine ne znajući šta da radi s rukama, gde da ih dene, bled i kao ukopan nogama u mrtvo lišće. Nešto meni sasvim nepoznato zbivalo se na njegovom licu — strah, užas pa onda pomirenost sa okolnostima, nešto tako.

— Razmrdaj ga malo! — doviknu mi Mima u prolazu i baci se na zbijenu gomilu ispred kapije, krčeći bezobzirno put laktovima: — Mesta, mesta! — vrisnu i ljudi se razmakoše da je propuste. — Dajte mi mesta za prolaz, inače ćete svi ovde ostati da dreždite još jedan dan! Mesta, ovde se radi ...

Iščezla je u masi zbijenih tela i živi zid se ponovo sklopi iza nje.

No, i pored svih lepih obećanja gosn Pavličeka i Mime, koja se borila za njega i mene — skromnog pratioca kroz ovaj pakao — Ale se, izgleda, osećao kao da je iznenada gurnut među prosjake i bivše ljude, u tu očajničku gužvu potencijalnih statista koji su se u nemoj mržnji nemilosrdno gurali da budu što bliže gvozdenoj kapiji na kojoj je pisalo da je NEZAPOSLENIM ULAZ ZABRANJEN! Mnogi od njih su u rukama držali nekakve žute papiriće sa ovlaš nažvrljanim brojevima mastiljavom olovkom. Neko im je podelio te brojeve još pre nedelju dana, kada su proveli jednu isto ovako neprospavanu noć pred kapijom, ali taj neko se posle izgubio u filmskom vrtlogu, a portir nije priznavao nikakav redosled, na kome su insistirali naročito oni sa nižim brojevima. Okretao je ručicu poljskog telefona i zvao centralu, tražio nekakvog asistenta »onog ćelavog Amerikanca«, pa onda nekog Mileta — zbijeni ljudi zurili su u njegov debeli trapavi palac kojim je nespretno okretao brojčanik; očekivali su spas, izbavljenje iz siromaštva i gladi i ulazak u filmski zamak iza čije se ograde lova deli kapom i šakom, a portir je razvlačio reči, grdio nevidljivog s druge strane žice, kopao nos, pa zatim uvo, a onda potpuno odustao od tog, za njega preteranog umnog napora i počeo da žvaće slaninu odmereno, po seljački, premeštajući povremeno futrolu pištolja koji ga je, očigledno, žuljao. Sekao je zalogaje hleba krivim nožem. Zamislio bi se, onda, i podizao svoj beslovesni pogled do zida ljudskih lica priljubljenih uz staklo njegove kabine u kojoj je buktala vatra. Pogled su mu uzvrćale oči ocvalih beogradskih lepotica punih nade, i njihovih lepih, u sirotinji podignutih kćeri koje su dovukle čak ovamo u Košutnjak da okušaju filmsku sreću, spremne na sve. Podvešće ih bilo kome iz ekipe, ako je to cena za ulazak na film! Jeftina šminka koju je razmrljala noć ceri mu se udvorički kroz staklo, kao da baš od njega zavisi ko će biti izabran za statiranje. Oslovljavali su ga sa »gospodine«, na što se ljutito brecao: »Kakav sam vam ja gospodin!« A posle: »Druže portiru, biste li bili ljubazni da javite onom plavom visokom električaru iz ekipe gospodina Simonsa, da su pred vratima Lela i njena ćerka Maca, on već zna...« — a portir je odbijao da koristi državni telefon u privatne svrhe, ne poznaje on nikakvog visokog i plavog električara, i neka samo mirno čekaju svoj red!

Jedna žena histerično zavrišta. Izgubila je svoj žuti broj! Preklinjala je ostale da se razmaknu, možda je ko od njih stao na njenu hartiju? Ljudi su konjski tupim pokretom podizali za pedalj stopala, ne mičući se sa svojih mesta.

Na kraju, ponovo izgurani iz reda, Ale i ja stadosmo na čistinu, pokraj nekog starca dostojanstvenog držanja, koji je sedeo na kožnoj lovačkoj stolici.

— Oprostite za slobodu — reče starac. — Biste li me možda ponudili jednom cigaretom, ako je moguće?

Zapalio sam mu cigaretu.

— Blгодарim ... — reče. — Vidite, neki čekaju još od sinoć! Prosto ne shvatam tu glupost! Nagurali se oko kapije, a vođa će ih sve oterati i uzeti možda baš one s kraja! Takav smo mi narod! Nikada se nećemo opametiti. ..

Zvali su ga Sudija i zaista je to nekada i bio. Život mu je, izgleda, sve oduzeo sem neobične pojave odevene u iznošen, ali vrlo dobro očuvan gerok sa prugastim pantalonama. Iz Sudije je, inače, izbijalo samopouzdanje; kao da se uopšte nije plašio za ishod jutrošnjeg izbora statista — uvek bi njega izabrali, ma o kakvom se filmu radilo, jer mu je prepotopski staro lice bilo veoma upotrebljivo.

— Retka su lica kao što je moje, mladi čoveče! — kazao mi je tog jutra. — Jer, stara je istina: posle izvesnog broja godina svaki čovek je odgovoran za svoje lice! Je suis responsable! I mogu vam reći, dragi moj, da će ovakva lica kao što je moje biti sve ređa što vreme odmiče!

Igrao je porotnike, senatore, izlapele batlere, kelnera ... Oslovljavali su ga sa Sudijo i nikada ne bi prelazili granicu pristojnog ponašanja u ophođenju s njim. Sudija je važio za doajena beogradskih statista i otprve je mogao pogoditi koliko će kog jutra uzeti ljudi za statiranje.

— Filipović... — predstavio nam se — Avram B. Filipović!

Pogledao je na svoj ukrašeni džepni sat:

— Pa, oni obično naruče ljude za šest, ali nikada ne počnu da biraju pre sedam i po! Banče po noći! Znam ih ja dobro ...

Svoj pad je podnosio sa dostojanstvom, a nesreća kao da je bila jedini mogući okvir za njegov portret. Uspravan i još uvek vitak, sa očuvanom belom grivom koja se vijorila na vetru poput zastave za predaju, sedeo je pun staložene vedrine na svojoj lovačkoj stolici među ovim ološem, baš kao što je šestog aprila 1941. koračao preko ruševina bombardovanog Beograda koji se još pušio, sa otkočenim pištoljem SMITH & WATTSON, spreman da raznese mozak svakome ko pokuša da krade iz zgarišta.

— Pogledajte onu ženu tamo — upozorio me je Sudija na neku debelu jadnicu sa cigarom koja joj je visila na otromboljenoj usni. — Vidite, dragi moj, ko bi rekao da je to onaj čuveni akt, najlepše telo srpskog slikarstva između dva rata, koji je naslikao Jovan Bijelić ... Poznajete li tu sliku?

— Ne poznajem ... — odgovorih postidešen, pokušavajući da ispod naslaga modrog mesa, koje se tromo ljuljalo dok je žena obilazila red, pronađem nekadašnje tragove lepote.

— Taj akt se danas nalazi u kolekciji gospodina Pavla Beljanskog — reče Sudija. — Predivno mlado telo! Šta ćete? Nesreća jedna!

Ponovo sam odgurao ukrućenog Aleta u red koji je podupirao ogradu.

Sada smo stajali rame uz rame sa Darom — jednom od retkih devojaka za koje se danas zaista može reći da su uspele.

Još je vidim kako, dureći se na sve oko sebe, skuplja tanki kišni mantilić pomodrelim prstima i čeka svoj trenutak. Velika Dara, koja je pet godina kasnije isplivala odevena u ružičasto perje, okružena azurnim bleskom italijanskih bazena!

Zaista, ta devojčica je počela od ničega, kao obična statistkinja, ali njen je uspon bio vrtoglav! Koliko je samo puta zurila svojim čeličnoplavim očima u tavanice magacina, trpeći na svom trbuhu zadihane vođe statista, organizatore, šminkere i sporedne glumce, koji će joj samo pet godina kasnije zavideti do smrti i hvaliti se drugarima da su je potucali tada i tada, stojeći uz zid, pod tušem ili uz drvo, na travi ili vrećama, uz plot ili na panju — a niko im više neće verovati, pa će posle izvesnog vremena prestati da i sami veruju u tu svoju, možda samo sanjanu ševu (koja i nije bila bogzna šta!), dok u rukama budu držali rastvorene novine sa njenom nedostižnom pin-ap fotografijom u pozi Marlene Ditrih — mlađe, preko dve strane u koloru.

Iza njenog hladnog i oholog osmeha leže leševi. Najpre, tu su razoreni brakovi filmskih naivčina koji su se zanosili da otkrivaju najčednije lice evropskog filma — bebi-facu treperavih okica! Još peku zagrljaji sa direktorom Agfa-filma koji je izvršio samoubistvo, i još su topli kreveti iz kojih je Dara upravo istrčala, podjednako hladna, neuzbuđena, nezadovoljena i proračunata kao i onda u hangarima Filmskog grada na vreći sa raketama, i u mrežama iz filma Mreže, i u pesku iz filma Ljubav na pesku, i u telefonskoj govornici u filmu Pozovi 984!, i ispod čamca, i ko zna gde, a ona ide sve dalje i dalje, ne verujući više ni Bogu ni ljudima sa filma, ni filmu! Novac mudro ulaže do poslednje pare u sigurne poslove. Već poseduje fabriku ženskog rublja koje nosi oznaku Dara, akcije u parfimerijskim kućama Francuske i Italije i mrežu butika u Velikoj Britaniji, u kojima se prodaju hipi-zvrčke i hlebinski naivci sa obaveznim zaklanim petlovima i naduvenim svinjama.

Istoga časa kada stvari krenu, Dara izvlači svoju zaista krvavo zarađenu lovu i pretvara je u drage zlatne poluge, prezirući nekretnine, krzna, slike, glupo posedovanje kuća i predmeta koje »čovjek više nikada ne može prodati po istoj ceni kada mu iznenada zatreba novac!«

Velika Dara!

Tog jutra je nisu uzeli za statiranje, pa se okrenula na peti i otišla stazom niz šumu uvukavši samo malo dublje glavu u ramena. Eto, zapamtio sam njen pogled pun prezira, onaj čas kada su njene zenice zasvetlele fosforescentnom mržnjom, kao u mačke koju udaraju nogom da ne smeta. Ako je kome potreban taj trenutak sa početka njene blistave međunarodne karijere, poklanjam mu ga! On može štošta da objasni jer, sklon sam da verujem —

mržnja koju je ponela sa kapije Filmskog grada u Beogradu još nije istrošena i nema nikakve nade da će uskoro presušiti. Dara se u stvari sveti! Ona, ta mržnja, hrani njene motore sa unutrašnjim sagorevanjem i goni je sve dalje i dalje.

A ako bude čitala ove redove, Velika Dara će se sigurno setiti: ja sam onaj mršavi, izmoždjeni momak iz pedeset devete koji joj je zapalio cigaretu dok smo zajedno stajali uz ogradu Filmskog grada. Možda će se setiti i mog drugara Aleta, onog lepog plavokosog dečaka koji je tog jutra drhtao od straha i hladnoće?

— Idu!

Gomila se zanjihla, a krici prignječenih ispuniše vazduh:

— Eno ih, idu!

Zgrabio sam Aleta za mišicu i gurnuo ga prema kapiji, kao da guram drvenu lutku.

— Ua, padobranci, majku vam vašu ... — vrištale su žene iz reda na momke-mudonje koji se pesnicama probiše do ulaza.

— Pa, ljudi, ima li ovde pravde? — vapio je neko.

— Noga, moja noga, braćo ...

— Jeste li ljudi ili stoka?

— Jaoj, majko mila!

Samo se Sudija ne pomeri s mesta. Pogledao je na časovnik: sedam i trideset.

— Hajdemo odavde ... — prošapta Ale.

— Jesi li lud? — dreknuh na njega. — Sad, kad sve počinje?

Podupreh ga kao što se podupire spomenik sklon padu. Vukao sam ga kroz gužvu tela krčeći očajnički put slobodnom rukom. Udarao sam nogama u cevanice, gazio preko onih što su pali i jaukali pod đonovima. Prepuštao mi se, predavao se velikom talasu plime koji je zapljuskivao Filmski grad.

U jednom trenutku, nađoh se iznad ostalih glava, okačen o ogradu, čiji je vrh bio ukrašen bodljikavom žicom. Na betonskim držačima — razmrvljeno staklo! Na stazi koja je vodila ka kapiji ugledah grupu filmadžija. Predvodio ih je omanji debeljko sa megafonom u rukama.

— Slušajte vi tamo napolju! — grmnu njegov glas i razbi se u stotinu hladnih odjeka po šumi. — Ovako nećemo ništa uraditi!

— Mima je sa njima! — doviknuh Aletu, koji je bio bespomoćno prignječen između dve krupne žene. — Tu je i gosn Pavliček!

U grupi koja je stajala s onu stranu ograde ugledah Mimu. Tražila nas je pogledom. Pokušao sam da joj dam znak, ali ruke su mi bile stešnjene pa sam samo očajnički namigivao i plazio se bez ikakvog uspeha. Mima još nije mogla da nas primeti.

— Nemojte nas terati da zovemo miliciju. Postrojite se lepo svi duž ograde.. . Hej, vikinzi! — viknu prema mudonjama. — Postrojite ih uz ogradu!

Vikinzi se kao zveri baciše na sirote statiste. Odjeknu nekoliko muklih udaraca u rebra, neko zavrišta i pade, ali zbijena masa se i dalje životinjski slepo držala zelenih šipaka, tako da su vikinzi morali da udaraju po prstima ne bi li ih nekako odvojili od ograde.

Sunce je bilo već visoko nad šumom kada je red najzad uspostavljen. Poput ovčarskih pasa-goniča, vikinzi su režeći obilazili kako-tako uspostavljeni stroj.

— Je li gotovo? — zapita čovek kroz megafon.

— U redu je, šefe! — odgovori predvodnik vikinga.

— A šta ti rade oni na ogradi?

Da pokažu svoju revnost, mudonje za tili čas očistiše ogradu od padobranaca. Čučnuo sam uz vatru koja je dogorevala. Odatle sam lepo mogao da vidim Aleta koji je stajao pokraj Velike Dare, potpuno odsutan, kao osuđenik pred streljačkim vodom.

Najzad, vrata se uz cvilenje otvoriše i grupa filmadžija poče da bira statiste. Uzalud su im nesrećnici poturali pod nos žute ceduljice — nisu se uopšte obazirali na brojeve; birali su bez ikakvog sistema (bar ga ja nisam mogao otkriti), svakog petog otprilike. Čovek sa megafonom bio je slep za zanosne, koketne osmehe koji su mu se prosto nudili — dodirnuo bi nečije rame i rekao: »Ovoga!« ili: »Ovu!« — bio je kupac na pijaci slobodnih robova koji su iznajmljivali svoja tela, lica, osmehe, svoj život na neodređeno vreme. U njegovoj pratnji nalazila se i naša Mima, odjedanput daleka i nedodirljiva. Kada su se približili Aletu, ona munu laktom gosn Pavličeka, koji sustiže kupca duša i šanu mu nešto na uvo.

— Njega? — upita čovek i pokaza prstom.

Aletovo lice se zgrči. Činilo se da će zaplakati pred tim ispruženim prstom.

— Jeste — reče Pavliček. — To je on!

— U redu! Još njega i za danas je gotovo!

Zatim se okrenu i spazi Sudiju na lovačkoj stolici:

— Hej, Sudijo! Još si živ?

— Blagodarim... — zahvali se Sudija na interesovanju.

— Upadaj! — reee čovek sa megafonom. — Naći će se i za tebe nešto...

Sudija mirno sklopi svoju stolicu.

Ulazeći kroz kapiju, Ale se još jedanput osvrnuo iza sebe. Stajao sam pokraj ugašene vatre i pokazivao mu stisnute palčeve.

Gomila je još neko vreme čekala pred Filmskim gradom, a onda se polako počeo osipati. Odjeci njihovih psovki još dugo su kolali šumom.

Spustio sam se do tramvajske stanice sa osećanjem da su me Ale i Mima konačno otpisali. Ostao sam s druge strane ograde koja film deli od običnih smrtnika.

Odjedanput, nisam više znao kako da nastavim dan bez njih dvoje. I bez filma iz koga sam bio isključen. Ali ono što sam video pred kapijom Filmskog grada, to nije bio onaj film koji mi je pomagao da preživim, onaj film o kome sam sanjao! U mojim filmčugama nije bilo bede i poniženja, nije bilo vikinga i kupaca sa megafonom — sedeći u tami Kinoteke, razgovarao sam na ravnoj nozi sa najvećim svetskim režiserima, tražio im rupe u montaži, iznosio svoje poglede na umetnost, iznalazio duhovne sličnosti, ispitivao poreklo nekog kadra ili sekvence...

A sada se, eto, ispostavilo koliko su u stvari svi oni daleko od mene. Koliko je daleko čak i neki Frenk Simons, najprosečniji jenki-režiser, koji bi trebalo da bude presrećan kad bih pristao da malo pročavrljam s njim o Atalanti Žana Vigoa, za koju, najverovatnije, nije ni čuo! Sada se pokazalo da između najlošijeg američkog režisera i mene stoji čitava ekipa gorila, vođa snimanja, sekretara, šminkera, prvih i drugih i trećih pomoćnika i asistenata.

Prvi put u životu osetih se kao bedni pripadnik one ogromne nepoznate pučine koju nazivaju — narodom.

*

Tako sam nasledio Aletov krevet u Studentskom gradu.

I mada najzad mogu da spavam kao čovek, potpuno sam izgubio san. Samoća se poput tupog odjeka odbija o tamne blokove doma.

Mima je preselila Aleta u otmenu Tolstojevu, na Dedinju.

Navodno, treba da bude što bliže studijima u Košutnjaku, jer bi svako zakašnjenje na posao bilo kobno po njegovu buduću filmsku karijeru. Stanuje u gospodskoj vili Petronijevića, koji su iz početka bili sumnjičavi zbog toga što je njihov novi stanar od prtljage uneo u gajbu samo četkicu za zube. Prve noći Ale je prespavao u dve sastavljene fotelje. Pokrio se plišanom zavesom koju je ujutru, krišom, ponovo okačio o garnišnu iznad prozora.

Petronijevićev vrt je dubok, stari park, zarastao u travu i žbunje ribizli. U napuštenom bazenu, koji krase betonski amor bez ruku, žive žabe. Uveče je na Brdu mnogo hladnije nego dole u gradu. Čuje se lavež pasa, a preko dana cvrkuću neke nepoznate, otmene ptice.

Mima je ulepšala Aletovu sobu. Neki njen prijatelj električar napravio je od stare boce viskija VAT 69 stonu lampu sa abažurum, na kome je Mima nacrtala Penu pod punim vetrom. Na Aletovom stolu ima uvek poljskog cveća nabranog u Košutnjaku. Beru ga kad se vraćaju sa snimanja. To su veliki impresionistički buketi — pravi prolećnji vatrometi. Mima je negde zdepila i dva plakata AIR FRANCEA. Na prvom su Jelisejska polja, na drugom — zamkovi u dolini Loare, snimljeni kroz prozor aviona.

Od prve filmske love Ale je kupio gramofon.

Mima je u Tolstojevu preselila svoju jedinu ploču. Džordžija Reja Čarlsa.

One večeri kada ga je kupio u komisijonu na vrhu Bulevara revolucije, Ale je pričao Mimi kako ni sam ne veruje da najzad ima svoj gramofon. Jer, gramofoni su u to vreme bili zaista retki. Mogli su se na prste izbrojati naši srećni vršnjaci za koje se u Beogradu znalo da imaju gramofon. Pozivali su ih u sve kuće na žureve, jer najteže je bilo obezbediti muziku za igru. Viđali smo te otmene dečake kako pred večer upaređeni tegle svoje dragocene crne kutije preko varoši. Vlasnik gramofona je dobijao počasno mesto na žuru. Po prećutnom sporazumu, brinuo se da muzika teče, i zato mu je pripadala najlepša i najmirnija devojka. Ona koja se neće buniti ako je bude pipkao svuda dok menja ploče.

Mima nije posedovala svoj gramofon, ali je zato jedina u Beogradu imala ploču Reja Čarlsa, koji kod nas još nije bio dovoljno poznat. Bio je to jedan mali, prilično izandali singl, a dobila ga je na poklon od nekog Amera kome je pokazivala Beograd. To se dogodilo one godine kada je Mima čuvala štand sa cipelama na velikom međunarodnom sajmu obuće. Pošto nije imala svoj gramofon, mogla je da Džordžiju sluša jedino po žurevima na koje su je s vremena na vreme pozivali ili se pozivala sama. Dok se njena ploča okretala, nije htela ni sa kim da igra, niti da se vata. Slušala je po ko zna koji put sklopljenih očiju, kako slepi Rejika zavija kao pas na mesečini.

Džordžija, oh Džordžija u mom srcu ...

Kako laje na zvezde. Kako se zeza i stenje, kako kumi i bogoradi.

Ostali su se vatali po tepihu i po sporednim sobama. Na žurevima potkraj pedesetih godina mnogo se vodila ljubav. Devojke su za takve prilike oblačile svoje najbolje haljine i čisto rublje, a dolazile su često bez ičega pod suknjom, da ne izgube gaćice u gužvi. Čim bi se zauzela neka kuća, momci bi odmah određivali mračnu komoru ili takozvanu šok-sobu, pa bi u njoj pogasili sva svetla. Ponekad su za svaki slučaj odvrtili sijalice u lusteru, da ih neka budala iznenada ne zaslepi svetlom. Posle nekoliko igara, oni najnestrpljiviji odlazili su prvi da se vole. Dešavalo se i da sobu pregrade zavesom: sa jedne strane su se nalazili mladići, sa druge — mačke. Zavesa je padala tačno na polovinu tela devojke koja je htela da se poševi. Nikada ne bi saznala ko je bio momak s druge strane zaveses. Niti bi on znao koga je potucao.

Mlad svet tih godina nije imao mnogo stvari za zabavu, sem svog sopstvenog tela. Kada su otkrili da im tela mogu poslužiti kao izvori beskrajnog provoda, da su ta mlada tela, u stvari, veliko preimućstvo, dar Božiji, kada su ukapirali da za ljubav nije potrebno ništa više sem tuđe sobe i starog gramofona, nastalo je veliko vreme maženja. Vreme vatanja, kako su govorili. Bez alkohola, bez automobila, bez televizije, bez ičega sem sebe samih, naši vršnjaci su se ševili kao nikada posle toga. I danas se mnogi sećaju sa ljubavlju vremena kada je jedino ševa bila besplatna. Jeftinija čak i od pušenja. Od bilo čega.

I dok su se po tepihu uvijala i grčila uspaljena tela, pucketao rasušeni parket i čuli se uzdasi, vrelo šaputanje i šušketanje razbacanih žipona, naša Mima je podnimljena slušala svoju Džordžiku. I ma koliko puta da je čula, žmarci su joj uvek mileli uz kičmu od tog muklog glasa koji je pevao iz malog mozga.

Jedanput mi je priznala da je pisala Reju Čarlsu i ponudila mu jedno svoje oko, jer je negde pročitala da postoji nada za njegov vid, ako mu se presade tuđe oči. Dobila je veoma ućtiv odgovor i fotografiju koju je potpisao Rej Earls, lično. U pismu je stajalo da se tamo veoma ceni njena ponuda, ali da gospodin Čarls više voli da i dalje ostane slep.

Sada, kad je Ale kupio polovan gramofon, Mima je do mile volje mogla da okreće svoju Džordžiju, ah, Džordžiju. Mima nipošto nije htela da kupe još neku ploču, jer bi to, rekla je, lieilo »kao da su izdali njenog Rejiku, prvog dana kada su se obogatili!«

Džordžija je već odavno izbačena iz muzičkih automata. Ponekad je čujem na radiju — poslednji put u jednom starom taksiju čije je delove na okupu držala još jedino boja — bio sam na najboljem putu da ponovo zakoračim u sanjivi vrt ispod Aletove iznajmljene sobe u Tolstojevoj; osetih noćni vetar na licu i vlagu trave po kojoj je pala rosa, izbledelo modre tapete sa baroknom šarom kojima su bili prekriveni zidovi Aletove gajbe, ali taksista je promenio stanicu i više nije mogao nikako da je pronađe, tako da je opet sve iščezlo.

I tako, kada je Ale počeo da se proslavlja na filmu, živeli smo na dva suprotna kraja grada. Na dve strane filma. Ale, već unutra, do guše u filmčugi Zlato Sider Valija, a ja još uvek u gledalištu. Zavideo sam mu kao životinja što se

nalazi na pravom mestu, tamo gde se zaista prave filmovi, mada nisam mogao a da Zlato Sider Valija ne smatram najnižim šundom i ne nazivam kičem! Ali to je već bila zavist. Slepa ljubomora, prikrivena drugarstvom. Baš mi je drago što si uspeo da se ubaciš! Baš mi je drago što si zaboravio da ćemo stanovati zajedno. Baš mi je drago što ševiš Mimu, u koju sam potajno zaljubljen. Baš mi je drago što me oboje strašno, ali strašno volite dok se tucate pokraj otvorenih prozora i jurite goli po Petronijevićevom vrtu. Dok se polivate šmrkom za zalivanje cveća. Baš mi je drago što stanujem u Krilu-F koje zaudara na kiseo kupus, mokraču i spermumu ilegalnih drkadžija. Baš mi je drago.

Ali, šta mogu: Ale je isplatio sve naše dugove — trideset i četiri hiljadarke — i više niko ne može da kaže da smo grebatori.

Usta su mi tako zapušena.

Baš mi je drago.

Nismo ni primetili kako je Beograd preko noći postao najfilmskiji evropski grad. Pošto su već obrstili Italiju, Grčku i Španiju, međunarodni filmski lešinari su se poput jata skakavaca sručili na Jugoslaviju. Otkrili su obećanu zemlju filma: pejzaže koji mogu uspešno da zamene preskupi Kolorado, udobne hotele, konjicu i gotovo besplatne statiste, mlade pedere spremne za svakojake usluge, dramske prvake koji pristaju da preuzmu za malo sitniša epizodne uloge indijanskih poglavica, ruskih mužika ili medveda. Film je već svugde pročitano foliranje, sem ovde, u Beogradu, gde njegova reč još uvek ima magičan zvuk, gde se kamera smatra polubožanstvom, svetom spravom pomoću koje se ulazi u carstvo nebesko.

Beograd — otvoren grad — luduje za filmom! Među prvima, u njega stiže promućurni Raul Levi, producent na staklenim nogama. Već tada, na aerodromu, može se primetiti klica propasti koja razjeda ovog, još naoko, energičnog kapetana čiji brod nezadrživo tone. Po Košutnjaku niču kineske pagode, a beogradski majstori, krsteći se i levom i desnom rukom, počinju izradu džinovske šahovske table, na kojoj će Marko Polo odigrati partiju sa živim figurama i matirati kineskog cara. Raul Levi bolje od ikoga zna da beogradski filmski raj neće trajati predugo. On se bori za vreme. Za dah. Jedan superspektakl kao što je Marko Polo sa Alenom Delonom u glavnoj ulozi, možda će ga izvući iz senke bankrota. On se žuri, ali trulež je ipak brža. Raul Levi panično telefonira američkim producentima i moli ih za kredite. Oni ostaju gluvi. Love je sve manje i već posle nekoliko snimljenih sekvenci veliki producent stiže do kraja sopstvene knjige snimanja — iz revolverске cevi kroz koju je pucao u slepoočnicu izašla su usporena slova FINE. Kelneri beogradskog Mažestika još pamte tog usplahirenog čoveka koji je gasio nedopuštene cigarete u jaje na oko, a pre doručka pravio telefonske račune od nekoliko miliona.

U istom hotelu stanovao je i Alen Delon, bivši oasovski padobranac, ljubimac podzemlja i veliki zavodnik. Okružen je čaušima koji mu dovlače devojke u

buljucima. Beograd nedeljama šapuće o orgijama u njegovom apartmanu. Kada jedanput otputuje, ispraćen uplakanim stjuardesima odevenim u šumadijske narodne nošnje sa šljivovicom na poslužavniku, sa sobom će odvesti novog gorilu, Stevana Markovića, crnokosog tučača uticajnih pariskih dama iz visokog društva. Za kratko vreme, ovaj kovrdžavi beogradski lepotan napraviće vrtoglavu gangstersku karijeru, a kada policajci pronađu njegov izrešetani leš u kanti za đubre, uzdrmaće se iz temelja vlada Pete Republike i Beograd će tako imati retku priliku da vidi najpoznatije evropske policajce iz Interpola, koji će pretresti podzemlje tragajući za Markovićem jatacima i drugarima. Za Delonom je otputovao i Miloš Milošević — Lepi Miša, koji je satima ležao ispod infra-crvene lampe da bi održao svoj nežni preplanuli ten. Ubiće ga dva nepoznata čoveka u sivim odelima u vili Miki Runija na Beverli Hilu, u Holivudu. Zajedno sa Barbarom Runi. Ponesen tipično beogradskom čežnjom za belim svetom, taj dečak, koji je godinama gluvario na uglu Knez Mihajlove ispred kafane Ruski car, stići će najdalje od svih onih što su se probijali tamo preko crte.

Ali Pariz je još uvek glavni cilj sentimentalno vaspitanih beogradskih dečaka. Sve više njih silazi na peron Gare de Lyon, tražeći u očima francuskih domaćica potvrdu svoje tradicionalne balkanske muškosti. U očajanju što im obećana zemlja izmiče kroz prste poput vode, počinju da ubijaju. Pariska policija osniva specijalnu brigadu za jugoslovenske emigrante. Alžirci i Marokanci su prema njima deca.

Za Delonom stiže olinjali Žan Mare sa lažnim mišicama musketara, sa lažnim zubima, lažnom kosom i lažnim osmehom. Njegova troma lešina pokušava da bude mlada na kaširanim zidinama filma La Tur, čuvaj se! Periferijski dečaci muzu lovu iz njegove tamne strasti; oni dovlače svoje drugare, podvode mlađu braću. Izmenjuju se poljubci, obećanja, mali suveniri kupljeni u Narodnoj radinosti. Poslednji put, Žan Mare se kezi sa fotografije u izlogu agencije AIR FRANCE, dok ulazi u »karavelu« za Pariz. Lepršava marama, koja skriva vrat starca na vetru otkriva lažnog mladića.

Jedni odlaze, drugi dolaze, filmovi se okreću i donose lovu onima koji su ih snimili brzo, pa ostavivši neplaćene hotelske račune, otputovali bez zbogom sa dragocenim rolnama u torbi.

Nadmeni Ričard Vidmark pravi međunarodni skandal zbog tople vode u kupatilu.

Klod Oton Lara, ofucani salonski levičar. demonstrativno jede u menzi Fabrike motora u Rakovici sa radnicima, ne skidajući kačket sa glave. Iste večeri, histerično izbacuje svu posteljinu kroz prozor svog apartmana u hotelu Metropol, jer toga dana slučajno nije promenjena. Video sam jednoga dana njegovog glumca Lorana Terzijefa iz filma Ne ubij kako leži ispod jednog drveta na Kalemegdanu i žvaće travku. Imao je kose, neverovatno svetle oči. Zavideo sam mu na slavi i na načinu na koji ju je podnosio. Otišao sam na sasvim drugi kraj Kalemegdana i legao u travu. Stavio sam travku u zube, ali to nije bilo isto.

Posle toga smo dočekali Kurta Jirgensa, specijalistu za uloge nacističkih oficira. U Beograd je stigao sa već proređenom kosom obojenom u plavo, kroz koju se providela njegova ružičasta ćela. Nije se odvajao od svoje ogromne doge. Debela Beba mu u apartman Mažestika dovodi dve dame — Goldiku i Milu Dejzi — a docnije im se pridružuje i Sofija Muf. Pitaju šta treba da rade? Neka se maze, kaže Kurt Jirgens! Toplo klupko njihovih tela ciči i preliva se po već izlizanom persijaneru hotelske sobe. Kurt Jirgens se opija, doga neprijateljski reži... On je savršen pruski gospodin. Sofija Muf dopuzi do njegovih nogu i tu je savlada san. Mila Dejzi i Goldika razvlače mirišljivu penu iz otvorenog kupatila svuda po apartmanu. Uskoro su svi obmotani penom i više ne umeju da izmisle ništa novo. Kurt Jirgens spava sedeći, dok se jedna po jedna dama izvlači tiho iz hotela sa ukradenom lovom. Beže u toplu beogradsku noć. Na Obilićevom vencu miriše na lipe u cvatu i na skoro hapšenje.

Beogradske kurve lude, osećajuai blizinu vruće love. Skupoceno prstenje se kotrlja tragom slavnih gostiju. One su izvan sebe! Troše lako zarađenu lovu razbacujući je na sve strane, na isti način na koji su je i stekle. Njihova tela kao da trepere pred sjajnim izgledima koji im se pružaju svake noći. To su zdrave, mlade žene čije se grudi zrelo njišu ispod letnjih haljina.

»Pogle, nemam ništa ispod!« — Maca Stoperka iznenadnim trzajem otkriva haljinu i pred opčinjenim gostima bifea Orijent blesne njen ružičasti stomak, njeno toplo zlatasto runo. Ona se smeje pokazujući zdrave bele zube. Njen osmeh će je nadživeti. On će trajati duže od ludosti njenih šašavih godina.

I sve one, te devojke što se tako često podaju iz čiste radoznalosti, da izbliza omirišu neku čuvenu zverku, zaboravljajući čak i da ponesu ponuđeni novac, vrte se uglavnom oko filma. Ekipa Rimskih devica dobija ih gotovo badava. Po Košutnjaku odjekuje njihova uzbudljiva cika dok gole jašu na araberima iz ergele Zobnatica. Pod butinama ih golica glatka, u isto vreme oštra tamna dlaka rasnih grla.

Filmovi se snimaju kao u nekom bunilu, a filmdžije su već zasićene mladim ženskim mesom, seksom, nacionalnim specijalitetima i starim vinima, velikim ždranjem i lovom koja se kotrlja pod nogama na svakom koraku. Posle nekoliko dana haotičnog snimanja, zaboravlja se šta se htelo u početku; scenariji se prepravljaju, čitav spektakl pretvara se u veliku orgiju sperme, prepunjenih želudaca, povraćanja i ludila šašavog beogradskog leta.

Konjušari razvlače mlade statistkinje po senu, tucaju ih ispod uznemirenih konjskih nogu, u jaslama improvizovanih štala, u prikolicama na vrećama zobi... Čak i pored ćutljivih električara na visokim skelama, ispod ogromnih reflektora bruta, čuče polugole beogradske lepotice, čekajuai da budu zapažene.

I sve te kamenjarke, fljakafljoce, fanfulje, drndare, trebe i gerle, tučačice, ribe i čavke, nežne ofelije, gabori, tetrebi, češljarko, kulovke i mandovke, te frajerke i mandore, te droplje spremne na sve samo da se izvuku iz bede

rasturenih porodica, seku Beograd šezdesetih godina svojim nabubrelim bradavicama što se izazivački naziru ispod jeftinog cica i preskupih muslina, noseći zvučna imena koja im je poklonila vrela mašta podzemnog Beograda.

Najveći hroničar beogradskog noćnog života, Žika Strip, crtač stripova, koji je potkraj šezdesetih godina umro napušten u svom potkrovlju iznad bioskopa Zvezda, ostavio je iza sebe tri izvanredne hronike (u sopstvenom izdanju) u kojima su popisana imena važnijih beogradskih noćnih ptica. U hronikama Spavači, Pokeraši i Noćne ptice, pod pseudonimom Žak Sebastijan, Žika Strip pominje više od pedeset kurvi, ludača, lujika i šašavica, avanturistkinja i nesrećnica.

Tu je zapisana i čuvena Beba Greba, beskrupolozna Kosa Sabljarka, Cica Prtljaga — velik struenjak za krađu kofera sa recepcija, Lola Triperajka (već nagrižena sifilisom), mala Rina Šatro Balerina, nesvršena učenica Škole španskih igara, pomamna Eržika koja je u Beograd stigla sa nekog salaša na mađarskoj granici, obla Loba Oba — imala je lice deteta i telo kurve; nezasita Goca Flasterijana, hladnokrvna Beba Lezbejka, naivna Mila Kulovka — žovijalna seljanka odevena u italijansko perje, Ljilja Obotnica koja je počela karijeru na železničkoj stanici i ubrzo posle toga pobjegla iz njenog smrtonosnog zagrljaja u film Soldatuše; Maca Doktorka, ljubimica senilnih matoraca, Liza Blam — čuvena lizačica, Stipsa — odbegla gimnazijalka sa očima boje poroka... Žak Sebastijan alijas Žika Strip, pominje iz tog vremena još i bizarnu kosovku Miki Japanku, a opisuje i kao stabljika vitku Dragicu Rodu, čija je koža ljupko razapeta na uzbudljivim vrhovima karličnih kostiju. Tu je i Beba Dupe — njena uzvitlana stražnjica govorila je dvanaest jezika, dok je zagledana u dubinu Knez Mihajlove ostavljala iza sebe tišinu punu divljenja. Njeno dupe — to su dve čvrste, kliske ribe koje se otimaju da pobjegnu iz mreže, kao krv crvene haljine.

Te čuvene bludnice dovlače sa sela i sa periferije grada svoje siromašne rođake, podučavajući ih visokoj školi kurvanja. One svlače jedan po jedan plašt provincijske stidljivosti, snabdevaju filmske ekipe svežim mesom, pa onda, odbačene od dojučerašnjih zaštitnika, sačekuju mlade suparnice i bacaju im živu sodu u oči, grebu dugim, odnegovanim noktima oči jedna drugoj, a zatim se neutešno opijaju lepljivim likerima, pa jecaju na ramenima trgovačkih putnika i šofera žednih ljubavi.

U Dugim brodovima Džeka Kardifa nalaze zaposlenje najsnažniji momci sa beogradske periferije. Zanosne filmske dive, koje su do tada, daleke kao boginje, krasile poledine jeftinih vojničkih ogledala, sada su najzad tu! One zadivljene gledaju kako beogradski mangaši u pauzi snimanja iz zabave savijaju oko vrata debele gvozdene šipke, dok glavni glumac, Mister Univerzum Sjedinjenih Država, sa najlepšim proteinski napumpanim tricepsima ima mnogo problema da polomi letvu, koju su mu rekviziteri već prepilili do polovine da lakše pukne. Ti momci zaista grizu staklo iz zavitlavanja, razbijaju četiri cigle postavljene jedna na drugu udarcem dlana koji je oštar kao sečivo. Beograd se ponosi svojim momcima. Nekolicinu njih zaustavlja na Knez

Mihajlovoj reporter i tako nam ostaje jedno od najdragocenijih svedočanstva o tim zlatnim vremenima kooperacija:

- »Šta igrate u Dugim brodovima?
- Vikenda.
- Hteli ste da kažete: vikinga?
- Hteo sam.
- Kakve planove imate posle ovog filma?
- Vraćam se na štrapanzlšingeliriku ...
- Šta je to?
- Skraćenica za štraftu ...
- Šta inače radite, kad ne snimate?
- Pravim četke.
- Iz hobija?
- Ne, iz dlake ...«

I kao što na brzinu sklepani filmski gradovi, te palate kroz čije fasade od platna duva košava, kriju u sebi laž, čitav taj narod u vrtlogu obećanog filmskog Vavilona i ne primećuje da živi potpuno lažno, folirantski. Svaka čista stvar koju dotakne film truni se u prah i pepeo, u ništa. Iza svega ostaje neugašena žeđ i osećanje da se čitav taj čopor uspaljenih devica ne može poševiti do kraja, ni zadovoljiti, ni posedovati; da iza svega ostaje suvo grlo i osušeno nepce, neka tako potrebna a neizgovorena reč koju niko ne uspeva da pronađe.

Novi filmovi sustižu jedni druge. Umorni od puta i potucanja, filmski ljudi se bacaju u još neraspričane sobe i tople, ulegnute postelje. Nasleđuju miljenice svojih prethodnika; njihove taksiste, sobarice, kelnera i masere, njihove podvodačice, baba Peze, njihove pokit-buk knjige bačene iza radijatora, njihove greške i počinjene gluposti, njihov mamurluk, njihov sumanut propali izlet. Studiji su prepuni, a iznajmljeni filmski tehničari padaju s nogu od neprospavanih noći.

Velika filmska histerija dovlači sve nova i nova imena: više se niko ne čudi što na ulici sreće mumificiranog Stjuarta Grendžera, razmaženu Suzan Strazberg, ćerku Lija Strazberga, vlasnika najčuvenije glumačke škole Actors' Studia u Holivudu, ni rošavog Džeka Palansa, ni Žerar Filipa čija je koža posuta pegama neke nepoznate opake bolesti u zametku. Priča se da Orson Vels pije dnevno

tri boce francuskog konjaka i da mu otiču noge, tako da na snimanje dolazi u čarapama. Priča se da jede dvanaest nedopečenih bifteka, i da svoja scenarija urla satima u telefonsku slušalicu nekome s onu stranu okeana, nadajući se da će nekako pronaći producenta i najzad snimiti svoj film. Ali niko mu više ne veruje. Jedne noći ostavlja svoj oskudni prtljag u hotelu i beži, a za njim putuju poverioci, gubeći mu neprestano trag.

U Beogradu se pokreću konjički pukovi u jurišu na nevidljivog neprijatelja. U Košutnjak se dovlače bosanski medvedi sa kojima se rvaju kaskaderi iz Obrenovca. Tela su im izbrazdana ožiljcima a u očima nose sjaj očajnih gladijatora.

Gore zapaljeni gradovi od furnira i hartije, prevrću se iznajmljeni automobili iz kojih se u poslednjem trenutku spasavaju nedoučeni dubleri glavnih junaka, koji sve to posmatraju kao kroz san dok se odmotavaju poslednji metri njihovog filmskog uspeha.

Sve je moguće kupiti: od skupocenih klavira koji se posle razvaljuju sekirama, do dečaka koji će prvi put u životu stidljivo ući kroz zastakljenu recepciju Metropol da se popne do apartmana neke svetske nimfomanke ili pедера. Stara beogradska ognjišta predratnih aristokrata — nekadašnja svetilišta patrijarhalnosti i strogog, puritanskog morala — sada se iznajmljuju budzašto. Iz njih se na kišu izbacuju uspomene i bivši vlasnici, a po salonima se muvaju filmske bitange; mačuju sabljama dedova iz prvog srpskog ustanka; dok časne starice prvi put pred smrt oblače pohabane kostime iz filmskog fundusa, završavajući život kao obične statistkinje.

I baš te godine, kada je filmska histerija dosegla svoj vrhunac, ostao sam napolju, pred zatvorenom kapijom, kroz koju je prošao moj najbolji drug, moj brat, Ale, pravo u ralje filmskog čudovišta Frenka Simonsa.

Na padinama Košutnjaka iznikoše preko noći beli narcisi.

»Fire!«

To je Sezame-otvori-se reč pomoću koje će Ale oživeti Džemsa Dina.

Dobio je posle dve nedelje statiranja. Bilo je to slepačko gluvarenje na ledini između dva povika: »Statisti na objekat!« Isposlovala mu je Mima Laševski, preko svojih tajnih kanala. Da li je morala da se poševi sa nekim iz ekipe Frenka Simonsa da bi Ale dobio ta četiri slova, koja su ga istog časa izbavila iz tunjavog krda statista, pribavila mu stalnu propusnicu za Filmski grad, povećala nadnicu na tri hiljade dnevno? Jer, sada se Ale ne vodi više kao statista, kao belo roblje koje se kupuje na buljuka svakoga jutra pred kapijom studija, sada je on glumac-epizodista! Je li morala da se poševi? Koliko puta i sa kim, to će zauvek ostati Mimina tajna.

»Fire!«

U toj reči gori panika.

»Fire!«

Ponavlja Ale bezbroj puta u sebi kao molitvu: besno, sa krikom, šapatom i kao urlik. Ponavlja sa strahom, grcajući, preklinjući, nežno i preteći ...

Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire ...

Šestnaestog dana probio se među pet šerifovih zamenika.

Retko sam ga viđao za to vreme.

Jedanput me je Mima povelala na snimanje:

— Reći će »Fire«! — kazala je ponosno, kao da je Ale njena svojina.

— Fire?

— Vatra! — objasnila je. — Znaš li šta to znači za njega? Za sve nas ...

Video sam Aleta još izdaleka kako stoji okružen šerifovim zamenicima ispod nekog trema. Prišao sam mu u pauzi i umalo ga nisam oslovio sa vi! Bio je to neki posve drugi Ale, ispod maske tamnog tena koji se sasušio i nosio na površini mrežu paučinastih pukotina, baš kao ispucalo lice đokonde. Gledao me je ispod svoje maske kao iz neke veoma velike udaljenosti. Bilo ga je, izgleda, stid što ga vidim kostimiranog u kauboja.

— Kako si, Ale?

— Ide ... — promrmljao je. — Šta ima novo u Domu?

— Sve po starom.

— Kako je Komnen?

— Blesavi se sa Francuzima — kazao sam. — Znaš ti Komnena!

— Dobio sam rečenicu! — pohvalio se. — Mima je udesila da je dobijem ...

— Znam. Kazala mi je.

— Fire! — rekao je — Viknuću: Fire!

— Tako... — kazao sam, pa smo stajali i gledali u vrhove cipela.

— Hoćeš li gumu? — pružio mi je američku gumu za žvakanje.

— Hvala.

Nismo imali šta da kažemo jedan drugom.

— Moram da idem... — rekao je Ale. — Ćao!

Vratio se na onaj trem pognute glave, a ja sam zakoračio za njim. Hteo sam nešto važno da mu kažem, ne znam ni sam šta. I umesto da mu zavidim, bilo mi ga je nekako žao. Prodao se tom filmu da bi nas izvukao iz govana.

— Hej! — viknuo sam. — Ale ...

Okrenuo se:

— Šta je?

— Jesi li video Simonsa?

— Aha.

— Je li te on video?

— On ništa ne vidi — kazao je. — Mi radimo sa njegovim pomoćnikom, gospodinom Bilom. Simons radi u studiju sa glumcima ...

— Tako, znači... — kazao sam. — Šteta!

— Ima vremena — rekao je Ale. — Pa, onda ...

— Zdravo!

— Zdravo ...

Ali Frenk Simons ga je ipak video.

Stalno iza njegovih leđa poput senke, Mima je neprestano gurala Aleta pred Frenka Simonsa. Drogirani Simons je, međutim, gledao nekud kroz Aleta, kao da je od stakla. Ništa se nije moglo otkriti iza njegovih tamnih naočara, iza dima njegove večne havane.

Mnogi su u ekipi već primetili Aletovu sličnost sa Dinom. Taj mladić kao da je zaista bio rođeni brat slavnog mrtvaca. U izbledelim farmerkama, kariranoj košulji, sa kaubojskim šeširom natučenim na oči, ličio je više nego ikada na Džemsa Dina iz filma Div.

Ali kako smo mogli da znamo da je svet tih godina bio preplavljen momcima koji su ličili na Dina, koji su se trudili da što više liče? Simonsu su čak i na aerodromima, na koje je sletao da promeni avion, pokazivali i nudili naslednike velikog Džemsa Dina. Ostajao je uvek nepomičan, gotovo mrtav čovek iza tamnih stakala koja su mu skrivala pogled i misli. Niko nije znao jesu li mu se

vea smučili ti nekrofilski dinovi, što su se nudili da nastave papirnati mit koji nije prestajao da donosi lovu.

U Beogradu, Simons je uleteo do grla u neprilike. Tehnika se neprestano kvarila, dobijao je pogrešne, neprofesionalne ljude, a uz to se i otrovao hranom na jednoj večeri na koju su ga odvucli ljubazni domaćini iz beogradske Avale. Da nevolja bude veća, nestalo mu je trave, a njegov čovek koji je trebalo da je prebaci iz Istambula bio je uhapšen u Solunu. Kao kruna svega, kaskaderi su obustavili snimanje, tražeći da budu osigurani. Neka budala iz organizacije nije sa njima na vreme potpisala ugovor i mogli su da od produkcije traže šta su hteli. Da ucenjuju! Simonsa su požurivali producenti da što pre završi film, jer su mu glavni glumci, Nora Čendler, Džoni Parks i Džin Dejvis, bili vezani ugovorima za drugi projekat. Navikao da sve ide glatko, Frenk Simons se neprestano čudio što ga masiraju sitnicama. Nije mogao da shvati mentalitet svog partnera, to očigledno bacanje novaca u vetar. Snimanje jednog filma oduvek je za Simonsa bilo krvav posao. Za ljude iz Beograda to je, izgleda, provod! Fijesta balkanika! Povod da se stalno nešto proslavlja. Film — krsna slava! Simons je za vreme snimanja živeo asketski: studio-hotel-studio. Međutim, ovde, u Beogradu, neprestano su ga razvlačili po sedeljama, na kojima se beskonačno nazdravljalo, ždralo, opijalo... Priređivani su mu koncerti seoskih duvačkih orkestara, vukli su ga da vidi lažne iskoreografisane i prestilizovane narodne plesove, molili ga da drži predavanja, nagovarali da kupuje nekakve nerazumljive slike lokalnih genija. Nuđene su mu i žene, a kada ih je odbio, doveli su mu trinaestogodišnje blizakinje, Lizu i Nelu, tvrdeći da su device. Kazao je da ga ostave na miru, ali čuvši da je taj uvošten Amer nastran u ljubavi, vođa snimanja mu je u apartman ubacio ženu-kepeca. Zatekao ju je na svom krevetu kako klata krivim nožicama i dobio napad histeričnog smeha.

Čudna zemlja. Čudan način snimanja filmova. Slavilo se svake noći. Najpre se slavila klapa jedan. Pa onda klapa dva. Pa klapa tri. Pet. Dvanaest, i tako dalje. Za njima klapa 11, pa 22, pa 222, pa 333 i tako unedogled. Svako je još pre početka snimanja izabrao za sebe broj kadra, tako da proslavama nije bilo kraja. Ekipa je ujutro dolazila bunovna, natečenih lica. Organizatori su jurcali kolima po gradu sakupljajući one što se nisu pojavili na snimanju. Svima se stalno spavalo. Čak su i Amerikanci iz Ambasade u Beogradu poprimili navike ove dobre raspoložene zemlje. Po njih dvadesetak vuklo je osamljenog Simonsa na večere po gurmanskim rupama i klubovima, samo da opravdaju potpis na računu kojeg će platiti kao reprezentaciju za slavnog gosta Stejt Department. Simons, koji je ceo život proveo na sendvičima i koka-koli, nikako nije mogao da shvati ovu žderačku euforiju! Zaboravljao je šta je jeo, pet minuta pošto bi gotovo mehanički progutao nekoliko zalogaja i sa gađenjem odgurnuo tanjir. Sem toga, bili su mu dosadni ti diplomatski činovnici koji su se u Beogradu ponašali kao izludeli turisti na Orijentu plašeći se stalno infekcija, trovanja i bolesti. Kulturni ataše je bio isuviše izveštačen, profinjen intelektualac sa Zapadne obale, koji ga je stalno zapitkivao o ovoj ili onoj slavnoj zverki Los Anđelesa. Taj čovek je živi telefonski imenik, mislio je Simons — dramatisovani Ko je ko u Americi! Intelektualni serator. »Kako vam se dopada Jugoslavija?« — upitao ga je, tri minuta pošto je sleteo na

aerodrom. »Po onome što se moglo videti iz aviona, veoma je lepa ...« — odgovorio mu je Simons i začutao. Zatim su ga saleteli novinari. Bulazio je sve što je znao o herojskoj i savezničkoj zemlji, i o tome kako je oduvek želeo da režira baš ovakva sranja kao što je The Gold of Cedar Valley, u kojima će se ispraviti istorijska nepravda što je američki vestern naneo sirotim Čejenima. »Šta mislite o našem društvenom sistemu?« — upitao ga je jedan očigledno ambiciozan mlad novinar na rahitičnom engleskom. »Mislim da vaš društveni sistem ima najlepšu obalu u Evropi!« — odgovorio je.

Nije mogao, dakle, da razume ni ovaj grad ni ove ljude oko sebe, uvek dobro raspoložene, uvek nasmejane i spremne na veselje. Kada su mu kazali koliko zarađuju, nije mogao da veruje. A ipak, žive bezbrižnije od bilo kog njegovog poznanika! Osiguranje, sigurnosne brave, neizvesna starost, otplate kredita — sve to ovde kao da nije postojalo.

Pa i ti njihovih kaskaderi, mislio je Simons, spremni su da učine mnogo više od bilo koga sa kim sam radio u tom zanatu, i to bez ikakvih zaštitnih sredstava. Oni zaista padaju sa konja, čoveče, zaista skaču kroz prozore na glavu, oni se zaista rvu sa medvedima! Devičanska zemlja.

Šesnaestog aprila 1959. Frenk Simons je trebalo da snimi sekvencu uoči velikog okršaja. Kroz otvoren prozor njegove hotelske sobe dopiralo je posleponoćno bulažnjenje pijanaca koji su izlazili iz bara. Pripremao je plan rada za idući dan, praveći beleške na marginama debele knjige snimanja.

16.IV.1959. SEKVENCA: XXXIII—24 —OBJEKT 14.

Šerifovi momci lenčare na terasi. Koni Vest se bezbrižno ljulja na stolici, nogu podignutih na ogradu. Preko ledine ispred kancelarije šerifa lenjo prođe pas.

Rod Adams delja drvo; Ered Kolovej podmazuje revolver. Atmosfera lenje opuštenosti.

(Promena kadra — total)

Iz dubine, od Spenserovih konjušnica, trči posrćući čovek. Grupa na terasi ga u prvo vreme ne primećuje, ali kada ga ugledaju, Koni Vest ispljune cigaru preko ograde i ustaje sa stolice.

(Koni Vest — krupno)

Kontra-plan: čovek dotrči do podnožja šerifove terase i sruši se u prašinu, vičući:

ČOVEK: (veoma krupno)

Fire! F.i.r.e!

Predugo trči, misli Frenk Simons, prokleta predugo! Biće to chewing gum ako se pri tom ništa ne dogodi! Mlitavo, mlitavo ... Okreće telefon svoga pomoćnika Bila Šelera: ima li neku bolju ideju za sutra? Nema. Kako bi bilo da taj momak dotrei već zapaljen pred terasu? Bilo bi dobro, ali kaskaderi su u štrajku. Može li da nađe nekoga ko bi to izveo? Pokušaće. Neka ne pokušava ništa, son of a bitch, neka to izvede! Nismo tu da pokušavamo nego da napravimo taj seratorski film! O.K? Simons spušta slušalicu i prelazi na drugu scenu. »Pokušaće!« — mrmlja. — »Neka pokušavaju francuski amateri, koji su već uspeli da svojom kamerom sa ramena zaraze i američki film! On je dresiran da pravi real things! Pokušaće!?!«

— Ko igra onog čoveka što više Fire? — pita Šeler svog pomoćnika Jugoslovena. — Onaj mali što ga je doveo Pavliček. — Ko ga je doveo? — Pavliček, nabavljač. — Onaj topli brat? — Aha. Pešovan. — Bi li možda mali pristao da ga malo zapalimo? — Ne znam. Pitaću Pavličeka ...

Šelerov asistent budi Zdenčicu Pavličeka i sveže okupanu dlakavu bitangu, koju je Zdenčica baš te večeri pokupila na železničkoj stanici.

— Izvolite?

Bitanga u žurbi traži svoje duboke cipele i navlači ih na bose noge.

— Hladna vatra? Urediću da pristane... Naravno, moraćemo da dodamo malo novaca, jel te? Jeste, bez osiguranja; nema potrebe, on nije profesionalni kaskader, pristaće! Samo vi mirno spavajte i kažite gospodinu Šeleru da sam mu pronašao one ikone ... Neka me ima u vidu za Le verde bandiere di Alaco ... Laku noć.

Bitanga se već uvukla u svoje pantalone.

— On, Žizela, kakva si flinta... — preklinje ga Pavliček. — Kuda ćeš sada, po ovoj noći?

Momak ga pogađa preciznim aperkatom i Pavliček pada na svoj, žuto presvučeni francuski krevet.

— Budi dobra, Žoržeta... — cvili Pavliček. — Ne, ne, nemoj da se tučeš!

Bez reči, gorila mu šakom zatvara levo oko i trpa sitnice u duboke džepove svojih plavih radničkih pantalona.

— On, Žizela, Žizela., da sam znao ...

Te noći, Mima i Ale su slušali Džordžiju do pola dva, a posle je Ale otpratio Mimu, pored usnulih topčiderskih kuaa.

Gde sam bio te izluđujuće noći?

Ne mogu da se setim.

Ne mogu nikako da se setim.

Gde sam bio one noći kada je Frenku pala na pamet sjajna ideja da momak dotrči zapaljen?

Dotrčao je goreći preko polja.

Svi su ga već očekivali na ledini okruženoj lažnim kaubojskim gradom Sider Valijem, koji je imao samo fasade a iza njih ništa, vetar.

Jedna kamera je bila ukopana u zemlju i iza nje je ležao drugi snimatelj trudeći se da u kadru dobije visok horizont i čoveka koji trči iz dubine. Druga kamera, podignuta na kran, slikala je čitav prizor odozgo. Tišina je pritiskala Sider Vali.

Frenk Simons je sedeo na svojoj platnenoj stolici okružen svitom pomoćnika, asistenata i ulizica. Bilo je tu još i besposlenih statista, rekvizitera, šoferi i nekoliko foto-reportera . . . Simonsov lični sekretar brinuo se da mu čaša bude uvek dopola puna.

— Fire! — čuli su urlik, pre nego što se Ale pojavio u kadru.

— F.i.r.e ... — vikao je trčeći prema označenom mestu, komadiću cigle na centru Sider Valija.

— Fire! — urlala je ta mlada plamteća buktinja dok je trčala prema senci svog slavnog dvojnika, Džemsa Dina.

Kažu da je četiri puta viknuo »Fire«.

Fire! Fire! Fire! Fire!

Koni Vest ispljune cigaru preko ograde i ustane sa stolice.

Fire! Fire! Fire! Fire! — pre nego što je pao na tačno određeno mesto i pokušao da ugasi vatru. Plamen ga je obgrlio s leđa. Rvući se s njim, pao je u žutu prašinu. Kamere nisu prestajale da zuje.

Kažu da je Frenk Simons prvi osetio da nešto nije u redu sa Aletom. Kažu da je viknuo u megafon da ga ugase, i kažu da su ljudi potrešli. Kažu da se nekoliko njih bacilo preko Aleta i da je Zdenko Pavliček odnekud doneo vojničko ćebe, ali, kažu, bilo je kasno, Ale je suviše dugo goreo.

Kažu da je glavni pirotehničar tog dana bio pijan kao zemlja i da je na snimanje poslao svog brata, i mada se pirotehničarev brat kleo u decu da je Aleta premazao borofiksom, bezazlenim lepkom koji se u takvim prilikama upotrebljava za pravljenje hladne vatre, Ale je ipak izgoreo.

Kažu da je Ale pre toga pomagao ljudima koji su polivali benzinom Spenserove štale, pa se, kažu, možda nešto od tog benzina prosulo po njegovom kostimu; ko zna šta je bilo i kako se to dogodilo da Ale izgori, ali od tog slučaja, beogradski kaskaderi su osigurani.

Pričaju, kad su najzad ugasili vatru, da je Ale ležao pod njihovim nogama još uvek vičući Fire! i da se tresao kao u nekoj groznici, da se svaki delić njegovog tela tresao, i ruke i brada, i da su mu zubi cvokotali, i pričaju da niko nije smeo da ga dotakne, da se niko nije usudio da podigne Aleta na nosila, sve dok ga posle čitavih pola sata panike nisu pokupili u onom vojničkom ćebetu, preneli u landrover ekipe i odjurili u grad.

Pričaju da je Ale celim putem vikao Fire!, najpre veoma jako, a posle sve slabije, i kažu da bi ga možda i spasili da ga je primila prva bolnica na koju su naleteli, ali šofer nije mogao nikako da pronađe dežurnu bolnicu, i tako su lutali sa Aletom od ambulante do ambulante, čekali dežurne lekare, popunjavali nekakve listove, a niko nije znao ni kako se Ale zove, ni ko je ni šta je, sve dok ih nisu primili u Vojnoj, na hirurgiji, i Aleta odvezli na kolicima u operacionu salu.

Te noći, kada sam doznao šta su uradili Aletu, potrčao sam da ga tražim. Najpre sam uzeo taksu, a kada mi je ponestalo love, nastavio sam da peške obilazim bolnice i pronašao ga tek u trećoj. U vojnoj, ali me vojnik na ulazu u bolnički krug nije hteo da pusti, pa sam dvesta metara niže preskočio gvozdenu ogradu sa šiljcima, pitao bolničarke gde odvođe zapaljene momke, i tako, posle nekoliko sati, najzad pronašao Hirurgiju čija su sva vrata bila pozatvarana.

Obilazio sam tu žutu zgradu sa svih strana tražeći način da se uvučem unutra, a onda sam zazviždao naš znak i zviždao sam ga u razmacima koliko da se odbroji do sto i natrag, obilazeći neprestano Hiruršku. U jednom trenutku mi se ueinilo da čujem udaljen i slabašan zvižduk odnekud iznutra, pa sam počeo da urlam i vičem Ale, u centru osvetljenog kruga koji je bacala bolnička lampa, sve dok nisu otvorili vrata i dok mi nisu rekli da je Ale umro.

Da je umro.

Ne volim kad ljudi govore da je Ale umro. Ja kažem: »Kad je Ale poginuo.« To mi se više dopada. Umire se verovatno polako, ne znam ništa o umiranju, ali umire se, pretpostavljam, od neke bolesti i u krevetu, dugo, dugo, a Ale je poginuo nasred srede Sider Valija vičući Fire! i to su svi videli: čak i Frenk Simons, lično, zamislite, gospodin Frenk Simons je pokušavao čak i da pomogne Aletu, jeste, sam Frenk Simons — Aletu, Frenk Simons, lično!

Ko zna, možda bi Ale, možda bi postao novi Džems Din da nije izgoreo u Košutnjaku? Ljudi još uvek na sve strane traže novog Džemsa Dina, traže ga već petnaest godina, i povremeno im se učini da su ga najzad pronašli, ali Ale bi ih sve nadigrao, sve te lažne džems dinove, jer on nije ličio na Džemsa Dina — on je bio Džems Din!

Godine 1962. video sam kako Ale gori. U bioskopu Balkan davalo se Zlato Sider Valija. Bila je zima i iz visoke limene peći-bubnjare širio se otužan kiselkast zadah zapaljene pilotine koja nije mogla da se razgori. Gledao sam taj idiotski film svih sedam dana koliko se davao. Na predstavama od devet sati kunjao sam na svom sedištu i budio se tačno na Fire!, tačno na onom mestu filma gde se Ale pojavljuje kao mala crna tačka u dubini kadra, a Koni Vest ispljune cigaru preko ograde i ustane sa stolice. Ali to nije bio Aletov glas. Nadsinhronizovali su ga tamo, u Americi. Videlo se kako trči, kako se približava kameri i kako posrće, videlo se kako je pao i viknuo poslednji put Fire! — video sam Aletovo lice u krupnom planu, njegove svetle oči čije su zenice bile išarane pegama (zaista sve veoma lepo snimljeno), naravno, sve vrlo kratko, a onda cap — rez! — šerifovi ljudi su poskakali na parkirane konje. Brojao sam: Ale je bio na platnu dok izbrojiš do sedam.

Godine 1962. imao sam sumanutu ideju da ću se jednoga dana strašno obogatiti, kao neki manijak, i da ću otkupiti tu rolnu sa Aletom. Puštao bih je samo za sebe u svojoj velikoj kući na obali Save, negde ispod Obrenovca, najbolje kod Baričke Ade; puštao bih je koliko god bih želeo, puštao bih je našim drugarima, Mimi, svima koji su nekada poznavali Aleta. Ali, ko zna, i da sam se nešto obogatio, da li bi Ameri pristali da mi prodaju tu rolnu, i gde li je uopšte danas taj provereno najslabiji Simonsov film, posle kojeg je ubrzo prestao da sasvim snima filmčuge? Možda u nekoj američkoj kinoteci, ko zna?

S vremena na vreme odmotavam ga u glavi i vidim Aletovo uplašeno lice kako me gleda: znoj, prašina, suze, varam li se — i bes što je prevaren, ostavljen na cedilu, sam na onoj ledini, sa crnim repom dima među plamenovima što ližu ivicu kadra kada se nađe u krupnom planu ...

Jedno vreme činilo mi se da sve to vidim, ali kako su godine prolazile, viđao sam to sve manje i manje, nikako nisam mogao da mu se setim lica, ni boje očiju, ni kože, ničega, sve dok ne povadim iz jedne koverta njegove retke fotografije, sa koje mi gleda Ale-klinac, vršnjak današnjih klinaca, ali ga zamišljam nekako drugačijeg — za mene je on uvek neko ko je stariji dve godine od mene, neko — zaštitnik, veliki brat, neko u koga se čovek može pouzdati, neko ko će iskočiti iz autobusa za Beograd samo zato što sam ja, kao nespretniji, ostao napolju. I čini mi se da će tako biti čak i onda kada budem stari gnjavator, i onda će mi Ale izgledati dve godine stariji, ma koliko imao godina tada, ma kako mogao da mu budem deda! Ne znam, ali tako mi se čini.

Sutradan posle one noći u bolnici otišao sam u Filmski grad. Hteo sam da vidim ono mesto. Ali Simonsova ekipa je nekud isparila, nigde ni žive duše u Sider Valiju. Verovatno su napali neki drugi objekat? Rekviziter mi je dao Aletove stvari posle mnogo ubeđivanja. Sudija je potvrdio da smo drugovi i samo je klimao glavom, govoreći: »Onakav dečak, onakav dečak ...«

Potpisao sam priznanicu da sam primio stvari, i kao u nekom snu, ne shvatajući uopšte šta se dešava i da Aleta više nema, krenuo sam niz

Košutnjak sa njegovim stvarima, koje su bile uvezane žutim kaišem od pantalona.

Seo sam u neko lišće i razvezao zavežljaj: unutra su bile njegove plitke cipele, unutra je bila zgužvana košulja sa sivim tragom znoja na kragu, plava majica i Mimin džemper na kome sam mu onoliko zavideo. Poginuo je u njihovom odelu. Zadržao je, izgleda, samo svoje donje rublje i svoje čarape — njih nije bilo među stvarima.

Sedeo sam tako na lišću i razgledao Aletovu zaostavštinu. Bilo me je sramota što ne plačem, ali uopšte mi se nije plakalo, pa sam uzeo u ruke Mimin džemper, ali opet nije išlo. Nikako da izazovem suze! Učinilo mi se da sam strašno okoreo, da sam u stvari kurva koja je krajičkom mozga priželjkivala Aletovu smrt.

Uzeo sam tada njegovu desnu cipelu i razgledao otisak Aletove noge koja je oblikovala tu staru, jeftinu kožu, i tek kad sam okrenuo cipelu naopačke i zagledao se u njen izlizani đon, tek tada mi se stegnulo grlo a suze pojuriše na oči.

Bila je to dotrajala cipela zgužvane i ispucale kože; znam i kad smo je kupili; tačno se sećam radnje kod Londona i kako smo je danima obilazili, zagledali sa svih strana i upoređivali sa drugim cipelama, u izlogu, preračunavali se i najzad ušli unutra, u radnju, da mu ih kupimo, te cipele. Nosio je tog dana stare ulepljene čarape sa rupom na prstima, pa je krišom, dok je prodavačica otišla u magacin da mu ih donese, istegao što je više bilo moguće čarapu i podvio je pod stopalo i čekao tako da proba nove cipele, a stare su ležale izvakane i isповraćane pokraj nove, desne, koja kao da je sad izašla ispod čekića, toliko joj je koža bila kruta i sjajna.

— Dajte mi i drugu! — kazao je tada i izašao u novim crnim cipelama, koje su odudarale od ostalih komada odeće na njemu, a stare smo, onako zapakovane, bacili u kantu za đubre i otreali da to proslavimo.

Da proslavimo nove cipele za proleće, ove iste koje sada držim u rukama!

Sedeo sam, dakle, tu i plakao jedno vreme, a kada me je prošlo, uvih ponovo sve Aletove stvari u Mimin džemper i čvrsto ih povezah kaišem. Malo sam se dvoumio da li da obučem džemper (toliko sam ga dugo želeo, a Aletu više neće biti potreban), ali sam odustao jer me je bilo sramota, mada mi je Ale dozvoljavao da ga ponekad nosim, i tako ga nisam obukao već sam zavežljaj odneo u Studentski grad i stavio na Aletov ormar.

Mima je stigla dresinom.

Zakasnila je na lokalni voz iz K-a, pa je na brzinu išarmirala mesne železničare koji su je prebacili dresinom što se upotrebljava za službeni obilazak pruge. Stigla je kao kraljica Jugoslovenskih železnica, još izdaleka nam mašući rukom.

I evo nas, sad smo svi tu. Stojimo u travi ispred stanice Lipnica, dok iz otvorenih vrata kulja plesnivi vonj trulih hrizantema, obojene hartije i voštanica, koje svaki čas podrezuje jedna zbrčkana starica. Žmirkamo na aprilskom suncu među železničarima i seljacima. Stigli smo jutarnjim vozom iz Beograda vukući ogroman venac na čijoj traci piše zagrobno zlatnim slovima: ALETU — DRUGARI. Dlanovi me još bockaju od tragova žice kojom su povezani za šiblje žuti voštani cvetovi.

Došli su Dule, Komnen, Steva Džunglaš, Ika Sindarella, Beban, Bagi Droplja, Kvarni Riki, Voja Kamenac, Ljuba Duh, Miga i još neki koje ne poznajem. Muvaju se po peronu i travnjaku iza kuće sa svojim zbunjenim mačkama.

Popeo sam se na drvljanik da budem malo sam. Gledajući odozgo te lukave gradske momke i njihove pritvorene namazane beštije, čini mi se kao da je neko podigao velik kamen sa vlažne zemlje, pa se ispod njega razmilele crne bube. Isterani ovako iznenada na svež vazduh, obezglavljeno tumaraju oko lipničke stanice, zaviruju u kancelariju otpravnika vozova. Neki su već unutra i sa rukama u džepovima stoje potpuno bez veze i gledaju kako otkucava prepotopski morzeov aparat. Drugi su u travi sa svojim curama. Puše i čavrljaju. Oko njih je ono što se obično naziva priroda pa nikako ne mogu da se snađu. Nesigurni su izvan svojih uličnih uglova, gde danima džonjaju češuci leđa o zid. Još uvek se pitaju kakav tip ponašanja treba isfolirati, ovde, među ovim ljudima krupnih šaka u crnim odelima i belim košuljama zakopčanim do grla. Oeigledno, oni govore dva različita jezika! Njuše se sa podozrenjem.

Povremeno, na prugu izlazi Aletov otac sa crvenom kapom otpravnika i propušta po koji retki, zalutali teretnjak natovaren deblima i šljakom. Lice mu je naduveno od suza i pića. Dangube se tada nalakte na ogradu perona i broje vagone.

Seljaci se spuštaju preko brda. Koračaju puteljkom koji silazi sa nasipa, a njihova svečana ukopna odela već su posivela od prašine. Iz šume izlaze žene u crnom. One pred sobom u rukama nose velike torte i patišpanje. Železničari se dovoze biciklima. Prislanjaju pobožno stare, razdrndane triumphe uz žuti stanični zid, pa se ljube u usta sa rođacima i kumovima. Manžetne hlača sapete su im drvenim štikaljkama za rublje, da se ne zapletu u zupčanik bicikla.

Iz kuhinje dopire u talasima zveckanje posuđa izmešano sa ženskim žagorom. Jorgovan koji je pre vremena procvetao meša se sa teškim mirisom pečenih kokoški, koje žene prelivaju saftom.

Okolo Aletovog kovčega čuče pijane starice. Svojim bezubim desnim mrmljaju molitve. Sedeo sam neko vreme sa njima piljeći bez ikakvog osećanja u Aletovo voštano lice. Tamni ljubičasti jezici, tragovi plamena, stižu mu sve do ispod brade. Lice mu je, začudo čisto! Kada sam ga poljubio, osetih pod usnama mrtvu kožu i čudan vonj. Zapanjila me promena njegove kose! Više nije zlatna i elastična već suva i žičasta, kao od pepela. Zaista ne osećam ništa za ovaj leš, sem ogromne tuposti koja me sveg obuzela.

Starice su šapatom prenosile jedna drugoj ko je sve došao na sahranu. Neki ljudi, saznao sam, prvi put su tog dana pružili jedni drugima ruku, posle mnogo godina svađe.

Nervira me ovaj koktel agrikola, na kome se cmače, cokće, pijucka, naglaba o izgledima za letinu i o đubrivima, gde svako pazi na svakog, gde se broje zalogaji i primećuje ko je s kim . . . Ali kokteli su, izgleda, neophodni u svim sredinama! Ale kao da uopšte nije važan. On je samo dobar povod da se svi sakupe na jednom mestu. Zahvaljujući njemu, ovde će se obaviti silni poslovi; utanačiti prevoz tovljenih svinja ili već nečeg sličnog, tu će se uglaviti i ugovoriti venčanja nećijih kćeri, trapavica modrih ruku. I sve se tačno zna, svako ovde ima svoju ulogu: žene koje kuvaju, i druge koje služe, i treće koje peru čaše, i one što teše, i ove stare sovuljage koje kupaju mrtvacu i podrezuju sveće. Poslednje na ovom svetu videle su Aleta golog, sinoć, kad su ga kupale. I sve se to obavlja polušapatom, ćutke, po nekom, samo njima poznatom tajnom ritualu. Strašno je to što Ale nikada nije pripadao njima, što je ravno sa neba pao na jednu sporednu železničku stanicu — smešno je to što ga tamo u Beogradu nikada nisu primili za svog. Gde mu je onda bilo mesto? Na filmu? Možda. Film je utočište za sve one koji nemaju zavičaja.

— Hej, provozaj me malo, hoćeš li? — zove me Mima. Lice joj kriju ogromne naočare za sunce. Izabrao sam nećiji teški puch debelih guma i pomogao Mimi da se popne na ram bicikla. Povezoh je preko nasipa. Njena kosa mi uđe u nozdrve.

To je, dakle Aletova latifundija! Ova polja, ova mala, žuto-mrka železnička stanica u dolini okruženoj plavičastim vencem brda. Ove košnice iza stanice i konji što spokojno pasu pokraj pruge. Ove šine po kojima je učio da hoda a da ne padne, održavajuai ravnotežu raširenim rukama. Odavde je, znači, stigao među nas, folirante.

Mima, očigledno, ne priznaje smrt. Ona, izgleda, ništa ne shvata. Daleko od toga da je u šoku, kao da je besna što se sve dogodilo onako kako se dogodilo. Kao da je izneverena. Izdana! Tačnije, Mima je razočarana što se Ale nije održao na visini događaja, upravo onda kada nam je ozbiljno krenulo. Tako je propao još jedan njen pokušaj da se prebaci preko crte. Umesto na dodelu Oskara u Los Anđeles, Ale ju je dovukao u neku Lipnicu i sad je opet daleko od početka, baš kao što je bila pre izloga Novog doma u Knez Mihajlovoj.

— Žulja me ... — kaže pa je premeštam na zadnji točak, na ram za prtljag. Mima me drži oko pasa dok zujimo uskim puteljkom, nekakvom utabanom stazicom koju je neko nasuo ugljenim prahom. Prijatno je osećati pod guvernalom prštave gume.

Napravili smo velik krug oko doline i uterali bicikl ponovo u stanično dvorište.

— Došli su ti prijatelji, Aleksandre, čedo moje ... — zapeva Aletova majka, krupna i otežala žena bele kose. — Došli su ti da te vide, mili sine!

Gledamo kao krivci u vrhove cipela dok ona nabraja ko mu je sve došao. Pridržavaju je dve profesionalke u crnom. Između dva naricanja, Aletova majka pribranim šapatom izdaje zapovesti da se iznese rakija, da se sanduk sa pivom spusti u bunar, objašnjava da se čaše za vino nalaze na kredencu, a onda ponovo zabacuje glavu i kuka za mrtvim sinom. Ljudi u dvorištu se tada uskomešaju, prekidaju razgovor i viču: »Odvedite je da legne, ima slabo srce ...

Oznojene žene izbezumljeno skaču oko peći u kuhinji. Malo su popile pa su im se lica zajapurila od piva i jare koja izbija iz usijane ploče. U očima starica — proždrljiva glad: koliko dugo nisu videle ovako velika brda mesa i torti?

Seoske devojke raznose poslužavnike pretovarene pićem i smerno obaraju oči pred gradskim frajerima koji ih odmeravaju kroz smešak.

Gradske mačke su, naravno, superiorne: »Oh, dušo, ako bi bila tako dobra da doneseš jednu kiselu vodu? Ne moraš zbog toga ići čak tamo ...« Donesi je kad budeš prolazila! Baš si slatka ...«

Za gosn Zdenka Pavličeka iznesena je na sred dvorišta pletena fotelja. Ljudi u čudu gledaju tog napudranog starčića u prugastom blejzeru na preklapanje sa dva reda dugmadi, koji vrska dok govori. Gosn Pavliček se raspituje o zemljoradnji i seoskim običajima, izbacujući svaki čas po jedno: vrrrrrrro interrrrrrresantno!

»Sa kakvim je to svetom živeo otpravnikov sin?« — pitaju se u čudu seoski starci gledajući sumnjičavo noćne ptice i devojke koje ne vade cigarete iz usta — dok ga mrtvog ne vratiše u Lipnicu, odakle, da je sreće, nije trebalo ni da odlazi nikuda!

»Mili sinko, Aleksandre, čedo moje!«

Tri popa odjahuju bicikle.

Crkvenjaci im skidaju štipaljke kojima su zakačili podvrnute mantije. Navlače im preko glava zlatne odežde, pa mašući kandilima kreću na čelu povorke prema seoskom groblju.

»Gospodi pomiluj, Gospodi pomiluj...«

Topli prolećni vazduh nas opija. April điklja iz zemlje koja se puši, dok koračamo seoskim putem u oblaku prašine.

»Gospodi pomiluj...«

Duž puta, sa leve i desne strane, gledaju nas zaeuđeno sapeti konji.

Fire! — ponavljam u sebi.

»Gospodi pomiluj ...«

Fire! Fire!

»Gospodi pomiluj sja, grešnavo raba Aleksandra ..«

Fire! Fire! Fire!

I tako najzad stigismo do kraja puta, do sveže iskopane rupe u zemlji. Aletova majka se otrže, pa se baci preko kovčega.

— Ne.e.e.e.e.e ...

Otppravnik vozova šmrca u maramicu, a bronzana dugmad mu blješte na suncu. Posmatram Mimin profil. Bože, kako mrzim tu večnu takmičarku, tu folirantkinju! Ona je za sve kriva.

Ja i Kvarni Riki odgurujemo dve seoske ispičuture i sami se prihvatamo lopata. Sami ćemo zakopati našeg drugara. Treću lopatu preuze Komnen. Teško grumenje žute zemlje zabubnja po kovčegu. To je, dakle, taj konačni, najvažniji zvuk na svetu! Pogledah između dva zamaha lopatom: dve vlažne brazde krčile su sebi put kroz rastopljeni puder na licu gosn Zdenka Pavličeka.

Ale ostade dole, ispod svega.

*

Odjedanput, svi osetismo neko olakšanje. Onaj mladi mrtvac nas je pritiskao sve dok ga nismo zakopali. Ljudi počеше da govore glasnije o vremenu i vinogradima, žene se već kikoću skrivajući po seljački, dlanovima kvarne zube. Rođaci su se jedan po jedan razilazili, a gradski momci uzjahaše svoje vespe, pa grmeći nafriziranim motorima zbrisaše preko polja sa mačkama iza sebe.

— Kuda ćete? — zaustavlja ih nacvrcani otppravnik vozova. — Ima mesta za noćenje ...

Oni koji su te noći ostali u Lipnici, a ostalo ih je preko dvadeset, lepo su se proveli. Kao da ih je obuzelo neko šašavo raspoloženje u blizini smrti. Evo, opet su je nadmudrili, svejedno što su jesenas bili nasmrt bolesni i što su im već palili sveću i pričali da ih je doktor Isidor Papo samo otvorio i opet ponovo lepo zatvorio, pa poslao kući da umru — đavola! — evo, jedan mnogo mlađi kandidat za onaj svet ode pre njih, pre reda, a oni su, bogami, još živi i još su tu, još žvaću, još su gore, dok on leži pod ilovačom!

Trom od belog kokošijeg mesa i vina, povirih u kuhinju: gosn Pavliček je seljacima upravo izvodio trik sa maramicom i jajetom koje iščezava!

Teretnjaci su bili sve ređi i ređi, uskoro ni jedna kompozicija neće narušiti tišinu lipničke stanice. Samo stari morze, osvetljen škiljavom sijalicom, ne prestaje sam za sebe da otkucava terete i brojeve vagona u otpravnikovoj kancelariji.

I dok nas Aletova majka vodi uz stepenice kuće da nam pokaže sobu u potkrovlju u kojoj ćemo prenoćiti, odozdo, iz prizemlja, penje se pijana vika ljudi i žena oko zagrobne gozbe.

Kroz otvoreni prozor Aletove dečje sobe pod krovom, bruji april na žicama skretnice i noćnom vetru — metalni šumovi pruge ... Grube plahte odišu svežinom bosioaka i štirka.

U tami svetlucaju jeftini pehari koje je Ale poosvajao kao gimnazijalac u svojoj najdražoj disciplini — trci na sto deset metara sa preponama. Tu su čitanke i njegove dečije knjige, dva povezana godišta Politikinog zabavnika, raskupusani Ajvanho...

Mima na prozoru osluškuje zavijanje seoskih pasa.

Grčim se od jecaja koji navire odnekud iznutra, dubok i neutešan, u ovoj sobi u kojoj je Ale-dečak kovao planove kako da osvoji Beograd i sve one stvari o kojima je slušao preko starog kosmaja II u kuhinji, na kredencu. Trčao je prema njima, preskakao preko prepona želeći da prvi stigne na cilj, trčao preduge kros-kontrije kroz polja, usamljen sa svojim tajnim ciljem, slušajući kako ga neprestano prati bat koraka onih što su pokušavali da ga stignu — što dalje od njih, što dalje ...

Čini mi se da ću umreti od očajanja na ovoj zabačenoj stanici, u ovoj noći što nas, preživele, prekriva svojom ravnodušnošću. Mislim na Aleta — šašavu baklju što sad ugašena leži pod obojenom hartijom i ilovačom, sam sam, sam, sam, sam, sam, sam, sam, sam, na Aleta koji je umro zbog trideset i četiri hiljade duga, zbog novca za koji smo kupovali cigarete, plaćali ulaznice za Kinoteku, splačine od kafe i subotnji NIN sa omamljujućim Izborom iz sveta — sitna mala zadovoljstva koja drugi dobijaju nekažnjeno i ne misleći na njihovu vrednost, dok smo mi čeznuli kao psi u jednoj sirotij zemlji koja nije mogla da nam ih pruži; mislim na Aleta, mog drugara, koga smo i Mima i ja ostavili onog dana na cedilu među filmskim lešinarima i njihovom ludačkom pohlepom da gutaju sve što im se nađe na putu, da sve upropaste, zaprljaju i unište; mislim na Aleta među lažnim zidovima Sider Valija, na Aleta koji je preuzeo na sebe da nas sam samcijat izvadi iz govana, mislim na onaj trenutak kada je brat pijanog pirotehničara zapalio šibicom i gurnuo ga da potrči Frenku Simonsu i svim onim bitangama u susret, i vidim ga kako trči gipkim koracima profesionalaca na sto deset metara, vidim ga, mada nisam bio prisutan, vidim ga kako sam plaća kaznu za sve nas, za naš folirantski život na visokoj nozi, vidim ga kako nas traži pogledom u bedemu stranih, nepoznatih lica koja ne znaju čak ni kako mu je ime, ni odakle je došao, ni šta hoće, a mi smo tada ko zna gde dok Ale gori — napustili ga, eskivirali, ostavili samog da se izvlači iz

vatre, mali smrdljivi bednici koji ga nisu ni zasluživali, a sad mu krademo i jedinu preostalu stvar — njegovu dečiju sobu, prljamo njegovu dolinu gde su ga svi poznavali i voleli, gde je bio svoj među svojim — smrdljivi pacovi izmiledli iz gradskih rupa!

Mima mi liže suze.

I ne znam otkud, i ne znam kako, odjedanput mi je toplo; osećam njene karlične kosti na svojim, njene butine, njen stomak, njena rebra, ona ista rebra koje ima i njena Pena, topli žbun među nogama i njene vrele prste koji mi pomažu da uđem: okrećem je na leđa, grizemo uši jedno drugom, njen jezik u mom uhu, hoću da je pocepam, da je rastrgnem, razderem, rasturim: kliski smo od znoja i suza, lepljivi i najzad spojeni, najzad jedno! To je to, mislim, lažu kad kažu da boli, zaista ne boli, to je nešto očajno i nešto vrelo, dlakavo kao riđodlaki jazavičar, i miriše na onu raskopanu ilovaču, na onu rupu izdubljenu i usečenu u zemlji iz koje se puši april. U Mimi sam. Preostali smo još samo nas dvoje na svetu, i mi se ševimo, ševimo, ševimo, ševimo, ševimo, ah, ševimo, mi se tucamo, tucamo, tucamo, tucamo, ječimo kao mršave svinje tražeći u najtajnijim i najdubljim uglovima Mime, Aleta — njegov poslednji zemaljski trag ...

— Ševi me ševi me ševi me — cvili Mima — ja sam jebačica oh kakva sam ja jebačica kaži kakva sam jebačica ševim li se dobro kaži kako se ševim ševi me ševi me ševi me ševi me još dublje ševi me kao životinju me ševi stižeš mi do grla još više još više još dublje uteraj mi ga do balčaka zalij me mili jebi me jebi sad sad jao.o.o ...

Jesam li vam već rekao? Tada, u Aletovoj dečijoj sobici na tavanu železničke stanice Lipnica, među cinkanim peharima i stripovima, tačno ispod Aletove maturantske fotografije sa pozajmljenom leptir-mašnom, ševio sam prvi put u životu.

Generalni direktor Export-importa me poziva samo u dva slučaja: kada me premešta s jednog posla na drugi ili kad napravim neku pizdariju grandioznih razmera. Tada kaže sekretarici da »nije ni za koga u kancelariji«, zatvara tapecirana vrata, vadi iz plakara votku i izgovara svoju čuvenu rečenicu: »Ti znaš da sam te ja doveo ovamo ...«

Zaista, onog leta posle Aletove smrti, Beograd kao da se potpuno ispraznio. Nigde nikoga od poznatih! Jednog avgustovskog jutra, dok sam prevrtao džepove starih pantalona u bezuspešnoj potrazi za nekom zagubljenom kintom, naleteh na vizitkartu u zlatotisku. Generalni direktor Export-importa! Pošto sam na brzinu izmontirao prekinuti film, otiđoh da ga posetim.

— »Srem, Banat i Baeka, tri srca junačka ...« — rekao sam. — Sećate li se? »Samo se ševite, deco, u ševi je spas! Veličanstvena ševa . . .«

Nije se sećao uopšte ničega, ali me je ipak zaposlio kao kurira. Vrtoglavo sam napredovao u službi. Danas, posle petnaest godina službovanja u Export-

importu, vea okrećem ručicu geštetnera na kome se štampaju Interne informacije!

— Javi se kadroviku — kazao je generalni. — Počećeš u ponedeljak. Do tada kupi odelo i upristoji se...

Izvadio je debeli buđelar, iz koga se otkotrljaše na sto dva prezervativa, i izdvojio nekoliko krupnijih novčanica:

— Vратиćeš od prve plate ... A sad, briši!

Od straha da ne zadocnim na svoj prvi posao u životu, koji je započinjao tačno u sedam, probudio sam se kao veštac — u četiri! Moje novo, osuđeničko odelo očekivalo me na stolici. U šest sati već sam pio kafu u Kasini na Terazijama zajedno sa desetak klošara i ranoranilaca. Knjavajući na nogama kao špediterski konj, videh kao kroza san kako u Kasinu ulazi bulumenta mojih bivših drugara. Vraćali su se sa nekog provoda.

— Gde si bio noćas?

— Tek idem! — rekao sam i pobegao iz Kasine.

Ale, Mima, Frenk Simons, Bane Jegulja, Sudija, gosn Pavliček ... — svi mi oni danas liče na glumce iz nekog nemog filma mog predživota. Kao da su ispali iz neke filmčuge koju sam odavno odgledao i već joj zaboravio naslov.

I ona noć u kojoj sam poslednji put isplovio sa Mimom na Peni.. .

Jedreći na noćnom povetarcu, doplovili smo do najšireg dela reke, odmah iznad Ade Međice, i tamo potopili Aletove stvari u dubinu. Neka niko ne nosi Mimin džemper! Verujem da je taj zavežljaj sa kamenom u sredini još tamo, prekriven rečnim muljem.

Otratio sam je poslednji put kući, u Senjačku, kroz mlazeve iz polivačkih štrcaljki. Vodeni slavoluci kroz koje smo protrčavali kao da su slavili nešto što je moglo da postane ljubav. Na Senjačkoj pijaci probudismo zaspalog seljaka koji je ležao na brdu lubenica. Kupili smo jednu veliku, koju je seljak dugo kuckao i osluškivao šta se unutra zbiva:

— Zrela je — rekao je. — Srce joj je zrelo; u zdravlje da je pojedete!

Popeli smo se do stadiona Jugoslovenske narodne Armije. Kapija D je bila otvorena, pa bez teškoaa uđosmo na igralište. Koračali smo preko kratko podšišane trave, a okolo je bila avgustovska noć, iznad milijarde zvezda, i stadion je šumeo kao betonska školjka.

Postavili smo našu oproštajnu lubenicu tačno na belu tačku u centru. Rasekli smo je Miminom turpajicom za nokte.

Mima je plakala pravo u svoju polovinu, srčuai mlaki slatkasti sok zajedno sa suzama. Nešto se završilo.

Srce mi je bilo zrelo.

I sada, petnaest godina kasnije, dok koračam dugim zastrtim hodnikom prema kabinetu Generalnog Export-importa, pitam se koja je varijanta u pitanju premeštaj na mesto »na kome će mi biti mnogo bolje, s obzirom na moje sposobnosti«, ili pizdarija grandioznih razmera? A možda kuća želi da mi pokloni ručni časovnik za dugu vernu službu?

Tonem u tapecirani kabinet Generalnog. Iz dubine čujem njegov glas:

— To je drug Jaša Melvi, naš ambasador u Tajleziji...

Rukujem se i propadam kroz ponuđenu fotelju, sve dublje i dublje, dok drug ambasador izgovara rečenicu koja me budi iz sna dugog petnaest godina:

— Vi poznajete Mimu Laševsku?

Gospode, poznajem li Mimu Laševsku? Jesam li kriv što je poznajem?

— Poznajem Mimu Laševsku.

— Dakle, na tom prijemu u kraljevskoj rezidenciji Ngo Di Thai — nastavi drug Jaša Melvi svoj monolog obojen izrazitim stranim akcentom — odjedanput mi se učinilo da čujem nešto jako poznato! Ta melodija koju su izvodili domoroci na svojim čudnim instrumentima, ličila mi je na nešto što sam već negde čuo, mada sam u Tajleziji bio samo nedelju dana. Trebalo bi svakako da vidite neke od tih instrumenata! Nimalo ne liče na evropske! To su, uglavnom, duvaljke, dugačke i po pet-šest metara, koje proizvode jedan poseban zvuk, nalik na zujanje pčela ili siktanje zmija . . . Tajlezijski muzičari ne poznaju harmoniju, pa čak ni polifoniju: oni se služe prastarom skalom od samo tri tona, koje variraju do besvesti. Svaki od ta tri tona ima svoj pandan u nekoj vrsti cimbala i zvona, od kojih su neka veoma mala, ne veća od lešnika, a druga opet ogromna, kao zvona na našim crkvama. Glavni instrument je pharbu-ban, kombinacija primitivnog fagota kome su dodate četiri žice i meh. Njegov zvuk ima ritualnu vrednost i na njemu sme da svira samo plemenski sveštenik šesnaestog stepena, zvani pharb — čuvar ritualnih tajni. E, pa možete misliti koliko sam se zapanjio kada sam sasvim lepo i razgovetno, u sviranju dvorskog orkestra, prepoznao pesmu Oj, Moravo, moje selo ravno ... Mislim da se tako zove ta pesma, jel te?

— »Kud si ravno, što si vodoplavno .. .« — zapevuši Generalni, sipajuai votku sebi i ambasadoru.

— Baš tako! I to gde? Usred Ngo Di Thana! I što je najsmješnije, niko sem mene nije primećivao da se događa bilo šta čudno — bio je tu, razume se, ceo diplomatski kor i tajlezijski kralj Nitub Taj Boa. Najpre sam pomislio da mi je viski udario u glavu na onoj vrućini (treba da znate: leti temperature u Tajleziji dostižu četrdeset i pet stupnjeva u hladu, a dodajte tome i nepodnošljivu vlagu!), hoću da kažem, mislio sam da doživljavam halucinacije, pa se obratih na engleskom, ali on nije znao ni reči nekog drugog jezika sem taj-taja kojim se govori na Tajlezijskom arhipelagu. Bio je sasušen kao trstika i ne teži od tridesetak kilograma — njihova fizička konstitucija nam i objašnjava misteriju njihovog načina ishrane, zar ne? Tajlezijcima je, naime, dovoljno da prežive po jedna šaka pirinča dnevno i komadić korena gao, koji ima snažno narkotično dejstvo; zbog toga je čitav taj narod kao usporen, hoću da kažem, svi su nekako uspavani i predani letargiji ... Čini se da spavaju otvorenih očiju! Čime, inače, objasniti da su nezavisnost stekli tek 1960. i da su ih kroz čitavu njihovu istoriju eksploatisali, najpre Kinezi a potom Japanci i, na koncu, Englezi, koji još uvek drže oko sedamdeset odsto kapitala na tajlezijskim plantažama kaučuka i rudnicima urana. I čime objasniti da za svoj prosperitet poslednjih deset godina, na kraju, ako hoćete i za svoju samostalnost, Tajlezijci treba da zahvale jednoj strankinji (mada to moramo shvatiti, jel da, uslovno, s obzirom da znamo da jedna ličnost nije kadra ništa izuzetno učiniti, ako za tako nešto ne postoje uslovi u društveno-političkim i ekonomskim okolnostima, čemu nas uči i dijalektički materijalizam!), ali ipak — uvek to večno ipak — ta strankinja kao da ih je izvukla iz feudalizma i kolonijalizma; sagradila je prve bolnice i škole i tako postala njihova Kraljica Retha — prilično neprevodivo, znam, to ime vuče svoj koren iz sanskrita i znači, otprilike, nešto kao Mudra! I sad pazite, ta žena potiče iz Evrope, znao sam to i ranije, ali kako sam mogao da znam da je naša? Jer, za sve vreme mojih priprema u SIP-u, sa njom se operisalo kao sa izvesnom Mimom Laševskom, što je navodilo na zaključak da je eventualno poljskog ili ukrajinskog porekla; jedna od onih belosvetskih avanturistkinja koje su svoje muževe iz bizarnih zemalja pokupile po Pigalu i Sohou dok su bili još studenti. Ali, ne, draga moja gospodo, uz pomoć prevodioca saznadoh te večeri u Ngo Di Thanu da je svirače naučila našoj pesmi sama Kraljica Retha u dokolici, a tamo je ima u izobilju, te dokolice, mislim, to mi možete verovati na reč! Uspeo sam da me primi još iste večeri. Proveli su me kroz čitav lavirint malih palata od trske i papirusa, po kojima su bile ispisane molitve na njihovim čudnim hijeroglifima phoex, i najzad, kada sam bio uveden kod Kraljice, saznadoh da je iz Beograda, mislim da je kazala kako je nekada stanovala u Dedinjskoj ulici ...

— U Senjačkoj! — rekao sam, i to je bila prva ili druga reč koju sam uspeo da izgovorim od svog ulaska, jer je drug Melvi pripadao onoj blagoslovenoj vrsti ljudi koji, kad počnu da izlažu nešto, upadaju u čistu logofobiju — perpetuum mobile! — najviše uživaju u sopstvenim, lepo oblikovanim rečenicama i marcipanskom glasu, tako da, i pored sveg zanimanja za sudbinu Mime Laševske, nisam mogao da odolim pospanosti koja me iznenada hvatala. Nisam znao da li ta omamljenost potiče od centralnog grejanja u kabinetu Generalnog ili od mekote plišane fotelje u kojoj sam se davio.

— Zatekoh jednu, bogami, još sasvim lepu ženu — nastavi drug Melvi. — Nije više u prvoj mladosti, naravno! Sedela je na asuri i pušila evropske cigarete. Ono što me je najviše zapanjilo bejahu njeni zubi! Bili su, naime, potpuno crveni. To je zbog korena gao o kome sam vam već pričao, a oni koji ga uživaju dobijaju s vremenom izrazito crvene zube ... Moram da priznam, toliko sam bio zbunjen ovim susretom da sam napravio jedan mali kiks — pružio sam ruku Kraljici!

— Pa, šta? — reče Generalni. — Zašto da joj ne pružiš ruku?

— U Tajleziji se veoma malo rukuju, bar ne pripadnici tajheme, koji su za nas bele ljude nedodirljivi — neka vrsta tabua. No, Kraljica se samo blago osmehnula i prešla preko toga gestom prave ledi. »Kako je u Beogradu?« — zapitala me je. Objasnih joj da već dugo nisam bio u zemlji, ali da se nadam da je dobro. Dakle, ta žena me je pitala zaista neverovatne stvari! Činilo mi se kao da je malo udarena, malo na svoju ruku, hoću da kažem ... Najpre se interesovala za Adu Ciganliju. Pitala me je da li odlazim na kupanje. Kazao sam joj da danas imamo nekoliko velebnih olimpijskih bazena i sportskih centara i da se gotovo niko i ne kupa u Savi, koja je, uz to, još i zagađena. »Sve je zagađeno — kazala je — ovde na sreću imamo još pravih reka koje se mogu piti!« Zatim se raspitivala o vrućoj rakiji; pitala je da li se čaše još uvek umotavaju u salvete od hartije ili se i to izmenilo? Šta igra u bioskopima: ko je jesenji prvak u fudbalu? Rekao sam da je prvak Zvezda. »Zvezda«, kazala je setno ... »Zvezda! Šta je sa Šekularcem?« On više ne igra. »Zašto?« Igra za Kolumbiju. Ponovila je opet nekoliko puta: »Šeki, Šeki, Šeki...« Kao da se priseća zaboravljenih reči.

— Stvarno — zapita polupijani Generalni. — Šta li je sad s njim?

— Pazite, sad dolazi najsmješnija stvar na svetu koju sam ikada doživeo! Upitala me je da li nam je još državna himna Hej, Sloveni! Kazao sam da jeste. Umem li da je pevam? Kako da ne? E, pa, kazala je, pevajte! I šta sam mogao? Zapevao sam Hej, Sloveni... Znam samo reči prve strofe, pa sam ostatak otpevao mumlajući. Pridružila mi se i Kraljica. Pevali smo u dva glasa himnu i ja sam, naravno, ustao, a ona je ostala da sedi i da me prati. »Napred, naši! — viknula je — Plavi, plavi! Opali ga po njušci, šta ga brenuješ?« Bilo je to posve ludački, ako razumete šta pod tim hoću da kažem, gledati Kraljicu kako navija za neki nevidljivi fudbalski tim i psuje. Najzad, smirila se nekako i zamolila me da je izvinim za takvo ponašanje. Kazala je da prvi put posle mnogo godina vidi jednog zemljaka. Jer, zaista, bio sam prvi Jugosloven koji je stigao do te minijaturne kraljevine na arhipelagu ...

— Gde je to? — upitah druga Melvija.

— Tajlezija? Nalazi se na trista dvadeset i šest ostrva između Taosa, Kamlanda i Mabođe ...

— Pa, dobro, bogamu — upita Generalni kome ništa nije bilo jasno. — Kako se ubacila čak tamo?

— Duga priča — rekao je naš ambasador u Tajleziji. — Ali, ukratko, pre nego što je postala kraljica Retha, bila je sekretarica tajlezijskog ambasadora u Parizu, za koga se posle toga udala. Pričala mi je detaljno o tome. Zna li šta je najpre upitao budući muž? Ume li da zašije dugme? Smešno, a? Ali, kralj Nitub Taj je zaista imao sreće. Preuzeo je vlast posle klasičnog državnog udara izvedenog uz pomoć mornarice i svrgnuo svog dalekog rođaka, bivšeg kralja, koji je bio poznat homoseksualac. Taj prikan je umeo da za samo jednu noć u Las Vegasu prokocka kompletne zalihe uranijuma u Tajleziji! Šuška se da je, ne malu pomoć, dobio od Kineza, mada je u prvo vreme koketovao i sa Rusima, koji su se, izgleda, počeli isuviše mešati u unutrašnje stvari ove daleke zemlje. Uostalom, o svemu tome možete sutra slušati na mom predavanju u Kolarčevom univerzitetu. To je treće predavanje iz ciklusa Azijskim putevima ... Ali, ostavimo politiku! Ono što me je najviše zapanjilo kod Kraljice Retha, to je njen karakter! Njen izmenjeni karakter, hoću da kažem. Jer, u toku svoje dugogodišnje diplomatske karijere po Aziji, sretao sam mnogo Evropejki udatih za Azijce, i sve one su, na izvestan način, zadržale svoj evropski karakter, kako da vam to objasnim? Neku malu koketeriju, raskalašnost, ne znam ni ja tačno šta, ali sve su čeznule za Francuskom ili nekom drugom zemljom iz koje su potekle, sve su živele za onaj jednomesečni izlet u Evropu svake godine. Ova ne, moja gospodo! Ona je po duhu postala prava Azijka. Govori šapatom, a njen pogled je pun smernosti ... Čini se da iza svakog njenog gesta stoje hiljade godina pharske civilizacije tog starog naroda, koji se ubraja među najstarije na planeti. Onda, njeno preziranje, totalno preziranje svih materijalnih vrednosti! Odevena je kao i sve druge tajlezijske žene, u svilenu maramu, a ima ih samo sedam — po jedna šara za svaki dan. Haljina-ponedeljak, haljina-utorak i tako dalje ... Ide bosa, kao i svi ostali, a što je najzanimljivije, čak je i njeno lice doživelo transformaciju — izvesno proširenje jagodica, šta li, čini se da su joj i oči sasvim iskošene, kao kod indokineskih žena. Ne znam šta je u pitanju, ako ne ona stara istina da s vremenom čak i pas počinje da liči na gospodara! Malo je reći da je narod Tajlezije obožava! Ona tamo ima status svete i Jovanke Orleanke...

Drug ambasador pogleda na časovnik:

— E, pa — reče. — Trčim na sastanak u SIP!

Žutozelena travka u praznoj boci poljske votke ličila je na nasukano stablo.

— Kraljica mi je mnogo pričala o vama... — kazao je drug Melvi. — Zamolila me je da vas pronađem i predam vam ovu stvarčicu ...

Iz džepa je izvukao minijaturnu kutijicu ukrašenu safirima.

— Bilo mi je neobično drago — kazao je opraštajući se. — Krajem nedelje se vraćam u Tajleziju pa, ako želite da joj nešto pošaljete ...

— Ne želim — rekao sam.

Kada je izašao iz kabineta Generalnog, koji se pomalo klatio iza svog stola, zapitah mogu li i ja da odem.

— Nećeš pogledati šta je unutra? — upita. — Neki dijamant, a?

Otvorio sam poklopac i među prstima mi se gotovo rasu komadić ružičaste hartije: tri nerazdvojene ulaznice za Kinoteku (predstava od 21.30 — mesta sedam, osam, sedam) na kojima je pisalo da se falsifikovanje kažnjava po zakonu.

KRAJ